AKTIV

Visegrad Fund

Krahasuese Analizë

Të drejtat dhe pjesëmarrja e pakicave, pikëpamjet nga Kosova, Sllovakia, Republika Çeke dhe Hungaria

SHKURT 2024

Ministry of Foreign Affairs
Republic of Korea

ANALIZË KRAHASUESE

Të drejtat dhe pjesëmarrja e pakicave,
pikëpamjet nga Kosova, Sllovakia, Republika Çeke dhe Hungaria

Për botuesin:
OJQ Aktiv
Adresa:
Mbreti Petar 183a, Mitrovicë Veriore
Qamil Hoxha, kati 1, banesa nr. 2, Prishtinë
Rr. e Kosovës nr. 17, kati 3, Beograd
E-mail:
info@ngoaktiv.org
Uebsajti:
www.ngoaktiv.org
Mitrovicë Veriore, shkurt 2024.

Autorët:
Milica Orlović (OJQ AKTIV)
Dr Svetluša Surová(Instituti Matthias Bel, Minority Issues Research Institute MIRI)
Ábel Ravasz(Instituti Matthias Bel)
Marta Szpala (Instituti për Zhvillim Modern)
Márton Schlanger (Fondacioni Republikon)

Inštitút Mateja Bela | Matthias Bel Institute

Institute for MODERN DEVELOPMENT

Ra REPUBLIKON FOUNDATION

Tabela e Përmbajtjës

Prezantimi 5

Metodologjia 6

Komunitetet joshumicë në Kosovë, Sllovaki, Republikën Çeke dhe Hungari 7

Komunitetet joshumicë në Kosovë 7

Komunitetet joshumicë në Sllovaki 9

Komunitetet joshumicë në Republikën Çeke 10

Komunitetet joshumicë në Hungari 12

Mekanizmat Ligjor dhe Politik për Angazhimin Vendimmarrës 13

Pasqyrë e mekanizmave në Kosovë 13

Pasqyrë e mekanizmave në Sllovaki 17

Pasqyrë e mekanizmave në Republikën Çeke 23

Pasqyrë e mekanizmave në Hungari 27

Analizë krahasuese e mekanizmave përkatës 29

Vlerësimi i Pjesëmarrjes në Vendimmarrje në Praktikë 31

Vështrime nga Kosova 31

Vështrime nga Sllovakia 36

Vështrime nga Republika Çeke 39

Vështrime nga Hungaria 40

Krahasimi i njohurive 44

Sfidat ndërsektoriale me të cilat përballen komunitetet pakicë 46

Çështjet me të cilat ballafaqohen komunitetet joshumicë në Kosovë 46

Çështjet me të cilat ballafaqohen komunitetet joshumicë Sllovakia 48

Çështjet me të cilat ballafaqohen komunitetet joshumicë Republika Çeke 49

Çështjet me të cilat përballen komunitetet joshumicë Hungaria 50

Analizë krahasuese e çështjeve me të cilat ballafaqohen komunitetet joshumicë 53

Rekomandimet 55

Hyrje

Kjo analizë krahasuese është pjesë e projektit të titulluar "Rritja e pjesëmarrjes së pakicave në proceset vendimmarrëse përmes punës dhe shkëmbimeve të politikave.", zbatuar nga konsorciumi i projektit i përbërë nga OJQ AKTIV nga Kosova, Instituti Matthias Bel nga Sllovakia, Instituti për Zhvillim Modern nga Republika Çeke dhe Fondacioni Republikon nga Hungaria. Projekti synon të lehtësojë dialogun dhe bashkëpunimin ndërmjet organizatave të shoqërisë civile, grupeve të mendimit dhe aktivistëve bazë që punojnë për të promovuar përfshirjen e pakicave në proceset vendimmarrëse. Ndërsa qëllimi kryesor i programit është të kontribuojë dhe të lehtësojë politika më të mira publike dhe institucionale që fuqizojnë përfaqësuesit e komuniteteve pakicë në Kosovë, me fokus të veçantë tek serbët e Kosovës.

Në shoqëritë bashkëkohore, përfshirja dhe pjesëmarrja e komuniteteve pakicë në proceset vendimmarrëse njihen si elemente thelbësore për nxitjen e kohezionit social, promovimin e qeverisjes demokratike dhe adresimin e pabarazive sistematike. Ky punim eksploron sfidat e përbashkëta me të cilat përballen komunitetet joshumicë në Kosovë, Sllovaki, Hungari dhe Republikën Çeke, duke u mbështetur në një tapiceri të pasur të të dhënave cilësore të mbledhura përmes intervistave dhe fokus grupeve. Të dhënat e paraqitura në këtë analizë hedhin dritë mbi ndërveprimin kompleks të faktorëve politikë, socialë dhe institucionalë që formësojnë përvojat e komuniteteve pakicë në çdo vend. Nëpërmjet një analize krahasuese të të dhënave, ky punim kërkon të sqarojë dinamikat themelore që formojnë përvojat e pakicave në kontekste të ndryshme kombëtare. Duke shqyrtuar mekanizmat ligjorë dhe politikë në dispozicion për të lehtësuar pjesëmarrjen, duke vlerësuar efikasitetin e politikave ekzistuese dhe duke eksploruar lidhjen ndërmjet përfshirjes dhe sigurisë së komunitetit, dokumenti ofron njohuri të vlefshme për mundësitë dhe pengesat me të cilat përballen komunitetet pakicë në Kosovë, Sllovaki, Hungari dhe Republika Çeke. Duke ofruar një analize gjithëpërfshirëse të sfidave, mundësive dhe implikimeve të politikave që rrjedhin nga të dhënat e mbledhura. Përmes një eksplorimi të temave kryesore si përfaqësimi politik, diskriminimi, aksesi në shërbime dhe siguria e komunitetit, punimi synon të ofrojë një kuptim më të thellë të dinamikës komplekse që formëson përfshirjen e pakicave në proceset vendimmarrëse. Duke u angazhuar me zërat e atyre që preken drejtpërdrejt nga diskriminimi dhe margjinalizimi, kjo analizë kërkon të përforcojë perspektivat e pakicave dhe të avokoj për reforma politikash që avancojnë barazinë dhe solidaritetin social.

Metodologjia

Kjo analizë përdori një qasje me metoda të përziera për të mbledhur dhe analizuar të dhëna mbi sfidat me të cilat përballen komunitetet pakicë në Kosovë, Sllovaki, Hungari dhe Republikën Çeke. Metodologjia është krijuar për të siguruar eksplorimin gjithëpërfshirës të temave kyçe, duke lejuar gjithashtu njohuri të nuancuara në përvojat e përjetuara të individëve dhe komuniteteve të pakicave.

Strategjia e mostrimit synonte të kapte një sërë këndvështrimesh nga aktorë të ndryshëm, duke përfshirë përfaqësuesit politikë, organizatat e shoqërisë civile, aktivistët bazë dhe anëtarët e komuniteteve pakicë. Mostrimi i qëllimshëm u përdor për të siguruar përfaqësim nga grupe të ndryshme demografike dhe rajone gjeografike brenda secilit vend.

Mbledhja e të dhënave përfshinte tre metoda kryesore: intervista, fokus grupe dhe hulumtim në tavolinë. Njëzet intervista dhe fokus grupe janë kryer në secilin prej katër vendeve, duke rezultuar në gjithsej tetëdhjetë pjesëmarrës në hulumtim. Udhëzuesit gjysmë të strukturuar të intervistave dhe protokollet e grupeve të fokusit u zhvilluan për të udhëhequr diskutimet dhe për të siguruar konsistencë në seancat e mbledhjes së të dhënave.

Intervistat u zhvilluan me informatorë kryesorë, duke përfshirë aktorë politikë dhe socialë, përfaqësues të organizatave joqeveritare (OJQ), udhëheqës të komunitetit dhe përfaqësues institucionalë. Këto intervista ofruan njohuri të thella mbi peizazhin e politikave, dinamikën institucionale dhe perspektivat e komunitetit në lidhje me përfshirjen dhe pjesëmarrjen e pakicave në proceset vendimmarrëse.

Fokus grupet u mblodhën me grupe të ndryshme pjesëmarrësish, duke përfshirë anëtarë të komuniteteve pakicë, aktivistë dhe qytetarë. Këto sesione lehtësuan diskutimet interaktive dhe i lejuan pjesëmarrësit të ndajnë përvojat, perspektivat dhe shqetësimet e tyre në një mjedis grupor mbështetës. Fokus grupet u zhvilluan në gjuhët lokale me lehtësues të trajnuar për të siguruar komunikim efektiv dhe ndërtimin e raporteve.
Përveç mbledhjes së të dhënave parësore, hulumtimi në zyrë u krye për të eksploruar mekanizmat dhe politikat ekzistuese ligjore që synojnë mbrojtjen e të drejtave të pakicave në çdo vend. Kjo përfshinte një rishikim gjithëpërfshirës të legjislacionit përkatës, dokumenteve të politikave dhe literaturës akademike për të siguruar kontekstin dhe informacionin bazë për studimin.

Pas mbledhjes së të dhënave, modelet dhe temat e përbashkëta u identifikuan në përgjigjet. Këto janë kategorizuar dhe organizuar sistematikisht për të dalluar çështjet e përsëritura me të cilat përballen komunitetet pakicë. Nëpërmjet këtij procesi, u shfaqën njohuri në lidhje me diskriminimin, mungesën e përfaqësimit politik, barrierat për qasje në shërbime dhe sfida të tjera. Në bazë të të dhënave të analizuara janë nxerrë konkluzionet, duke synuar të jepet një kuptim gjithëpërfshirës i pengesave që hasin grupet e pakicës në vendet përkatëse.
Parimet dhe udhëzimet etike u respektuan gjatë gjithë procesit të kërkimit për të garantuar mbrojtjen e të drejtave dhe konfidencialitetin e pjesëmarrësve. Pëlqimi i informuar u mor nga të gjithë pjesëmarrësit para mbledhjes së të dhënave dhe u zbatuan masa për të mbrojtur privatësinë dhe anonimitetin e tyre. Të gjitha të dhënat u ruajtën në mënyrë të sigurt dhe mund të ju qasen vetëm studiuesit.

Komunitetet joshumicë në Kosovë, Sllovaki, Republikën Çeke dhe Hungari

Komunitetet joshumicë në Kosovë

Sipas regjistrimit demografik të vitit 2011, shqiptarët e Kosovës janë grupi etnik mbizotërues në Kosovë, duke përbërë mbi 93% të popullsisë së përgjithshme.[3]. Megjithatë, ky regjistrim mund të ketë pasqyruar në mënyrë të pasaktë numrin e serbëve të Kosovës për shkak të bojkotit të tyre të regjistrimit, duke rezultuar në një shifër të raportuar prej vetëm 1.5%. Përndryshe, vlerësimet e dhëna nga komuniteti ndërkombëtar i pranishëm në Kosovë, sugjerojnë një prani dukshëm më të lartë të serbëve, afërsisht 7% e popullsisë së përgjithshme. Përveç serbëve dhe shqiptarëve të Kosovës, ekzistojnë edhe komunitete të tjera joshumicë si boshnjakët, turqit, romët, ashkalitë dhe egjiptianët. Megjithatë, njohuritë e sakta demografike në këto grupe mbeten të pakuptueshme brenda fushës së të dhënave në dispozicion. Kushtetuta e Kosovës është më e rëndësishmja në mbrojtjen e këtyre të drejtave të joshumicës, pasi ajo përcakton të drejtat specifike që u akordohen pjesëtarëve të komuniteteve joshumicë brenda Kosovës. Këto të drejta, të parashikuara në kushtetutë, synojnë të mbrojnë dhe ruajnë pjesëmarrjen joshumicë, përfshirjen, identitetin kulturor, gjuhësor dhe fetar të këtyre komuniteteve në përputhje me parimet e barazisë, mosdiskriminimit dhe tolerancës.[4]

Në përputhje me Kushtetutën, banorët që u përkasin grupeve të veçanta kombëtare, etnike, gjuhësore ose fetare tradicionalisht të pranishme në Kosovë, janë të pajisur me të drejta të veçanta përtej të drejtave themelore të njeriut. Këto të drejta përfshijnë lirinë e zgjedhjes për çdo pjesëtar të komunitetit në lidhje me identifikimin e tyre, me një ndalim kategorik të veprimeve diskriminuese bazuar në këtë zgjedhje. Për më tepër, anëtarët e komunitetit kanë të drejtën pa mëdyshje të shprehin, kultivojnë dhe zhvillojnë lirisht identitetin dhe atributet e tyre të përbashkëta.[5] Është e rëndësishme që ushtrimi i këtyre të drejtave i nënshtrohet obligimit të respektimit të ligjeve të Kosovës dhe nuk duhet të cenojë të drejtat e të tjerëve. Për më tepër, Kushtetuta i ngarkon Kosovës disa përgjegjësi për të lehtësuar një mjedis të favorshëm për ruajtjen, mbrojtjen dhe zhvillimin e identitetit të komuniteteve dhe pjesëtarëve të tyre. Për më tepër, ekziston një përkushtim për promovimin e frymës së tolerancës, nxitjen e dialogut dhe mbështetjen e pajtimit ndërmjet komuniteteve. Ky zotim përputhet me standardet ndërkombëtare të përshkruara në Konventën Kornizë për Mbrojtjen e Pakicave Kombëtare dhe Kartën Evropiane për Gjuhët Rajonale ose të Pakicave. Kosova është e obliguar të marrë masa që sigurojnë mbrojtjen e individëve nga kërcënimet, diskriminimi, armiqësia ose dhuna e që rrjedhin nga identiteti i tyre kombëtar, etnik, kulturor, gjuhësor ose fetar. Vëmendje e veçantë i kushtohet promovimit të barazisë ndërmjet anëtarëve të komunitetit në sfera të ndryshme të jetës pa diskriminim. Për më tepër, qeveria angazhohet të zbatojë masa të forta kundër çdo përpjekjeje për të minuar të drejtat e pjesëtareve të komunitetit, duke u përmbajtur nga politikat ose praktikat që synojnë asimilimin me forcë të këtyre individëve. E rëndësishmja është që, kushtetuta siguron që të gjitha komunitetet dhe pjesëtaret

3] Agjencia e Statistikave të Kosovës –https://ask.rks-gov.net/

4] Neni 57, Kushtetuta e Kosovës

5] Neni 58, Kushtetuta e Kosovës

e tyre të kenë qasje jodiskriminuese në të drejtat e specifikuara në dispozitat e saj. Në thelb, këto dispozita kushtetuese nënvizojnë përkushtimin e Kosovës për të respektuar dhe mbrojtur të drejtat e komuniteteve joshumicë, duke siguruar që identiteti i tyre kulturor, gjuhësor dhe fetar të respektohet dhe mbrohet brenda kornizës ligjore të Kosovës.

Komunitetet joshumicë në Sllovaki

Sllovakia është një vend multikulturor me një shoqëri të larmishme etnike dhe gjuhësore. Në regjistrimin e fundit nga viti 2021, 10.8% e popullsisë së përgjithshme me vendbanim të përhershëm deklaruan se u përkasin pakicave kombëtare nga numri i përgjithshëm i banorëve prej 5.449.270. Individët u vetëidentifikuan më së shumti si sllovakë (83,82%), hungarez (7,75%), romë (1,23%), çekë (0,53%), rutenë (0,44%). Përqindja e vetëidentifikimit me kombësi të tjera si ukrainas, polak, gjerman, rus, vietnamez, moravian, bullgar, kroat, serb, rumun, hebre, shqiptar, austriake, greke, silesiane, kineze, italiane, koreane, angleze, franceze , turke, iraniane, irlandeze, kanadeze ishte më pak se 0.2%. Për më shumë se pesë për qind të banorëve, kombësia nuk u zbulua.[6]

Në regjistrimin e fundit për herë të parë u vetëdeklarua edhe shtetësia e dytë. Më shumë se treqind mijë banorë ose 5.6% e popullsisë së përgjithshme me banim të përhershëm vetëdeklaruan shtetësinë e dytë. Shumica e banorëve, gjegjësisht 29,06% kanë deklaruar kombësinë e tyre të dytë rome, 18,13% sllovake, 13% rutenë, 11,13% hungareze, 5,46% çeke, 1,72% gjermane dhe tjetra më pak se një për qind.[7] Nuk mungojnë as gjuha dhe diversiteti fetar. Shumica e popullsisë 81,77% e kanë identifikuar gjuhën sllovake si gjuhë amtare, 8,48% gjuhën hungareze, 1,84% gjuhën rome dhe 0,71% gjuhën rutenase dhe 0,62% gjuhën çeke si gjuhë amtare.[8] Kur bëhet fjalë për fenë, njerëzit i përkasin më së shumti katolikëve romakë (55,76%), pasuar nga ungjillorët (5,27%), katolikët grekë (4%) dhe të krishterët e reformuar (1,56%). Fetë e tjera si ortodokse, Dëshmitarët e Jehovait dhe Kisha Metodiste Ungjillore për të përmendur vetëm disa, kanë pasur një përfaqësim prej më pak se 1 për qind në shoqërinë sllovake. Pa asnjë fe e deklaruan veten 23,79% individë.[9]

Diku tjetër është shqyrtuar në me shumë detaje se çfarë thonë në të vërtetë të dhënat e mbledhura mbi kombësinë në regjistrim dhe pse ne duhet t'i qasemi atyre në mënyrë kritike (shih Surova, 2021c). Edhe pse regjistrimi i lejon individët të raportojnë lirisht kombësinë e tyre të parë dhe të dytë, ai nuk mund të sigurojë një pasqyrë të saktë dhe komplekse të përbërjes kombëtare të banorëve. Kjo është për shkak të kufizimeve terminologjike dhe metodologjike kur bëhen pyetje për kombësinë ose përkatësinë etnike. Për shkak të mospërputhjes në të kuptuarit se çfarë është kombësia, të anketuarit mund të mos japin informacion për identitetin ose identitetin e tyre real. Nëse zgjedhjet e tyre janë të kufizuara në një ose dy kombësi, ata do të dështojnë të mbulojnë identitetet e shumta që banorët kanë dhe jetojnë. Regjistrimi i popullsisë ofron vetëm të dhëna informative në lidhje me përbërjen kombëtare dhe na tregon se si të anketuarit vendosën t'u përgjigjen pyetjeve në lidhje me kombësinë e tyre në momentin e caktuar dhe cilat nga përgjigjet e paracaktuara i shënuan.[10]

6] ŠÚ SR (Štatistický úrad Slovenskej republiky) [Zyra e Statistikave të Republikës Sllovake]. 2021. Počet obyvateľov podľa národnosti v SR k 1. 1. 2021 [Numri i banorëve sipas kombësisë në Republikën Sllovake që nga 1 janari 2021]. Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2021 [Regjistrimi i banorëve, shtëpive dhe banesave 2021]. https://www.scitanie.sk/obyvatelia/zakladne-vysledky/struktura-obyvatelstva-podla-narodnosti/SR/SK0/SR#

7] ŠÚ SR (Štatistický úrad Slovenskej republiky) [Zyra e Statistikave të Republikës Sllovake]. 2021. Počet obyvateľov podľa ďalšej národnosti v SR k 1. 1. 2021 [Numri i banorëve sipas kombësisë në Republikën Sllovake që nga 1 janari 2021]. Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2021 [Regjistrimi i banorëve, shtëpive dhe banesave 2021]. https://www.scitanie.sk/obyvatelia/zakladne-vysledky/struktura-obyvatelstva-podla-dalsej-narodnosti/SR/SK0/SR#

8] ŠÚ SR (Štatistický úrad Slovenskej republiky) [Zyra e Statistikave të Republikës Sllovake]. 2021. Počet obyvateľov podľa materinského jazyka v SR k 1. 1. 2021 [Numri i banorëve sipas kombësisë në Republikën Sllovake që nga 1 janari 2021]. Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2021 [Regjistrimi i banorëve, shtëpive dhe banesave 2021]. https://www.scitanie.sk/obyvatelia/zakladne-vysledky/struktura-obyvatelstva-podla-materinskeho-jazyka/SR/SK0/SR#

9] ŠÚ SR (Štatistický úrad Slovenskej republiky) [Zyra e Statistikave të Republikës Sllovake]. 2021. Počet obyvateľov podľa náboženského vyznania v SR k 1. 1. 2021 [Numri i banorëve sipas kombësisë në Republikën Sllovake që nga 1 janari 2021]. Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2021 [Regjistrimi i banorëve, shtëpive dhe banesave 2021]. https://www.scitanie.sk/obyvatelia/zakladne-vysledky/struktura-obyvatelstva-podla-nabozenskeho-vyznania/SR/SK0/SR#

10] Surová, Svetluša. 2021c. "Ndryshimet në regjistrimin e popullsisë dhe çfarë nënkuptojnë në lidhje me pakicat dhe mbledhjen e të dhënave për kombësinë." Politika e pakicave në Sllovaki. 4 janar 2021. https://mensinovapolitika.eu/en/changes-in-the-population-census-and-what-they-mean-in-relation-to-minorities-and-data-collection-on-nationality/

Komunitetet joshumicë në Republikën Çeke

Pakica polake është e vetma pakicë kombëtare (ose etnike) në Republikën Çeke që jeton kryesisht në një zonë gjeografike specifike - rajoni Cieszyn/Cieszyn Silesia (Těšínské Slezsko) që ndodhet në pjesën verilindore të vendit. Në polonisht rajoni quhet Zaolzie (Mbi lumin Olza) duke iu referuar lumit Olza, i cili shënon kufirin aktual midis dy vendeve në këtë zonë.

Rajoni i Cieszyn u bë një pikë e mosmarrëveshjes së ashpër territoriale midis shteteve të sapokrijuara të Çekosllovakisë dhe Polonisë në vitin 1918, pasi të dy kërkuan të vendosnin sundimin mbi të. Qeveria polake iu referua argumenteve etnike dhe parimit të vetëvendosjes kombëtare, kështu që shumica e popullsisë në atë rajon ishte polake. Qeveria Çekosllovake e justifikoi të drejtën e saj për Cieszyn Silesia kryesisht me argumente historike dhe politike dhe lidhje administrative të ish-Dukatit të Cieszyn me Mbretërinë e Bohemisë brenda Perandorisë Austriake. Për të dy vendet, rajoni ishte gjithashtu i një rëndësie strategjike për shkak të minierave të pasura të qymyrit dhe hekurudhës që lidh qytetin Silesian Bohumín me Poloninë (Krakovë) dhe pjesën sllovake të Çekosllovakisë (Košice).

Ndarja e rajonit do të përcaktohej nga arbitrazhi ndërkombëtar në vitin 1920, në një konferencë paqeje në Spa, Belgjikë). Kryeqyteti i rajonit - Cieszyn gjithashtu u nda, me qendrën e qytetit (sheshin e tregut, ndërtesat zyrtare, etj.) të inkorporuara në Poloni, ndërsa pjesa industriale me një stacion hekurudhor iu dha çekëve. Mbi 120 mijë polakë, që korrespondonin me 69,2% të popullsisë së rajonit (sipas regjistrimit të popullsisë të Perandorisë Austro-Hungareze në 1910)[11]u bë pakicë në shtetin çekosllovak. Kjo çoi në ndryshimin e strukturës etnike të rajonit pasi polakët kaluan në anën polake. Në vitin 2021 vetëm 68 mijë njerëz deklaruan se ishin polakë (38,4% e popullsisë së rajonit)[12]dhe që atëherë numri i polakëve ka ardhur në rënie të vazhdueshme. Në vitin 1938 kontrolli polak mbi rajonin u rivendos përkohësisht pasi trupat polake kishin madhësinë e rajonit Cieszyn, por ai u përfshi në Rajhun e Tretë pasi sulmoi Poloninë në vitin 1939. Pas Luftës së Dytë Botërore, ndarja e rajonit është rivendosur.

Republika Çeke është një vend pothuajse homogjen pasi mbi 90% e çekëve identifikohen si çekë etnik, me 14 pakicat e njohura zyrtarisht, të cilat janë të shpërndara në të gjithë vendin. Sipas regjistrimit të vitit 2021, 38215 polakë jetojnë në Republikën Çeke[13], që i përgjigjet 0,36% të popullsisë së përgjithshme. Shumica e tyre - mbi 25 mijë jetojnë në rajonin Moravio-Silezian. Ata janë të përqendruar kryesisht në dy rrethe - Frýdek-Místek, ku jetojnë 12416 polakë (5,8% e popullsisë), dhe rrethi Karviná me 11035 polakë (4,6%). Këto dy rrethe mbulojnë zonën e rajonit Cieszyn. Shumë polakë që jetojnë në rajone të tjera të Republikës Çeke (përveç kryeqytetit Pragë, ku ka shumë profesionistë që vijnë direkt nga Polonia) i kanë rrënjët në Zaolzie. Megjithatë, gjatë një shekulli, polakët janë shndërruar nga një popullsi dominuese në një pakicë të papërfillshme në rajon për shkak të asimilimit, shkallës së ulët të lindjeve dhe migrimit.[14]. Vlen gjithashtu të theksohet se plotësimi i pyetjes mbi kombësinë në Censusin çek ishte vullnetar dhe siç shumë e konsiderojnë këtë informacion të ndjeshëm, mbi 31% e njerëzve e lanë atë të papërfunduar. Prandaj, numri aktual i polakëve mund të jetë më i lartë. Edhe pse numri i polakëve po zvogëlohet, afërsia me shtetin amë dhe situata e mirë mediatike

11] Pindór M. (2019). Wybory repertuarowe Sceny Polskiej Těšínského divadla w Czeskim Cieszynie na rzecz zachowania tożsamości narodowej dhe rajonalnej polskiej mniejszości narodowej na Zaolziu. Studia Etnologiczne I Antropologiczne, 19.

12] Ibidem

13] Njerëz që deklaruan vetëm kombësinë polake ose polake në kombinim me një tjetër. Në regjistrimin çek, është e mundur të deklarohen më shumë se një kombësi.

14] Zenderowski R. (2021), Preferencje polityczne zaolziańskich Polaków po "aksamitnej rewolucji".

dhe arsimore lehtëson ruajtjen e gjuhës dhe kulturës së pakices. Përmirësimi i përgjithshëm i marrëdhënieve midis Polonisë dhe Republikës Çeke pas transformimit demokratik kontribuoi gjithashtu në rritjen e mbrojtjes së të drejtave të pakicave polake. Korniza e marrëdhënieve dypalëshe në kontekstin e ri gjeopolitik u krijua nga Traktati Çekosllovako-Polak i Fqinjësisë së Mirë, Solidaritetit dhe Bashkëpunimit Miqësor i 6 tetorit 1991, i cili u pasua nga shumë marrëveshje që rregullonin çështje specifike që kontribuan në mirëkuptimin reciprok, bashkëpunim të zgjeruar., zgjidhjen e çështjeve dypalëshe kontestuese dhe përmirësimin e pozitës së pakicës polake (p.sh. marrëveshjet për udhëtimin pa viza, për bashkëpunimin kulturor dhe shkencor, dhe marrëveshjen për bashkëpunimin ndërkufitar, themelimin e komisionit historik çeko-polak). Për më tepër, Traktati si i tillë rregullon mbrojtjen e pakicave në të dy vendet, duke u mbështetur në Konventat e Këshillit të Evropës. Marrëveshja për bashkëpunim në fushën e kulturës, arsimit dhe shkencës e 30 shtatorit 2003 mbështeti bashkëpunimin në fushat kritike nga pikëpamja e pakicës polake - arsimi dhe kultura, të cilat janë më të rëndësishmet në ruajtjen e identiteti kombetar.

Bashkëpunimi ndërkufitar midis dy vendeve është gjithashtu një aspekt specifik i bashkëpunimit dypalësh, i cili ndikon në pozitën e pakicës në rajonin kufitar të Cieszyn Silesia dhe rrit bashkëpunimin ndërkufitar të komunave me një pjesë të konsiderueshme të polakëve dhe zhvillimin e të gjithë rajonit. Marrëveshja për Eurorajonin Cieszyn Silesia ishte në vitin 1998. Ky është një asociacion vullnetar i 12 komunave polake dhe 33 çeke në të dy anët e kufirit. Ai lehtëson zbatimin e projektit të përbashkët me interes të përbashkët në fushat e transportit, mjedisit dhe zhvillimit të turizmit.

Komunitetet joshumicë në Hungari

Pakica rome është grupi më i madh i pakicave në Hungari historikisht. Është sfiduese të përafrohet saktësisht madhësia e popullsisë rome, pasi gjatë regjistrimit kombëtar, përgjigjja në seksionin e kombësisë është jo e detyrueshme dhe 14% e popullsisë së Hungarisë refuzoi t'i përgjigjet asaj në vitin 2022, por mund të themi se përqindja e romëve në Hungari është të paktën 2,18%[15], por është vlerësuar deri në 8,8% në 2018[16]. Një vlerësim tjetër i ekspertëve në vitin 2014 zbuloi duke përdorur një metodologji të përzier se numri i romëve në vend ka të ngjarë të jetë rreth 6,5%.[17]. Pavarësisht nga kjo, ne e dimë me të vërtetë se është grupi më i madh i pakices në vend (i ndjekur nga pakica gjermane) dhe se pavarësisht nga komuniteti i konsiderueshëm, ai përballet me shumë sfida, duke përfshirë ndarjen, diskriminimin ose varfërinë. Meqenëse vështirësitë e pakicave në një vend shpesh sinjalizojnë mungesë përfaqësimi dhe veprimi, ky studim synon të eksplorojë përfaqësimin e pakices rome në vendimmarrjen hungareze, duke përfshirë kornizen ligjore dhe qasjen e realizuar në vendimmarrje dhe politikëbërje, së bashku me çështjet bazë me të cilat përballet komuniteti rom në vend dhe ndryshimet e mundshme ligjore dhe politike që mund të zbatohen për të përmirësuar situatën e pakices rome në Hungari. Studimi merr një qasje të përzier, duke shfrytëzuar të dhëna kërkimore të disponueshme publikisht nga agjencitë zyrtare kërkimore hungareze, si dhe të dhëna nga fokus grupet tona të kryera midis shtatorit dhe dhjetorit 2023, me qytetarë romë, vendimmarrës dhe anëtarë të OJQ-ve.

15] https://nepszamlalas2022.ksh.hu/eredmenyek/vegleges-adatok/kiadvany/assets/nepszamlalas2022-vegleges-adatok.pdf

16] https://g7.hu/kozelet/20180222/tobb-mint-ketszer-annyi-roma-el-magyarorszagon-mint-harminc-eve/

17] https://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/b333.pdf

Mekanizmat Ligjor dhe Politik për Angazhimin Vendimmarrës

Korniza ligjore dhe Mekanizmat Ligjor dhe Politik në Kosovë

Mekanizmat e pjesëmarrjes së jo shumicës në Legjislativin e Kosovës (Niveli Qendror)

Në Kuvendin e Kosovës, sistemi proporcional i përfaqësimit siguron që komunitetet joshumicë të kenë ulëse të rezervuara, njëzet (20) nga njëqind e njëzet (120) ulëset[18]. Këto vende të rezervuara garantojnë përfaqësim për partitë, koalicionet, iniciativat qytetare dhe kandidatët e pavarur të lidhur me komunitetin serb dhe komunitetet e tjera pakicë të specifikuara, bazuar në performancën e tyre zgjedhore. Partitë, koalicionet, iniciativat qytetare dhe kandidatët e pavarur që janë deklaruar se përfaqësojnë komunitetet e tjera do të kenë numrin e përgjithshëm të vendeve të fituara me zgjedhje të hapura, me një numër minimal të vendeve në Kuvend të garantuar si vijon: komuniteti rom, një (1) vend; komuniteti ashkali, një (1) vend; komuniteti egjiptian, një (1) vend; dhe një (1) vend shtesë do t'i jepet komunitetit rom, ashkali ose egjiptian me votat më të larta të përgjithshme; komuniteti boshnjak, tre (3) vende; komuniteti turk, dy (2) vende; dhe komunitetit goran, një (1) vend nëse numri i vendeve të fituara nga secili komunitet është më i vogël se numri i garantuar.

Kuvendi, me shumicën e dy të tretave të votave, ka autoritetin për të ndryshuar Kushtetutën, duke përfshirë vendet e rezervuara për përfaqësuesit e komuniteteve pakicë. Me rëndësi është se janë dy (2) nënkryetarë që përfaqësojnë komunitetet joshumicë në Kuvend dhe zgjidhen me shumicën e votave të të gjithë deputetëve të Kuvendit.[19] Një (1) nënkryetar i takon deputetëve të parlamentit që mbajnë mandate të rezervuara ose të garantuara për komunitetin serb, dhe një (1) nënkryetar i takon deputetëve të Kuvendit që mbajnë vende të rezervuara ose të garantuara për komunitetet tjera që nuk janë në shumicë.

Një mekanizëm tjetër i rëndësishëm në nivelin qendror është Komiteti për të Drejtat dhe Interesat e Komuniteteve, një komitet i përhershëm i kuvendit, i përbërë nga përfaqësues nga komuniteti serb, komunitetet tjera joshumicë dhe komuniteti shumicë. Ligjet e propozuara mund t'i drejtohen këtij komisioni me kërkesë të çdo anëtari të Kryesisë së Kuvendit dhe komisioni vendos për rekomandimet brenda dy javësh. Komisioni ka autoritetin t'i paraqesë sugjerime komiteteve të tjera përkatëse ose Kuvendit për të siguruar shqyrtimin e duhur të të drejtave të komuniteteve. Për më tepër, komiteti mund të propozojë në mënyrë autonome ligje dhe masa brenda juridiksionit të tij, të shoqëruara nga mendimet individuale të anëtarëve. Çështjet mund t'i referohen komitetit për mendime këshillimore edhe nga Kryesia e Kuvendit, komitetet tjera ose një grup prej së paku dhjetë deputetësh.

18] Neni 64, Kushtetuta e Kosovës

19] Neni 67, Kushtetuta e Kosovës

Kushtetuta e Kosovës parasheh miratimin e detyrueshëm të komuniteteve joshumicë për miratimin, ndryshimin ose shfuqizimin e ligjeve me interes jetik. Këto ligje mbulojnë fusha të ndryshme të rëndësishme, duke përfshirë kufijtë komunalë, themelimin ose shfuqizimin e komunave, kompetencat e komunave, marrëdhëniet ndërkomunale dhe ndërkufitare, zbatimin e të drejtave të komuniteteve (me përjashtim të të drejtave kushtetuese), përdorimin e gjuhës, zgjedhjet lokale, mbrojtjen e trashëgimisë kulturore, lirinë fetare, marrëveshjet me komunitetet fetare, edukimin dhe përdorimin e simboleve, duke përfshirë ato që lidhen me komunitetet dhe festat publike. Kërkesa siguron përfshirjen e përfaqësuesve të komuniteteve joshumicë në vendimmarrje për këtë çështje.

Në thelb, dispozitat kushtetuese synojnë të fuqizojnë komunitetet joshumicë në Kosovë duke ruajtur identitetin e tyre kulturor, duke siguruar të drejtat arsimore, duke lehtësuar komunikimin dhe duke garantuar përfaqësimin në nivele të ndryshme të qeverisjes.

Mekanizmat e pjesëmarrjes joshumicë në Ekzekutiv të Kosovës (Niveli Qendror)

Qeveria duhet të ketë së paku një ministër nga komuniteti serb i Kosovës dhe një ministër nga një komunitet tjetër joshumicë[20], me një dispozitë për përfaqësim shtesë nëse ka më shumë se dymbëdhjetë ministra. Ngjashëm, duhet të ketë së paku dy zëvendësministra nga komuniteti serb i Kosovës dhe dy nga komunitetet tjera joshumicë, me mundësi përfaqësimi shtesë nëse numri i ministrave tejkalon dymbëdhjetë. Përzgjedhja e këtyre zyrtarëve përfshin konsultime me partitë, koalicionet apo grupet që përfaqësojnë komunitetet joshumicë. Vlen të përmendet se ministrat dhe zëvendësministrat nuk duhet domosdoshmërisht të vijnë nga radhët e subjekteve politike të përfaqësuara në Kuvend, por duhet të gëzojnë miratimin e tyre formal.

Një mekanizëm tjetër i rëndësishëm për pjesëmarrjen e jo-shumicës në procesin e vendimmarrjes është Zyra për Çështje të Komuniteteve, e themeluar në vitin 2008 në kuadër të Kryeministrit të Kosovës, pasi shërben si organ këshillues me funksione duke përfshirë këshillimin e Kryeministrit për çështjet që kanë të bëjnë me komunitetin. tërheqjen e vëmendjes për çështjet që kërkojnë ndërhyrje personale, koordinimin me organet qeveritare dhe organizatat ndërkombëtare, monitorimin e zbatimit efektiv të detyrave dhe politikave dhe zhvillimin e kanaleve të komunikimit me komunitetet. E udhëhequr nga një këshilltar politik i emëruar nga Kryeministri, zyra synon të sigurojë barazi në shpërndarjen e fondeve, të koordinojë politikat dhe ligjet që lidhen me komunitetet dhe të promovojë veprime pozitive në kuadër të iniciativave të politikave duke ruajtur marrëdhëniet me subjektet përkatëse.

Komunitetet joshumicë kanë në dispozicion edhe Këshillin Konsultativ për Komunitete (KKK) i cili gjendet në kuadër të Zyrës së Presidentit të Kosovës dhe është ndër mekanizmat e veçantë të nivelit qendror për mbrojtjen e interesave të komuniteteve. Ai e këshillon Presidentin për çështjet e komunitetit, veçanërisht në lidhje me autoritetin e Presidentit për të shpallur ligjet e miratuara nga Kuvendi. KKK-ja është kategori kushtetuese dhe funksionet e saj janë elaboruar më tej në Ligjin për mbrojtjen dhe promovimin e të drejtave të komuniteteve dhe pjesëtarëve të tyre. Ajo u krijua zyrtarisht në vitin 2005 për të kryer një funksion këshillues me ekipin negociator të Kosovës në procesin e udhëhequr nga Ahtisaari dhe më pas u formua zyrtarisht me një dekret presidencial në vitin 2008. Ajo ka një buxhet të caktuar për operacionet e saj, i cili përdoret për të financuar një numër të kufizuar të projekteve. Neni 60 i Kushtetutës përcakton se mandati i KKK-së është të shërbejë si mekanizëm për komunikim

20] Neni 69, Kushtetuta e Kosovës

të rregullt ndërmjet komuniteteve dhe pushtetit. Ai gjithashtu u mundëson komuniteteve të kenë një kontribut të hershëm në iniciativat ligjore dhe politike të qeverisë dhe institucioneve të tjera qendrore, dhe gjithashtu mund të propozojë vetë iniciativa legjislative ose politike. Ai përbëhet nga përfaqësues të komunitetit dhe delegatë të Qeverisë, Zyrës së Presidentit dhe agjencive të tjera përkatëse.[21] Dy të tretat e anëtarëve të KKK-së janë të nominuar, ndërsa një e treta vjen nga qeveria (parlamenti) dhe agjencitë e tjera. Përfaqësuesit e Zyrës së Presidentit të Kosovës, Zyrës së Kryeministrit, Ministrisë për Komunitete dhe Kthim dhe Zyrës së Kryetarit të Kuvendit janë anëtarë të përhershëm të KKK-së. Ai ka pesë grupe pune, duke reflektuar fushat e tij të fokusit: arsimi, legjislacioni, punësimi dhe çështjet sociale, pajtueshmëria gjuhësore dhe kultura.

Pjesëmarrja joshumicë në Gjyqësorin e Kosovës

Kur bëhet fjalë për Gjyqësorin në Kosovë, ai është i organizuar në bazë të Kushtetutës së Kosovës, por pjesë të caktuara e kundërshtojnë atë pasi Marrëveshja e Brukselit për Gjyqësorin solli ndryshime në organizimin e Gjyqësorit, veçanërisht në veri të Kosovës. Kushtetuta përcakton se Gjykata Supreme dhe gjykatat e tjera në Kosovë rregullohen me ligj, ku Gjykata Supreme është autoriteti më i lartë gjyqësor. Gjykata Supreme duhet të ketë së paku pesëmbëdhjetë për qind (15%) të gjyqtarëve të saj, por jo më pak se tre (3) nga komunitetet joshumicë.[22] Kryetari i Gjykatës Supreme emërohet dhe shkarkohet nga Presidenti i Kosovës me një mandat shtatë (7) vjeçar të pa rinovueshëm, në bazë të propozimit të Këshillit Gjyqësor të Kosovës. Kryetarët e gjykatave të tjera emërohen sipas dispozitave ligjore. Për gjykatat e tjera me juridiksion ankimor, së paku pesëmbëdhjetë përqind (15%) te gjyqtarëve, por jo më pak se dy (2), duhet të jenë nga komunitetet joshumicë. Pas Marrëveshjes së Brukselit për Gjyqësorin[23] integrimi i gjyqësorit përfundoi kur 40 gjyqtarë dhe 13 prokurorë nga komunitetet joshumicë, kryesisht serbë të Kosovës, bënë betimin para Presidentit të Kosovës. Gjithashtu, janë integruar edhe 149 staf ndihmës, të përzgjedhur më parë - 115 për gjykatat dhe 34 për prokuroritë.[24].

Mekanizmat e pjesëmarrjes joshumicë në nivel lokal

Korniza rregullatore lidhur me pjesëmarrjen e qytetarëve në Kosovë është e larmishme dhe përfshin shumë fusha. Megjithatë, rregulloret në fuqi shpeshherë lënë shumë hapësirë për autoritetet komunale që të rregullojnë protokollet e tyre brenda kornizës ligjore dhe të konkretizojnë më tej rregullat e nivelit komunal.[25] Varësisht nga kapacitetet e administratave komunale, shkathtësitë dhe vullneti i lidershipit për të zbatuar parimet e demokracisë pjesëmarrëse në komuna të veçanta, komunat mund t'i zbatojnë këto procese me nivele të ndryshme suksesi.

Pjesëmarrja e qytetarëve dhe proceset e konsultimit çojnë në rezultate të politikave që pasqyrojnë më mirë nevojat dhe pritshmëritë e popullsisë, bazohen në njohuritë lokale dhe

21] Nga komuniteti rom, egjiptian, ashkali, goran, malazez dhe kroat i Kosovës do të jenë përkatësisht dy (2) përfaqësues, nga të cilët një (1) mund të jetë deputet i Kuvendit të Kosovës. Komuniteti boshnjak dhe turk i Kosovës do të kenë përkatësisht tre (3) përfaqësues, nga të cilët njëri (1) mund të jetë deputet i Kuvendit të Kosovës. Komuniteti serb i Kosovës do të ketë pesë (5) përfaqësues, dy (2) prej të cilëve mund të jenë deputetë të Kuvendit të Kosovësdhe komuniteti goran do të ketë dy (2) anëtarë, njëri (1) prej të cilëve mund të jetë deputet i Kuvendit të Kosovës.. Ata anëtarë që nuk janë deputetë të Kuvendit të Kosovës, normalisht do të jenë kryesuesit ose nënkryetarët ose të emëruarit e tjerë të lartë të organizatave përfaqësuese të komuniteteve ose përfaqësues të shoqatave ose OJQ-ve të lidhura me një komunitet të caktuar.

22] Neni 103, Kushtetuta e Kosovës

23] Marrëveshja e Brukselit për Gjyqësorin: https://www.kim.gov.rs/eng/p06.php

24] Shifrat për gjyqtarët, prokurorët dhe stafin administrativ të integruar https://www.kim.gov.rs/doc/pregovaracki-proces/tabela-eng.pdf

25] Neni 12 i Ligjit të Kosovës për Vetëqeverisjen Lokale

zbusin konfliktet e mundshme. Pjesëmarrja dhe konsultimi i qytetarëve ndihmojnë zyrtarët e qeverisjes vendore të sigurojnë që vendimet e tyre të përputhen me preferencat e publikut, duke rezultuar përfundimisht në nivele më të larta të kënaqësisë së qytetarëve.

Nga njëra anë, institucionet vendore kanë një numër të konsiderueshëm mundësish për të organizuar dhe lehtësuar pjesëmarrjen e qytetarëve në proceset vendimmarrëse. Megjithatë, ndërsa ekzistojnë dispozita ligjore, politike dhe institucionale për të lejuar pjesëmarrjen e qytetarëve dhe për të ndihmuar në ofrimin e hapësirës së mjaftueshme për qytetarët që të marrin pjesë aktivisht në proceset vendore të vendimmarrjes, këto mundësi nuk janë shfrytëzuar sa duhet.

Siç u tha, Zyra Komunale për Komunitete dhe Kthim (ZKKK) është një mekanizëm kyç ekzekutiv për komunitetet joshumicë në nivel lokal. Roli dhe përgjegjësitë e saj përcaktohen me rregullore specifike (akt nënligjor).[26] i cili përcakton se ZKKK-të kanë mandat për identifikimin, zbatimin dhe monitorimin e politikave, si dhe zbatimin e drejtpërdrejtë të aktiviteteve dhe programeve në lidhje me mbrojtjen dhe promovimin e të drejtave të komuniteteve dhe për mbështetjen e të gjithë të kthyerve, refugjatëve dhe personave të zhvendosur brenda vendit. Themelimi i tyre është i detyrueshëm për çdo komunë. Udhëheqësi i Zyrës i propozon kryetarit të komunës një buxhet vjetor për të siguruar funksionimin e duhur të Zyrës dhe zbatimin e projekteve dhe aktiviteteve në bazë të përgjegjësive të saj. Udhëheqësi i Zyrës i raporton rregullisht Kryetarit të Komunës dhe Komisionit për Komunitete të Kuvendit Komunal. Një mekanizëm tjetër shumë i rëndësishëm në nivel lokal për pjesëmarrjen e komuniteteve joshumicë janë Komitetet komunale për komunitete[27]. Komitetet për komunitete janë organ komunal i përbërë nga anëtarë të Kuvendit Komunal dhe përfaqësues të komuniteteve. Çdo komunitet që banon në komunë duhet të ketë së paku një përfaqësues në këtë komitet, me përfaqësuesit e komuniteteve që përbëjnë shumicën. Përgjegjësia kryesore e komitetit është të shqyrtojë respektimin e ligjit nga autoritetet komunale dhe të vlerësojë të gjitha politikat, praktikat dhe aktivitetet komunale. Ai synon të sigurojë respektimin e plotë të të drejtave dhe interesave të komuniteteve, duke i bërë rekomandime Kuvendit Komunal për masat e duhura. Kjo përfshin nxitjen e shprehjes, ruajtjes dhe zhvillimit të identiteteve etnike, kulturore, fetare dhe gjuhësore, si dhe sigurimin e mbrojtjes së fuqishme të të drejtave të komuniteteve brenda komunës. Gjithashtu, në komunat ku së paku dhjetë për qind (10%) e popullsisë i përket komuniteteve joshumicë, mandatohet pozita e rezervuar e Kryesuesit të Kuvendit të Komunës për komunitete.28. Ky pozicion është i caktuar ekskluzivisht për një përfaqësues nga këto komunitete. Po ashtu, zëvendëskryetari i Kuvendit të Komunës për komunitete do të emërohet nga kandidati i komunitetit joshumicë i cili ka siguruar numrin më të madh të votave në listën e hapur gjatë zgjedhjeve për Kuvendin Komunal. Së fundi, një mekanizëm tjetër i pjesëmarrjes së jo-shumicës është emërimi i Nënkryetarit të Komunës për komunitete29, Nënkryetari për komunitete zgjidhet për të njëjtin mandat si Kryetari i Komunës dhe emërohet ose shkarkohet në bazë të propozimit të Kryetarit, me kusht që të miratohet nga shumica e anëtarëve të kuvendit komunal, duke përfshirë edhe shumicën që u takojnë komuniteteve joshumicë. Nënkryetari për komunitete ndihmon dhe këshillon Kryetarin e Komunës për çështjet që kanë të bëjnë me komunitetet joshumicë.

26] Shihni Rregulloren në: https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=10522.

27] Neni 53 i Ligjit të Kosovës për Vetëqeverisjen Lokale

28] Neni 54 i Ligjit të Kosovës për Vetëqeverisjen Lokale

29] Neni 61 i Ligjit të Kosovës për Vetëqeverisjen Lokale

Korniza ligjore dhe Mekanizmat Ligjor dhe Politik në Sllovaki

Të drejtat e pakicave kombëtare i referohen të drejtës së shprehjes, të drejtës për ruajtje dhe të drejtës për zhvillimin e identitetit të pakicave kombëtare. Ato janë pjesë e të drejtave të njeriut dhe u mundësojnë pakicave të mbijetojnë, ruajnë dhe zhvillojnë identitetet e tyre dhe të mbrohen nga asimilimi[30]. Sipas Surova (2020a), të drejtat e pakicave janë të rëndësishme pasi ato u mundësojnë pakicave të realizojnë plotësisht potencialin e tyre, të marrin vendime për çështje që prekin ata dhe jetën e tyre, si dhe të ndjekin lirinë dhe lumturinë. Republikën Sllovake zyrtarisht njeh katërmbëdhjetë pakica kombëtare.

Surova (2020a) ka analizuar rregullimin e të drejtave të pakicave kombëtare në legjislacionin sllovak dhe ka arritur në përfundimin se të drejtat e pakicave kombëtare në Sllovaki njihen nga Kushtetuta e Republikës Sllovake (në tekstin e mëtejmë edhe si "Kushtetuta"), traktatet ndërkombëtare si p.sh. Konventa Kornizë për Mbrojtjen e Pakicave Kombëtare (në tekstin e mëtejmë edhe si "Konventa Kornizë") dhe Karta Evropiane për Gjuhët Rajonale ose të Pakicave (në tekstin e mëtejmë edhe si "Karta Evropiane") me të cilat Sllovakia është e detyruar, si dhe nga akte individuale, si p.sh. Akti nr. 184/1999 Kol. për përdorimin e gjuhëve të pakicave kombëtare dhe Aktin nr. 138/2017 Kol. për Fondin për promovimin e kulturës së pakicave kombëtare dhe për ndryshime në ligje të veçanta. Për më tepër, dekreti i qeverisë i referohet të drejtave të pakicave p.sh. Rregullorja e Qeverisë së Republikës Sllovake Nr. 35/2023 Kol. në lidhje me listën e emrave të komunave në gjuhët e pakicave kombëtare, ku qytetarët pjesëtarë të pakicave kombëtare përbëjnë së paku 15% të popullsisë (në tekstin e mëtejmë edhe si "Rregullorja nr. 35/2023 Kol.").

Sllovakia ka detyrime të mëtejshme nga traktatet dhe dokumentet e tjera ndërkombëtare që rregullojnë të drejtat e pakicave kombëtare si Deklarata Universale e të Drejtave të Njeriut (1948); Konventa Evropiane për Mbrojtjen e të Drejtave të Njeriut dhe Lirive Themelore (1950); Konventa Ndërkombëtare për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit Racor (1965); Pakti Ndërkombëtar për të Drejtat Civile dhe Politike (1966); Pakti Ndërkombëtar për të Drejtat Ekonomike, Sociale dhe Kulturore (1966); Konventa për eliminimin e të gjitha formave të diskriminimit kundër grave (1979). Si anëtare e Bashkimit Evropian (BE), Sllovakia ka gjithashtu detyrime në lidhje me barazinë dhe antidiskriminimin që rrjedhin nga legjislacioni i BE-së.[31]

Sipas Kushtetutës së Republikës Sllovake,[32] anëtarët e pakicave kombëtare dhe grupeve etnike në Sllovaki kanë të drejtën e zhvillimit universal, veçanërisht të zhvillimit të kulturës së tyre; të drejtat gjuhësore dhe të drejtën për të shpërndarë dhe marrë informacion në gjuhët e tyre amtare; e drejta për t›u bashkuar në asociacione kombëtare, për të krijuar dhe mbajtur institucione arsimore dhe kulturore (neni 34, pika 1 e Kushtetutës). Më tej, kushtetuta u garanton qytetarëve që u përkasin pakicave kombëtare ose grupeve etnike të drejtën për arsimim në gjuhën e tyre, të drejtën për të përdorur gjuhën e tyre në komunikimin zyrtar dhe të drejtën për të marrë pjesë në zgjidhjen e çështjeve që kanë të bëjnë me ta, përveç

30] Surová, Svetluša. 2020a. "A ka nevojë Sllovakia për një ligj për pakicat? Nëse po, pse dhe çfarë lloj ligji duhet të jetë?" Politika e pakicave në Sllovaki. Buletini kritik, 29 shtator. https://mensinovapolitika.eu/en/does-slovakia-need-a-law-on-minorities-if-yes-why-and-what-kind-of-law-should-it- be/

31] Surová, Svetluša. 2023a. "Synimi i komuniteteve të margjinalizuara rome në Sllovaki: Një analizë e masave zyrtare gjatë pandemisë Covid-19." Në The D-Word: Perspektiva mbi demokracinë në kohë të trazuara, redaktuar nga C van der Westhuizen, S Dube dhe Z Jolobe, 57-84, Gqeberha: Mandela University Press

32] Kushtetuta e Republikës Sllovake Nr. 460/1992 Kol.

të drejtës për të mësuar. gjuhën e shtetit (neni 34, pika 2 e Kushtetutës). Sipas Kushtetutës "që i përket asnjë pakice kombëtare apo grupi etnik nuk duhet të dëmtojë askënd" (neni 33 i Kushtetutës) dhe ushtrimi i këtyre të drejtave të garantuara "nuk duhet të çojë në kërcënim për sovranitetin dhe integritetin territorial të Republikës Sllovake dhe diskriminim ndaj pjesës tjetër të popullsisë së saj" (neni 34, neni 3 i Kushtetutës).

Sa i përket kornizës kushtetuese për mbrojtjen e të drejtave të pakicave në Sllovaki, Surova (2020a) thekson dy pika: së pari, Kushtetuta garanton të drejtat e lartpërmendura vetëm për qytetarët që janë anëtarë të pakicave kombëtare dhe grupeve etnike. Së dyti, Kushtetuta garanton shprehimisht të drejtën për t›u arsimuar në gjuhën amtare, përdorimin e gjuhës në komunikimet zyrtare dhe të drejta të caktuara pjesëmarrëse. Sipas Kushtetutës, e drejta për të marrë pjesë në proceset vendimmarrëse për pakicat për çështje që i prekin duhet të rregullohet me ligj. Megjithatë, të drejtat e garantuara të pjesëmarrjes me Kushtetutë për pakicat aktualisht nuk janë të rregulluara me një normë ligjore specifike.[33] Në punën e mëparshme mbi temën e domosdoshmërisë së ligjit për pakicat në Sllovaki, u arrit në përfundimin se ekzistojnë vetëm dy ligje specifike për pakicat në Sllovaki që rregullojnë të drejtat gjuhësore dhe financimin e kulturës së pakicave kombëtare, ndërsa ligje të tjera kanë të bëjnë me pjesërisht me disa të drejta të pakicave, nuk vendosin të drejtat e pakicave per se (në vetvete).[34]

Siç u përmend më herët, Republika Sllovake ka obligime në fushën e mbrojtjes së të drejtave të pakicave kombëtare dhe gjuhëve të pakicave që rrjedhin nga dy traktatet ndërkombëtare që kanë aderuar në Konventën Kornizë për Mbrojtjen e Pakicave Kombëtare dhe Kartën Evropiane për Rajonale ose Gjuhët e pakicave, të dyja dokumentet e Këshillit të Evropës (KE). Edhe pse shumica e dispozitave në këto dy traktate që kanë të bëjnë me statusin dhe të drejtat e pakicave kombëtare kërkojnë përfshirjen e tyre në sistemin ligjor kombëtar sllovak, deri më tani, një ligj i veçantë për pakicat në Sllovaki nuk është miratuar.[35]

Në nivel institucional, të drejtat e pakicave dhe zbatimi i masave për përmirësimin e statusit të pakicave kombëtare në Sllovaki janë në kompetencën e Fuqiplotit të Qeverisë Sllovake për Pakicat Kombëtare.[36] Fuqiploti për pakicat kombëtare siguron zbatimin dhe përmbushjen e detyrimeve të brendshme dhe ndërkombëtare të Republikës Sllovake në lidhje me statusin dhe të drejtat e anëtarëve të pakicave kombëtare, ndër detyrat e tjera.[37] Një institucion tjetër është një Fuqiplotë i Qeverisë së Republikës së Sllovakisë për komunitetet rome, i cili shërben si një organ këshillues i qeverisë për çështjen e komuniteteve rome, me kompetenca që lidhen me çështjet e tyre dhe me masat për përmirësimin e statusit të tyre dhe integrimin e tyre

33] Surová, Svetluša. 2020a. "A ka nevojë Sllovakia për një ligj për pakicat? Nëse po, pse dhe çfarë lloj ligji duhet të jetë?" Politika e pakicave në Sllovaki. Buletini kritik, 29 shtator. https://mensinovapolitika.eu/en/does-slovakia-need-a-law-on-minorities-if-yes-why-and-what-lloj-of-law-should-it- be

34] Surová, Svetluša. 2020a. "A ka nevojë Sllovakia për një ligj për pakicat? Nëse po, pse dhe çfarë lloj ligji duhet të jetë?" Politika e pakicave në Sllovaki. Buletini kritik, 29 shtator. https://mensinovapolitika.eu/en/does-slovakia-need-a-law-on-minorities-if-yes-why-and-what-lloj-of-law-should-it- be

35] Surová, Svetluša. 2020a. "A ka nevojë Sllovakia për një ligj për pakicat? Nëse po, pse dhe çfarë lloj ligji duhet të jetë?" Politika e pakicave në Sllovaki. Buletini kritik, 29 shtator. https://mensinovapolitika.eu/en/does-slovakia-need-a-law-on-minorities-if-yes-why-and-what-lloj-of-law-should-it- be

36] Surová, Svetluša. 2023a. "Synimi i komuniteteve të margjinalizuara rome në Sllovaki: Një analizë e masave zyrtare gjatë pandemisë Covid-19." Në The D-Word: Perspektiva mbi demokracinë në kohë të trazuara, redaktuar nga C van der Westhuizen, S Dube dhe Z Jolobe, 57-84, Gqeberha: Mandela University Press

37] Úrad splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny. (ÚSVSRNM) "Statút splnomocnenca vlády SR para národnostné menšiny." [Statuti i Fuqiplotit të Qeverisë për Pakicat Kombëtare] ÚSVSRNM. Qasur më 20 janar 2024. https://www.narodnostnemensiny.vlada.gov.sk/splnomocnenec/statut-splnomocnenca-vlady-sr-pre-narodnostne-mensiny/?csrt=6911677016357617868

në shoqëri.[38] Historia e shkurtër e zyrës dhe kritika për qasjen e saj të sigurimit në të kaluarën është prezantuar diku tjetër.[39]

Në analizën e saj të mëparshme, Surova përmblodhi dispozitat në lidhje me pjesëmarrjen e pakicave kombëtare në instrumentet ndërkombëtare për mbrojtjen e të drejtave të pakicave kombëtare të miratuara dhe ratifikuara nga Republika Sllovake.[40] Konkretisht, ajo ka analizuar përcaktimet e Deklaratës për të Drejtat e Personave që u përkasin pakicave kombëtare ose etnike, fetare dhe gjuhësore të Kombeve të Bashkuara.[41] dhe Konventa Kornizë për Mbrojtjen e Pakicave Kombëtare të Këshillit të Evropës.[42] U arrit në përfundimin se dokumentet ndërkombëtare të Kombeve të Bashkuara (OKB) dhe Këshillit të Evropës (KE) promovojnë pjesëmarrjen efektive të pakicave kombëtare në të gjitha sferat e jetës dhe në të gjitha nivelet e qeverisjes "duke zbatuar dhe respektuar parimet e sovranitetit, integritetin territorial dhe pavarësinë politike të shteteve".[43]

Përveç kësaj, Deklarata Universale e të Drejtave të Njeriut përcakton se "Gjithkush ka të drejtë të marrë pjesë në qeverisjen e vendit të vet, drejtpërdrejt ose me anë të përfaqësuesve të zgjedhur lirisht " dhe " Gjithkush ka të drejtë të ketë qasje të barabartë në shërbimin publik në vendin e tij.".[44] Pakti Ndërkombëtar për të Drejtat Civile dhe Politike garanton gjithashtu të drejtën për të marrë pjesë në kryerjen e punëve publike (neni 25).[45] Dokumenti i Kopenhagës i vitit 1990 i Konferencës mbi Dimensionin Njerëzor te Konferencës për Sigurinë dhe Bashkëpunimin në Evropë (KSBE)(tani Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë - OSBE, këtu e tutje edhe si "Dokumenti i Kopenhagës") garanton pjesëmarrja efektive e pakicave kombëtare në çështjet publike dhe në ato çështje që kanë të bëjnë me mbrojtjen dhe promovimin e identitetit të tyre (neni 35, paragrafi 1).[46]

Konventa Kornizë për Mbrojtjen e Pakicave Kombëtare të Këshillit të Evropës është veçanërisht e rëndësishme pasi kërkon që shtetet palë të krijojnë kushtet e nevojshme "për

38] Úrad splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny. (ÚSVSRNM) "Statút splnomocnenca vlády SR para národnostné menšiny." [Statuti i Fuqiplotit të Qeverisë për Pakicat Kombëtare] ÚSVSRNM. Qasur më 20 janar 2024 https://www.romovia.vlada.gov.sk/site/assets/files/1099/statut_splnomcnenca_uplne_znenie_final_na_vladu.pdf?csrt=17784394057808698674

39] Surová, Svetluša. 2023a. "Synimi i komuniteteve rome të margjinalizuara në Sllovaki: Një analizë e masave zyrtare gjatë Covid-19 Pandemi." Në D-Word: Perspektiva mbi Demokracinë në Kohë të Tumultuous, redaktuar nga C van der Westhuizen, S Dube dhe Z Jolobe, 57-84, Gqeberha: Mandela University Press.

40] Surová, Svetluša. 2021a. "Politická participácia v pripravovanom zákone o národnostných menšinách" [Pjesëmarrja politike në projektligjin për pakicat kombëtare]. Menšinová politika na Slovensku. Kritický magazín. 19. máj 2021. https://mensinovapolitika.eu/politicka-participacia-v-pripravovanom-zakone-o-narodnostnych-mensinach/ Artikull i përkthyer në gjuhën hungareze Surová, Svetluša. 2023c. Politikai participáció a nemzeti kisebbségekről szóló készülő törvényben, Fórum Társadalomtudományi Szemle, 2023/2, 53-65, https://forumszemle.eu/

41] Asambleja e Përgjithshme e OKB-së. "Deklarata për të drejtat e personave që i përkasin përkatësisë kombëtare ose etnike, fetare dhe Pakicat Gjuhësore. Miratuar në Nju Jork më 18 dhjetor 1992 (rezoluta e GA 47/135)". OKB GA. Qasur më 18 janar 2024. https://bit.ly/33OI0A3

42] Keshilli i Europës. "Konventa Kornizë për Mbrojtjen e Pakicave Kombëtare". Qasur më 18 janar 2024. https://rm.coe.int/168007cdac

43] Shih nenin 8, paragrafi 4 i Deklaratës; Neni 37 i Dokumentit të Kopenhagës dhe Preambula e Konventës Kornizë

44] Neni 21, paragrafi një dhe dy i Kombeve të Bashkuara (OKB). "Deklarata Universale e të Drejtave të Njeriut". OKB. Qasur më 18 janar 2024. https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/slo.pdf

45] Kombet e Bashkuara (OKB). "Konventa Ndërkombëtare për të Drejtat Civile dhe Politike. Miratuar më 16 dhjetor 1966 nga Asambleja e Përgjithshme Rezolucioni 2200A (XXI)" OKB. Qasur më 18 janar 2024. https://www.ohchr.org/sites/default/files/ccpr.pdf

46] Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë (OSBE). "Dokumenti i Takimit të Kopenhagës të Konferencës mbi Dimensionin Njerëzor të KSBE-së. Miratuar më 29 qershor 1990." OSBE. Qasur më 18 janar 2024. https://www.osce.org/files/f/documents/9/c/14304.pdf

pjesëmarrjen efektive të personave që u përkasin pakicave kombëtare në jetën kulturore, sociale dhe ekonomike, si dhe në çështjet publike, në veçanti ato që kanë të bëjnë me to" (neni 15 i Konventës Kornizë). Çfarë është pjesëmarrja efektive dhe si të zbatohet sipas Raportit shpjegues të Konventës Kornizë për Mbrojtjen e Pakicave Kombëtare[47] u përshkrua në Surova (2021a, përkthim 2023c).

Sipas Komentarit të Konventës Kornizë, pjesëmarrja efektive synon të promovojë "barazinë e vërtetë midis personave që u përkasin pakicave kombëtare dhe atyre që i përkasin shumicës".[48] Komenti sugjeron mjetet e mëposhtme për arritjen e pjesëmarrjes efektive të pakicave kombëtare. Për shembull, personat që u përkasin pakicave kombëtare duhet të konsultohen në hartimin dhe miratimin e masave që prekin drejtpërdrejt ata; ndikimi mbi pakicat kombëtare duhet të shqyrtohet në hartimin e projekteve të zhvillimit; personat që u përkasin pakicave kombëtare duhet të marrin pjesë në proceset vendimmarrëse si dhe në zgjedhjet për organet kombëtare dhe lokale; dhe mund të futen forma të decentralizuara ose lokale të qeverisjes. Në nivelin e Këshillit të Evropës, mbizotëron pikëpamja se vendosja e të drejtave specifike për personat që u përkasin pakicave kombëtare do të mundësojë pjesëmarrje të plotë, barazi në shoqëri dhe mbrojtje kundër asimilimit (Surova, 2021a; përkthim 2023c).

Një nga masat e ndermarra për zbatimin e neneve individuale të Konventës Kornizë, konkretisht nenit 15, si mekanizëm për pjesëmarrje efektive në çështjet publike, SIlovakia ka krijuar Komitetin për Pakicat Kombëtare dhe Grupet Etnike (në tekstin e mëtejmë edhe si "Komiteti"), i cili është organ i përhershëm ekspert i Këshillit Qeveritar për të Drejtat e Njeriut, Pakicat Kombëtare dhe Barazinë Gjinore. Komiteti merret me çështjet që kanë të bëjnë me pakicat kombëtare dhe grupet etnike dhe ka kompetencë të caktuar në fushën e zbatimit të Konventës Kornizë për Mbrojtjen e Pakicave Kombëtare në kuptim të nenit 15 dhe të Kartës Evropiane për Gjuhët Rajonale ose të Pakicave në kuadër të kuptimi i nenit 7, seksioni 4 i Kartës (neni 2, seksioni 1 i Statutit). Gjithashtu, Komiteti shërben si një organ konsultativ në lidhje me të drejtat pjesëmarrëse të pakicave që rrjedhin nga neni 34, seksioni 2, germa c e Kushtetutës së Republikës SIlovake (neni 2, seksioni 2 i Statutit).49 Ky trup përbëhet nga dy dhoma. Njëra dhomë përfshin përfaqësuesit e Komitetit për Pakicat Kombëtare dhe në dhomën tjetër janë anëtarët e qeverisë qendrore. Të gjithë anëtarët kanë të drejtë vote. (Neni 4, seksioni 2 i Statutit) Kryetari i Komitetit është Fuqiploti i Qeverisë së Republikës SIlovake për Pakicat Kombëtare, i cili emërohet dhe shkarkohet nga Qeveria e Republikës së SIlovakisë (në tekstin e mëtejmë "Qeveria")(neni 4, seksioni 3). Anëtarët e Komitetit për Pakicat Kombëtare të Dhomës janë përfaqësues të pakicave kombëtare dhe grupeve etnike, të cilët zgjidhen nga kuvendi zgjedhor dhe emërohen nga Kryetari i Komisionit, i cili mund t'i shkarkojë edhe ata (neni 4, neni 6 i Statutit). Të katërmbëdhjetë pakicat kombëtare të njohura ligjërisht kanë përfaqësuesit e tyre në Komitet bazuar në rezultatet e regjistrimit.[50]

47] Këshilli i Evropës (KE). "Konventa Kornizë për Mbrojtjen e Pakicave Kombëtare dhe Raporti Shpjegues". CoE. Qasur më 18 janar 2024.http://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800c1317

48] Këshilli i Evropës (KE). "Konventa Kornizë për Mbrojtjen e Pakicave Kombëtare dhe Raporti Shpjegues". CoE. Qasur më 18 janar 2024.http://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800c1317

49] Úrad splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny (ÚSVSRNM). "Statút Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny." [Statuti i Komisionit për Pakicat Kombëtare dhe Grupet Etnike]. ÚSVSRNM. Qasur më 18 janar 2024. https://www.narodnostnemensiny.vlada.gov.sk/site/assets/files/3554/statut_vnmes_konsolidovane_znenie.pdf?csrt=17714508091849776035

50] Komiteti përbëhet nga 5 përfaqësues të pakicës hungareze, 4 përfaqësues për minoritetin rom, 2 përfaqësues për pakicën çeke, 3 përfaqësues për minoritetin ruten, 2 përfaqësues për pakicën ukrainase, 1 përfaqësues për minoritetin gjerman, 1 përfaqësues për minoritetin polak. minoriteti, 1 përfaqësues i pakicës moraviane, 1 përfaqësues i minoritetit rus, 1 përfaqësues i pakicës bullgare, 1 përfaqësues i pakicës kroate, 1 përfaqësues i pakicës hebreje, 1 përfaqësues i pakicës serbe dhe 1 përfaqësues i pakicës vietnameze.

Kohët e fundit ka pasur një iniciativë për hartimin e ligjit të ndërlikuar për pakicat nga László Bukovszky, ish Fuqiploti i Qeverisë Sllovake për Pakicat Kombëtare (në tekstin e mëtejmë gjithashtu si "Plotfuqishëm për Pakicat Kombëtare" ose "Plotfuqishëm") dhe Zyra e tij e Fuqiplotit të Qeverisë Sllovake për pakicat kombëtare dhe përfaqësuesit e pakicave kombëtare që nga viti 2019.[51] Autori i këtij raporti ka shërbyer si anëtar ekspert i grupit punues për hartimin e ligjit për pakicat në Sllovaki bazuar në ftesën e Zyrës së Fuqiplotit të Qeverisë Sllovake për Pakicat Kombëtare dhe ka shkruar disa artikuj kritikë për procesin dhe ka propozuar institute veçanërisht në lidhje me të drejtat pjesëmarrëse të pakicave kombëtare në projektligjin e pakicave.[52] Ish Fuqiploti për Pakicat Kombëtare, László Bukovszky, e konsideroi miratimin e ligjit për pakicat si një shans historik për të paguar borxhin legjislativ në Sllovaki ndaj pakicave kombëtare.[53] Megjithatë, kjo nismë nuk pati sukses.

Një nga prioritetet e Qeverisë së Republikës Sllovake është rritja e pjesëmarrjes së romëve në të gjitha nivelet.[54] Hapat konkretë të vendosur për të arritur këtë qëllim përfshijnë mbështetjen për programet dhe aktivitetet që do të çojnë në fuqizimin e pakicës kombëtare rome. Veprimet e vendosura përfshijnë pjesëmarrjen aktive të grave të reja rome dhe rome në hartimin, zbatimin, monitorimin, rishikimin dhe raportimin e masave dhe politikave specifike për romët; promovimi i pjesëmarrjes së grave rome dhe rome në organet këshillimore dhe konsultative të ngritura nga autoritetet publike; rritja e pjesëmarrjes së grave të reja rome dhe rome në politikëbërje në të gjitha nivelet; krijimi i programeve të ndryshme për të mbështetur platformat rome; dhe përfshirja e OJQ-ve pro-rome në monitorimin dhe vlerësimin e zbatimit të skemave të ndryshme financimi.[55] Gjithashtu, Zyra e Fuqiplotit të Qeverisë për Komunitetet

51] Bukovszky, L. (2020), 'Hapja e një ngjarjeje, diskutim në panel: Çfarë ligji i duhet Sllovakisë për të siguruar ushtrimin e plotë të të drejtave të pakicave kombëtare?' dhe 'Përfundimet përfundimtare nga diskutimi', Bratislavë, Konferenca mbi Modelet Legjislative për Mbrojtja e të Drejtave të Pakicave Kombëtare, 18.2.2020, e disponueshme në: https://vimeo.com/392461748

52] Surová, Svetluša. 2020a. "A ka nevojë Sllovakia për një ligj për pakicat? Nëse po, pse dhe çfarë lloj ligji duhet të jetë?" Politika e pakicave në Sllovaki. Buletini kritik, 29 shtator. https://mensinovapolitika.eu/en/does-slovakia-need-a-law-on-minorities-if-yes-why-and-what-lloj-of-law-should-it- be/
Surová, Svetluša. 2021a. "Pjesëmarrja politike në projektligjin për pakicat kombëtare]. Menšinová politika në Slovensku. revista Kritický. 19. maj 2021. https://mensinovapolitika.eu/politicka-participacia-v-pripravovanom-zakone-o-narodnostnych-mensinach/ Artikull i përkthyer në gjuhën hungareze Surová, Svetluša. 2023c. Politikai participáció a nemzeti kisebbségekről szóló készülő törvényben, Fórum Társadalomtudományi Szemle, 2023/2, 53–65, https://forumszemle.eu/
Surová, Svetluša. 2021b. "Analýza a komentár k navrhovanému inštitútu Národnostných rád národnostných menšín v pripravovanom menšinovom zákone" [Analizë dhe komente mbi institutin e propozuar të Këshillave Kombëtarë të Pakicave Kombëtare në përgatitjen ligji i pakicave]. Menšinová politika në Slovensku. revista Kritický. 23 nëntor 2021. https://mensinovapolitika.eu/analyza-a-komentar-k-navrhovanemu-institutu-narodnostnych-rad-narodnostnych-mensin-v-pripravovanom-mensinovom-zakone/
Surová, Svetluša. 2023b. Model ústavnoprávnej ochrany práv národných menšín v Srbsku - súčasné výzvy a zohľadňujúce skúsenosti pretvorbu slovenského menšinového zákona. [Modeli i mbrojtjes kushtetuese të të drejtave të pakicave kombëtare në Serbi - sfidat aktuale dhe mësimet e nxjerra për hartimin e Ligjit për pakicat sllovake] Në: MENŠINOVÉ PRÁVA A ICH LEGISLATÍVNA ÚPRAVA Príspevky z konferencie Úradu splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre národnostné menšiny, Bratislava: Úrad vlády SR – Úrad splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny, 2023

53] Surová, Svetluša. 2020b. "Plotfuqishmi për pakicat Bukovszky: ligji i propozuar për pakicat është rezultat i punës së ekspertëve dhe jo ndjekja politike" Politika e pakicave në Sllovaki. Buletini kritik, 16 nëntor. https://mensinovapolitika.eu/en/plenipotentiary-for-minorities-bukovszky-the-proposed-law-on-minorities-is-a-result-of-expert-work-rather-than-political-pursuit/

54] Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity (ÚSVSRRK). "Strategjia rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030." [Strategjia e barazisë, përfshirjes dhe pjesëmarrjes së romëve deri në vitin 2030.] ÚSVSRRK. Qasur më 14 janar 2024. https://romovia.vlada.gov.sk/site/assets/files/1113/strategia_2030.pdf?csrt=14984862477086025964

55] Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity (ÚSVSRRK). 2022. „Akčné plány k Stratégii rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030 na roky 2022 – 2024." Qasur me 14 janar 2024. https://romovia.vlada.gov.sk/site/assets/files/1113/akcne_plany_strategie_2030_na_roky_2022_2024_final.pdf?csrt=14984862477086025964

Rome ka përgatitur dokumente metodologjike për vlerësimin dhe monitorimin e Strategjisë.[56] dhe dokumentet metodologjike për llogaritjen e vlerave të treguesve të Strategjisë.[57]

Një shembull i shkëlqyer për të ilustruar sesi përfshirja dhe pjesëmarrja më e madhe e pakicave në proceset vendimmarrëse nuk duhet të rrisë domosdoshmërisht sigurinë e tyre është pandemia COVID-19, e cila ka ndikuar negativisht në të gjitha fushat e jetës së njerëzve. Gjatë valës së parë dhe të dytë të pandemisë COVID-19 në Sllovaki, 20 Zyra Rajonale të Shëndetit Publik morën masa që synonin veçanërisht anëtarët e MRC-ve. Sipas hulumtimit,[58] dekrete prekën afërsisht 46,000 deri në 49,000 anëtarë të MRC-ve.58 Karantinat e militarizuara kufizuan ose cenuan seriozisht të drejtat dhe liritë themelore të anëtarëve të MRC-ve në Sllovaki.

56] Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity (ÚSVSRRK). 2022. "Metodický dokument: Hodnotenie a monitorovanie Stratégie SR para rovnosť, inklúziu a participáciu Rómov do roku 2030." [Vlerësimi dhe Monitorimi i Strategjisë për Barazi, Përfshirje dhe Pjesëmarrja e romëve deri në vitin 2030. Dokument udhëzues]. ÚSVSRRK. Qasur më 14 janar 2024. https://romovia.vlada.gov.sk/site/assets/files/1113/metodicky_dokument_ham_2022_final.pdf?csrt=14984862477086025964

57] Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity (ÚSVSRRK). 2022. "Metodický dokument k výpočtu hodnôt indikátorov Stratégie rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030." [Dokument metodologjik për llogaritjen e vlerave të treguesve të Strategjisë për Barazinë, Përfshirjen dhe Pjesëmarrjen e Romëve deri në vitin 2030]. ÚSVSRRK. Qasur më 14 janar 2024. https://romovia.vlada.gov.sk/site/assets/files/1113/05_priloha-ap_metodicky-dokument-indikatorom_final.pdf?csrt=14984862477086025964

58] Surová, Svetluša. 2022. Sigurimi dhe karantina e militarizuar e vendbanimeve rome gjatë valës së parë të pandemisë Covid-19 në Sllovakia, Studime për Shtetësinë. https://doi.org/10.1080/13621025.2022.2131070
Surová, Svetluša. 2023a. "Synimi i komuniteteve të margjinalizuara rome në Sllovaki: Një analizë e masave zyrtare gjatë pandemisë Covid-19." Në The D-Word: Perspectives on Democracy in Tumultuous Times, redaktuar nga C van der Westhuizen, S Dube dhe Z Jolobe, 57-84, Gqeberha: Mandela University Press.
Surova, Svetluša, 2023d. "Baza e të dhënave të akteve zyrtare të Zyrave Rajonale të Shëndetit Publik (ZRSHP) që synojnë romët e margjinalizuar Komunitetet (MRCs) në valën e parë dhe 82 Surova të dytë të pandemisë Covid-19 në Sllovaki". https://doi.org/10.7910/DVN/IVNES9

Korniza ligjore dhe Mekanizmat Ligjor dhe Politik në Republikën Çeke

Të drejtat e pakicave kombëtare mbrohen bazuar në rregulloret e së drejtës ndërkombëtare (kryesisht rregulloret e Këshillit të Evropës), marrëveshjet dypalëshe midis Republikës Çeke dhe vendeve fqinje (p.sh. Polonia), ligjet kushtetuese dhe ligjet e brendshme për disa fusha specifike. Rregulloret aktuale janë miratuar kryesisht për shkak të procesit të anëtarësimit të Republikës Çeke në Bashkimin Evropian pasi përputhja me kriteret e Kopenhagës që përfshijnë mbrojtjen e të drejtave të njeriut dhe respektimin dhe mbrojtjen e pakicave janë një nga kushtet e anëtarësimit.[59] BE pret që vendet kandidate, përfshirë Republikën Çeke, t'i bashkohen Këshillit të Evropës (COE) dhe të respektojnë standardet dhe konventat e tij për të drejtat e njeriut dhe pakicat[60]. Republika Çeke është nënshkruese e dy dokumenteve kryesore të COE që rregullojnë mbrojtjen e pakicave: Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut dhe Konventa Kornizë për Mbrojtjen e Pakicave Kombëtare (nënshkruar nga CR në 1997) dhe Kartën Evropiane për Gjuhët Rajonale ose të Pakicave. Letra është nënshkruar nga Republika Çeke në vitin 2000 dhe u ratifikua në vitin 2007, por me përjashtime shumë të gjera ndaj përdorimit të gjuhës polake në gjyqësor, administratë, media dhe aktivitete kulturore (arsyeja zyrtare ishte shqetësimi për buxhetet e shtetit dhe komunat).[61]

Mbrojtja e pakicave kombëtare dhe etnike është përcaktuar me Kushtetutën e vitit 1992 dhe me Kartën e të Drejtave dhe Lirive Themelore të miratuar në vitin 1991. Ligji për pakicat etnike dhe kombëtare (Akti i pakicave) është akti ligjor kyç për mbrojtjen e pakicave kombëtare. Akti i mëvonshëm bazohet kryesisht në Konventën Kornizë për Mbrojtjen e Pakicave Kombëtare, por ai ndryshon për sa i përket disa përkufizimeve. Rregulloret për të drejtat e pakicave janë gjithashtu të përfshira në 30 ligje kombëtare (përfshirë aktin kundër diskriminimit të vitit 2009).

Ligji i Pakicave parashikon krijimin e Këshillit të Qeverisë për Pakicat Kombëtare si organ konsultativ, per ndërmarrjen e iniciativës dhe koordinues i qeverisë çeke për çështjet e politikave ndaj pakicave kombëtare dhe anëtarëve të tyre. Këshilli drejtohet nga një anëtar i qeverisë, i emëruar nga qeveria me propozimin e Kryeministrit. Organi përbëhet nga përfaqësues të institucioneve shtetërore (p.sh. ministritë e financave, kulturës dhe arsimit) dhe delegatë të 14 pakicave (pakica polake ka dy përfaqësues në Këshill). Këshilli jep mendime për ligjet dhe rregulloret për të drejtat e pakicave, përgatit çdo vit një raport monitorues për situatën e pakicave kombëtare në Republikën Çeke.[62], dhe punon mbi rekomandimet për qeverinë, institucionet shtetërore dhe vetëqeverisjet lokale për mbrojtjen e pakicave kombëtare. Në kuadër të këshillit ekziston një Komitet për bashkëpunim me autoritetet lokale dhe një Komitet për Politikat e Granteve. Gjithashtu ekziston mundësia e krijimit të këshillave të pakicave pranë njësive të qeverisjes vendore në rajone dhe qarqe (nëse numri i përfaqësuesve të pakicave kalon 5%) dhe komuna (nëse numri i përfaqësuesve të pakicave kalon 10%). Asnjë rregullore

59] Megjithatë, disa autorë pohojnë se megjithëse korniza e re ligjore për mbrojtjen e pakicave u ndërtua gjatë anëtarësimit në BE, ky sistem nuk përbënte një transformim thelbësor nga regjimet e mëparshme. Klipa, O. (2018). Urdhrat e Vjetër pas Fasadës së Re. Mbrojtja e pakicave në Republikën Çeke. Studime ndërdisiplinore polake, 6: Kulturat në kohët e tranzicionit. Evropa Qendrore Lindore pas vitit 1989/Kultury w czasach transformacji. Europa Środkowo-Wschodnia po 1989 roku, 70.

60] Ram, M.. (2003). Demokratizimi përmes integrimit evropian: Rasti i të drejtave të pakicave në Republikën Çeke dhe Rumani. Studime në Zhvillimin Ndërkombëtar Krahasues, 38.

61] Sułkowski J. (2003), Realizacja praw mniejszości polskiej w Czechach i mniejszości czeskiej w Polsce, [në:] Dziedzictwo pogranicza. Realizacja praw mniejszości polskiej na Litwie Białorusi Ukrainie iw Çekisht oraz mniejszości białoruskiej, litewskiej, ukraińskiej i czeskiej w Polsce, Dariusz Górecki (ed.), Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego..

62] Raportet diskutohen rregullisht nga Qeveria Çeke dhe publikohen në faqen e internetit të Këshillit. Informacioni për diskutimin e Raportit, duke përfshirë rezolutën e miratuar nga Qeveria Çeke, jepet edhe në Gazetën e Qeverisë Çeke për organet rajonale dhe komunale, të lëshuar nga Ministria e Punëve të Brendshme.https://vlada.gov.cz/cz/ppov/rnm/historie-a-soucasnost-rady-15074/

e veçantë nuk siguron pjesëmarrjen parlamentare për pakicat apo pjesëmarrjen në organet e vetëqeverisjes lokale.

Ligji për pakicat garanton gjithashtu të drejtën për t'u arsimuar në gjuhën e pakicave nga niveli i çerdheve deri në shkollën e mesme dhe garanton mbështetjen e shtetit për ruajtjen e traditave. Pakicat kanë të drejtë për grante në kuadër të programeve të veçanta për aktivitete kulturore (teatro, muze, arkiva) dhe shtyp dhe revista periodike në gjuhën e pakicave. Dokumenti parashikon gjithashtu që emrat dygjuhësh gjeografikë, p.sh. për komunitetet, rrugët, vendet publike, ndërtesat e organeve qeveritare dhe njësive vetëqeverisëse territoriale, mund të përdoren në zonat ku 10% e banorëve lokalë i përkasin një pakice kombëtare me kërkesën e 40% të qytetarëve madhorë. Përfaqësuesit e pakicave kanë të drejtë të përdorin gjuhën e tyre amtare në ndërveprimet zyrtare me institucionet shtetërore dhe gjyqësorin (rregulloret specifike për këtë çështje rregullohen me ligje të veçanta).

Sekretariati përgatit çdo vit një raport monitorues për situatën e pakicave kombëtare në Republikën Çeke (Raporti). Obligimi për paraqitjen e Raportit lind edhe nga Ligji për Pakicat. Raportet diskutohen rregullisht nga Qeveria Çeke dhe publikohen në faqen e internetit të Këshillit.3 Informacioni mbi diskutimin e Raportit, duke përfshirë rezolutën e miratuar nga Qeveria Çeke, jepet gjithashtu në Gazetën e Qeverisë Çeke për organet rajonale dhe komunale, të lëshuar nga Ministria e Brendshme ("MPB"). Raportet u shpërndahen çdo vit në formë të shtypur anëtarëve të Këshillit, organeve të administratës publike, OJQ-ve (kryesisht shoqatat e pakicave kombëtare), përfaqësuesve të autoriteteve lokale dhe rajonale, universiteteve dhe anëtarëve të interesuar të publikut profesional dhe laik. Raportet janë të disponueshme falas për këdo në zyrën e Sekretariatit.

Për shkak të përqendrimit të popullsisë në një rajon, pakica polake është e vetmja pakicë kombëtare në Republikën Çeke që ka të drejtë për arsimim të pakicave kombëtare të financuara nga buxhetet publike. Shkollat ligjerojnë vetëm në polonisht ose në dy gjuhë, si në çekisht ashtu edhe në polonisht. Aktualisht ka 32 çerdhe që mësojnë në polonisht ose çekisht dhe polonisht ku frekuentohen 830 fëmijë të shpërndarë në 45 klasa (në vitin shkollor 2021/2022). 24 shkolla fillore ku frekuentohen 2040 nxënës mësojnë në polonisht (disa prej tyre janë të paplota). Ekziston vetëm një shkollë e mesme polake - Shkolla e Gramatikës Polake - Polskie Gimnazjum im. Juliusza Słowackiego, Český Těšín. Shkolla e Mesme Teknike në Karviná, Akademia e Biznesit në Český Těšín dhe Shkolla e Mesme e Kujdesit Shëndetësor në Karviná kanë klasa me polonisht si gjuhë mësimi. Aktivitetet arsimore të shkollave të pakicave polake mbështeten nga Qendra Pedagogjike për Shkollat e Pakices Polake, e cila u krijua në 1995, dhe Ministria Çeke e Arsimit, Rinisë dhe Sporteve, e cila krijoi shumë mjete (botimi i revistave speciale, teksteve shkollore, edukimi i mësuesve, etj. .) për të ruajtur këtë segment arsimi. Duke marrë parasysh numrin në rënie të polakëve në Republikën Çeke, ruajtja e identitetit kombëtar me theks në përdorimin e gjuhës polake është shqetësimi kryesor i përfaqësuesve të pakicës polake.

Shteti çek mbështet gjithashtu mediat në gjuhën polake të botuara në Těšín Silesia, dmth. Głos dy herë në ditë, Zwrot mujore, revista për fëmijë dhe adoleshentë Nasza gazetka dhe revista periodike, e cila përfshin materiale mësimore. Radioja çeke dhe degët e televizionit çek në Ostrava ofrojnë vende për programe në gjuhën polake.

Megjithëse pakica polake nuk është më e madhja në Republikën Çeke, është pakica më e organizuara sipas studiuesve çekë.[63] Organizatat kryesore që mbrojnë interesat e pakicës

63] Klipa, O. (2018). Op.cit.

polake janë Kongresi i polakëve në Republikën Çeke (organizata ombrellë e pakicës polake) dhe Shoqata Polake për Kulturën dhe Arsimin (PZKO) përgjegjëse për arsimin dhe aktivitetet kulturore. Kongresi koordinon aktivitetet e të gjitha organizatave polake, përfaqëson pakicën polake dhe mbron interesat e tij duke punuar me qeverinë çeke dhe administratën publike. PZKO me 12000 anëtarë në 84 degë lokale është përgjegjëse gjegjësisht për rrjetin e të ashtuquajturave Shtëpi Polake – qendra kulturore në bashkësi. Të dyja organizatat synojnë ruajtjen dhe thellimin e marrëdhënieve me atdheun (Poloninë). Kongresi është gjithashtu anëtar i Federatës Evropiane të Pakicave Kombëtare - një organizatë ombrellë e pakicave kombëtare autoktone të Evropës që përfaqëson interesat e tyre në organizatat ndërkombëtare (p.sh. BE, Këshilli i Evropës dhe OSBE). Në vitin 2016, Kongresi miratoi dokumentin "Vizione dhe Strategjia e Zhvillimit të Polonizmit në Zaolzie deri në vitin 2035" që synon ruajtjen dhe zhvillimin e pakicës polake në rajon. Aktivisti themeloi gjithashtu Fondin e Zhvillimit Zaolzie të financuar nga sponsorë privatë (njerëz të biznesit lokal) për të mbështetur aktivitetet kulturore, arsimore dhe sportive të komunitetit lokal.

Pakica polake nuk është shumë e shumtë, kështu që përfaqësuesit e tyre nuk kanë ambicie për përfshirje aktive në procesin e vendimmarrjes në nivel kombëtar pasi shumica e problemeve të tyre duhet të zgjidhen në nivel rajonal, qarku apo komune. Këshilli i Qeverisë për Pakicat Kombëtare konsiderohet si një institucion burokratik, i cili mblidhet vetëm dy herë në vit, prandaj është joefikas në zgjidhjen e çështjeve të pakicave. Kjo platformë bashkëpunimi ndonjëherë është e dobishme për zgjidhjen e konflikteve me administratën vendore dhe ngritjen e çështjeve të rëndësishme për komunitetin. Përfaqësuesit e pakicës polake mbështetën krijimin e Këshillave të Pakicave në nivel rajonal dhe ato janë futur në Rajonin Ústí nad Labem, Rajonin Moravio-Silezian dhe Rajonin Moravian Jugor (numri i pakicave atje është më pak se 5%, por pushteti vendor vendosi krijimin e një Këshilli me kompetenca të ngjashme me atë të parashikuar në ligj). Në komunat, ku pakica polake është e rëndësishme, në këto zona u krijuan Këshillat Komunal për pakicat ku është konsideruar e nevojshme qe të mbroheshin interesat e grupeve të pakicave. Megjithatë, pakica polake ka shumë rezerva për funksionimin e këtyre këshillave në komuna dhe ndikimin e tyre të kufizuar në vendimet e marra pasi ato janë vetëm organe këshillimore.

Gjatë periudhës komuniste, veprimtaria e përfaqësuesve të pakicës polake ishte e kufizuar në aktivitetet kulturore dhe arsimore të kontrolluara nga Partia Komuniste. Kjo ka ndryshuar me ndryshimet demokratike në Republikën Çeke dhe vendosjen e sistemit shumëpartiak. Megjithatë, ende nuk ka një rregullore specifike në Republikën Çeke, e cila do të siguronte përfaqësimin politik të pakicave në organet legjislative në nivel kombëtar, rajonal ose komunal. Pas rënies së komunizmit, përfaqësuesit e pakicës polake ishin aktivë në "aleancën" e themeluar të pakicës Coexistentia–Wspólnota–Együt-télés–Spivžitja–Soužití–Zusammenleben, një grup politik që fillimisht operoi mes pakicave kombëtare në Çekosllovaki. Republikë Çeke, me synim sigurimin e të drejtave të pakicave kombëtare dhe etnike[64]. Lëvizja e pasuksesshme doli në zgjedhjet parlamentare dhe rajonale dhe pas vitit 2006 vendosi të fokusohet kryesisht në çështjet ekonomike per të marrë pjesë në zgjedhjet lokale vetëm në disa komuna. Që atëherë, nuk ka pasur asnjë parti apo lëvizje specifike etnike, e cila përfaqëson pakicën polake në nivel kombëtar dhe rajonal. Veprimtaria politike e polakëve në Republikën Çeke bazohet në "pjesëmarrjen qytetare" dhe bashkëpunimin me kombin shumicë në projekte të ndryshme politike (si anëtarë të partive politike kombëtare) dhe me synimin për të marrë poste në institucionet shtetërore. Gjatë zgjedhjeve, polakët nuk e ekspozojnë identitetin e

64] Zendarowski, R. (2020), Qëndrimet zgjedhore midis pakicës polake që banon në rajonin e Zaolzie në Republikën Çeke (1990–2018), Analele ştinnţifice de Istorie, codrul cosminului, 20.

tyre kombëtar, por përqendrohen në problemet e komunës ose qarkut, sepse kjo strategji u mundëson atyre të zgjerojnë bazën e tyre elektorale (etnike) dhe të konkurrojnë me sukses për mandate si parti të mëdha ose kandidatë të pavarur. Kjo strategji doli të ishte shumë efektive pasi polakët priren të jenë "të mbipërfaqësuar" në këshillin bashkiak në krahasim me numrin e popullsisë së tyre në komunën e caktuar.[65] Prandaj, në shumë komuna këshillat dominohen dhe kontrollohen nga përfaqësuesit e tyre. Polakët madje mundën të merrnin mandate në zgjedhjet parlamentare (duke përfaqësuar parti të ndryshme).

Mbrojtja e interesave të polakëve në Zaolzie është shqetësimi kryesor i Kongresit dhe shumica e ankesave dhe problemeve trajtohen ose shtjellohen në kuadrin e kësaj organizate, e cila konsiderohet nga popullsia vendase si mjeti më efikas për mbrojtjen e interest te tyre. Duke qenë se është një organizatë bazë, ajo gëzon popullaritet të lartë në mesin e komunitetit lokal. Çështjet më komplekse trajtohen me mbështetjen e Konsullatës Polake në Ostravë dhe/ose nëpërmjet Këshillit të Qeverisë për Pakicat Kombëtare. Sidomos, pasi qeveritë e qarqeve dhe komunave duket se janë më pak të gatshme të ndjekin rregulloret për mbrojtjen e të drejtave të pakicave (për shembull atë gjuhësore) sesa qeveria qendrore. Në raste të tilla, pushteti qendror njihet si aleat i përfaqësuesve të pakicave në konfliktet e tyre me administratën vendore.

Nuk ka një sistem specifik të mbrojtjes së të drejtave sociale dhe ekonomike të pakicave në Republikën Çeke. Megjithatë, komuniteti polak nuk është vetëm i vendosur mirë, por edhe relativisht i pasur në krahasim me pjesën tjetër të popullsisë në rajon. Prandaj, nuk kërkon rregulla të veçanta në këtë fushë. Gjyqësori i pavarur dhe efektiv dhe agjencitë e zbatimit të ligjit (në të cilat punojnë shumë polakë) konsiderohen institucione që mbrojnë interesat e të gjithë qytetarëve në mënyrë të ngjashme dhe i trajtojnë të gjithë në mënyrë të barabartë.
Përfaqësuesit e pakicës polake vlerësojnë rregulloret e Këshillit të Evropës për mbrojtjen e të drejtave të pakicave që ndikuan në rregulloren kombëtare në këtë fushë dhe çuan në krijimin e institucioneve vendase për të mbrojtur pakicat dhe për të mundësuar që opinionet e pakicave të merren parasysh në formulimin e politikave qeveritare. Republika Çeke është e detyruar të paraqesë raporte të rregullta për zbatimin e Konventës për Mbrojtjen e Pakicave Kombëtare dhe Komiteti Këshillëdhënës për Konventën Kuadër (ACFC) jep mendimin e tij për zbatimin dhe formulon rekomandime bazuar në vizitën e delegacionit dhe intervistat me përfaqësuesit e pakicave. Ky mekanizëm konsiderohet një mjet efikas për monitorimin e aktiviteteve të qeverisë dhe nxitjen për zbatimin e rregullores. Raportet e rregullta mobilizojnë qeverinë për të ndërmarrë veprime vendimtare për të mbrojtur dhe mbështetur pakicat. Vizitat studimore të përfaqësuesve të ACFC janë gjithashtu mundësi për pakicen për të ngritur shqetësime të ndryshme dhe për të krijuar presion shtesë ndaj qeverisë për të zgjidhur disa çështje kontestuese.

65] Ibidem.

Korniza ligjore dhe Mekanizmat Ligjor dhe Politik në Hungari

Duke parë mekanizmat e ndryshëm ligjorë dhe politikë që gjoja sigurojnë mbrojtjen e të drejtave të pakicave në vend, mund të thuhet se korniza ligjore e Hungarisë është në përputhje me standardet evropiane. Hungaria, si një anëtare e Bashkimit Evropian dhe një vend me një histori heterogjeniteti etnik (edhe pse më homogjen në kohët moderne), i nënshtrohet rregulloreve dhe direktivave të BE-së në lidhje me të drejtat e pakicave. BE-ja promovon mbrojtjen e pakicave dhe diversitetin e tyre kulturor si pjesë e kornizës së saj më të gjerë të të drejtave të njeriut. Karta e të Drejtave Themelore të BE-së përfshin gjithashtu dispozita për të drejtat e personave që u përkasin pakicave. Për më tepër, shtetet anëtare të BE-së pritet t'i përmbahen parimeve të mosdiskriminimit dhe trajtimit të barabartë. Në Hungari, të drejtat e pakicave mbrohen me ligj, duke përfshirë kushtetutën e mëparshme të Hungarisë (1949) dhe Ligjin Themeltar të vitit 2011. Pas ndryshimit të regjimit të vitit 1989, në vitin 1993 u miratua ligji i parë i madh për pakicat kombëtare dhe etnike, i referuar shpesh si Ligji per pakica. Ky legjislacion përfshinte garanci për të drejtat personale, të drejtat e komunitetit, autonominë kulturore, përdorimin e gjuhës ose vetë- qeverisjen në formën e qeverive të pakicave lokale dhe kombëtare. Mekanizmi i qeverive të pakicave u zhvillua më tej, duke marrë një ligj të veçantë zgjedhor në 2005, dhe një ndryshim të ligjit në fjalë në 2010. Legjislacioni i fundit në listë është ndoshta Ligji i 2011 mbi të Drejtat e Kombësisë, i cili përfshin të gjitha të drejtat dhe përgjegjësitë e lartpërmendura të Pakicave. Në letër, ligji hungarez në përgjithësi pranon dhe mbron të drejtat e pakicave, duke përfshirë përdorimin e gjuhës amtare në arsim, media dhe administratën publike, mundësi të barabarta në arsim dhe punësim, përfaqësim në qeverisjen lokale dhe kombëtare. Megjithatë, në realitet, pakica më e madhe në Hungari, romët, të cilët janë në fokus të këtij studimi, janë shpesh të përjashtuar nga jeta qytetare, punësimi, arsimi dhe mirëqenia, siç eksplorojmë më tej në kapitullin "*Politika e segregacionit dhe pasojat e saj*" në kapitullin më poshtë.

Mekanizmat për Angazhimin Vendimmarrës

Ekziston një kornizë ligjore për përfaqësimin e posaçëm të pakicave si për zgjedhjet komunale ashtu edhe për zgjedhjet e përgjithshme hungareze, me krijimin e qeverive të pakicave përmes zgjedhjeve komunale dhe mundësinë e regjistrimit dhe votimit për listat e pakicave gjatë zgjedhjeve parlamentare. Këto janë kryesisht pjesë e legjislacionit të përmendur në seksionin e mëparshëm. Është edhe Komisioneri për të Drejtat Themelore, i cili ligjërisht është i detyruar t'i kushtojë vëmendje të veçantë mbrojtjes së të drejtave të pakicave kombëtare që jetojnë në Hungari. Së fundi, janë zëdhënësit për kombësitë, nga të cilët aktualisht janë 11 (nga 13 pakicat zyrtare), por asnjë zëdhënës për pakicën rome, sepse Qeveria Kombëtare Rome nuk arriti të vendoset në listën e tyre parlamentare përpara afatit përfundimtar të zgjedhjeve të përgjithshme të vitit 2022.

Qeveritë e pakicave

Kombësitë individuale në Hungari mund të krijojnë me zgjedhje të drejtpërdrejta qeveri komunale, qeveri rajonale në kryeqytet dhe në qarqe, dhe një qeveri kombëtare66. Qeveritë e pakicave lokale mund të përmbajnë 3-5 përfaqësues, qeveritë rajonale mund të përmbajnë 7 përfaqësues dhe qeveria e pakicave kombëtare mund të përmbajë deri në 47 përfaqësues67. Të drejtat e votës, pasive dhe aktive, janë të lidhura me një regjistër të shtetësisë, në të cilin çdo anëtar i një shtetësie zyrtare mund të kërkojë hyrjen. Një person mund të regjistrohet vetëm si pjesëtar i një pakice në çdo kohë. Përgjegjësia e qeverive të pakicave është menaxhimi i

66] https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100179.tv

67] Ibidem.

çështjeve publike kombëtare, të cilat përfshijnë "shprehjen e interesave të pjesëtarëve të pakicave kombëtare, në veçanti kultivimin, ruajtjen dhe pasurimin e gjuhës amtare, si dhe realizimin dhe ruajtjen e autonomisë kulturore të pakicave kombëtare, duke u ofruar pjesëtarëve të pakicave kombëtare shërbime publike specifike, menaxhimin e pavarur të këtyre çështjeve dhe krijimin e kushteve të nevojshme organizative, personelore dhe materiale për këtë qëllim".[68] E thënë thjesht, puna e qeverive të pakicave është të mbrojnë të drejtat e — dhe të përfaqësojnë në sferën politike — pakicën e tyre përkatëse dhe të marrin pjesë aktive në ofrimin e shërbimeve të duhura. Ata supozohet se punojnë së bashku me shtetin dhe veçanërisht komunat, të cilat janë të detyruara të ofrojnë infrastrukturë dhe ndihmë thelbësore për qeveritë e pakicave për t'u siguruar që ata mund të kryejnë detyrën e tyre. Ligjërisht, qeveritë e pakicave mund t'i detyrojnë qeveritë vendore të nisin procedurat publike për të ofruar të drejtat dhe shërbimet e duhura për pakicat dhe të shërbejnë si mbikëqyrës në çështjet që ndikojnë në komunitetin e pakicës vendore për të cilën ata janë përgjegjës. Sa i përket Qeverisë Kombëtare Rome, për fat të keq, ajo aktualisht është fatalisht jofunksionale, një çështje që unë e shqyrtoj më në detaje në kapitullin "*Përfaqësimi politik i romëve në praktikë*".

Listat e pakicave dhe përfaqësuesit e pakicave në Parlamentin hungarez

Organizatat e pakicave mund të përpilojnë listën e kandidatëve të pakicës për zgjedhjet parlamentare, për të cilën mund të votojnë anëtarët e regjistruar të pakicës në fjalë. Asambleja e qeverisë së pakicave kombëtare të çdo pakice vendos për listën përfundimtare të listës së tyre të pakicave. Votuesit e pakicave duhet të vendosin nëse do të preferonin të votonin për listën e pakicës së tyre përkatëse OSE një listë partiake. Ndërkohë që nevojiten më pak vota për një mandat të pakicës sesa një mandat partiak, është jashtëzakonisht e vështirë të futesh në parlament nga një listë e njërës prej kombësive – shumica e vendeve që një pakicë ka fituar ndonjëherë është një – dhe aktualisht ka vetëm një deputet të pakicës në parlamentin hungarez, Imre Ritter, i cili është anëtar i pakicës gjermane. Deputetët e pakicës kanë më pak 'pushtet' individual në krahasim me përfaqësuesit e partive, pasi që ata të flasin në parlament, Komisioni i Dhomës së Përfaqësuesve zakonisht duhet të pajtohet që çështja ka të bëjë me kombësinë e tyre. Ata gjithashtu nuk mund të anëtarësohen në asnjë grup partiak, që do të thotë gjithashtu se nuk mund të jenë anëtarë të komisioneve parlamentare. Për shkak të fuqisë pothuajse inekzistente politike dhe vendimmarrëse të kandidatëve të pakicës, si dhe nevojës për t'u regjistruar si pjesëtarë të një pakice për të votuar, dhe akoma më e rëndësishmja, natyrës ekskluzive të votimit në listën e partive dhe të pakicave, shumica e votuesve të pakicave nuk e ushtrojnë të drejtën e tyre për të votuar për listën e pakicave. Kur një pakicë drejton një listë për zgjedhjet parlamentare, por nuk fiton mandate (gjë që është e zakonshme), atëherë ata marrin një mandat zëdhënësi të pakicës, të cilit iu referova më herët. Siç është vërtetuar, pakica rome nuk arriti të caktojë një listë në vitin 2022, që nënkuptonte humbjen e zëdhënësit të tyre (pas 8 vitesh që kishin një të tillë) dhe shansin për të fituar një mandat të pakicës në parlament.

68] Ibidem.

Analiza krahasuese e mekanizmave

Mbrojtja e të drejtave të pakicave është një aspekt thelbësor i sigurimit të shoqërive gjithëpërfshirëse dhe demokratike. Kjo analizë krahasuese shqyrton mekanizmat për mbrojtjen e të drejtave të pakicave në të katër vendet. Ndërsa çdo vend ka kontekstin e tij unik historik, kulturor dhe politik, ata të gjithë përballen me sfida të ngjashme në mbrojtjen e të drejtave të grupeve të pakicave brenda kufijve të tyre. Duke shqyrtuar kornizat e tyre ligjore, mekanizmat politikë dhe efektivitetin e përfaqësimit të pakicave, ne mund të identifikojmë ngjashmëritë, dallimet dhe praktikat më të mira në mbrojtjen e të drejtave të pakicave.

Të katër vendet kanë dispozita kushtetuese dhe ligje që synojnë mbrojtjen e të drejtave të pakicave. Në Republikën Çeke, të drejtat e pakicave kombëtare mbrohen nga Kushtetuta, Karta e të Drejtave dhe Lirive Themelore dhe Ligji per pakica. Në mënyrë të ngjashme, korniza ligjore e Hungarisë përfshin Ligjin Themeltar dhe Ligjin për të Drejtat e Kombësisë. Në Sllovaki, të drejtat e pakicave janë të sanksionuara në Kushtetutë dhe me Aktin për përdorimin e gjuhëve të pakicave kombëtare. Kosova gjithashtu ka inkorporuar mbrojtjen e të drejtave të pakicave në Kushtetutën dhe legjislacionin e saj, duke përfshirë Ligjin për Mbrojtjen e të Drejtave dhe Lirive të Komuniteteve dhe pjesëtarëve të tyre.

Ndërsa kornizat ligjore ndajnë objektiva të përbashkëta, ka dallime në dispozitat specifike për të drejtat e pakicave. Për shembull, Sllovakia dhe Hungaria kanë dispozita ligjore specifike që trajtojnë të drejtat e grupeve të veçanta te pakicave, si pakica hungareze në Sllovaki ose pakica rome në Hungari. Korniza ligjore e Kosovës thekson mbrojtjen e komuniteteve dhe jo të drejtave individuale të pakicave për shkak të natyrës së saj multietnike. Mekanizmat politikë për përfaqësimin e pakicave ndryshojnë ndërmjet katër vendeve. Hungaria ka krijuar qeveri të pakicave, të cilat u lejojnë kombësive të krijojnë qeveri komunale, rajonale dhe kombëtare për të përfaqësuar interesat e tyre. Këto qeveri kanë përgjegjësi në lidhje me autonominë kulturore, përdorimin e gjuhës dhe ofrimin e shërbimeve publike specifike për komunitetet pakicë. Në të kundërt, Republika Çeke ka Këshillin e Qeverisë për Pakicat Kombëtare, i cili shërben si një organ konsultativ për politikat e lidhura me pakicat, por i mungon fuqia vendimmarrëse.

Sllovakia ka mekanizma si Komiteti për Pakicat Kombëtare dhe Grupet Etnike (në tekstin e mëtejmë edhe si "Komiteti"), i cili është organ i përhershëm ekspert i Këshillit Qeveritar për të Drejtat e Njeriut, Pakicat Kombëtare dhe Barazinë Gjinore, ndërsa Kosova ka mekanizma për të drejtat e komuniteteve për të mbrojtur interesat e bashkësive etnike. Efektiviteti i këtyre mekanizmave varet nga zbatimi i tyre dhe niveli i angazhimit ndërmjet përfaqësuesve të pakicave dhe autoriteteve qeveritare.

Niveli i përfaqësimit dhe pjesëmarrjes së pakicave në proceset vendimmarrëse ndryshon në të katër vendet. Në Hungari, përfaqësuesit e pakicave mund të zgjidhen në qeveritë komunale, rajonale dhe kombëtare të pakicave, duke u siguruar atyre ndikim të drejtpërdrejtë mbi politikat që lidhen me pakicat. Megjithatë, efektiviteti i përfaqësimit të pakicave në parlamentin hungarez mund të jetë i kufizuar për shkak të dominimit të partive kryesore politike.
Në Republikën Çeke, përfaqësuesit e pakicave marrin pjesë në Këshillin e Qeverisë për Pakicat Kombëtare, duke ofruar të dhëna për legjislacionin dhe politikat për të drejtat e pakicave. Megjithatë, këshillat e pakicave në nivel vendor mund të kenë autoritet të kufizuar vendimmarrës, në varësi të strukturave të qeverisjes vendore.

Sllovakia ka mekanizma për përfaqësimin e pakicave, siç është Komiteti, por shkalla e ndikimit të tyre në proceset vendimmarrëse mund të variojë. Në Kosovë, përfaqësimi i komuniteteve pakicë në institucionet qeveritare është i mandatuar me ligj, por sfidat që lidhen me fragmentimin politik dhe tensionet ndëretnike mund të ndikojnë në efektivitetin e tyre.

Pavarësisht përpjekjeve për të mbrojtur të drejtat e pakicave, të katër vendet përballen me sfida dhe mundësi të përbashkëta. Një sfidë është edhe hendeku i zbatimit ndërmjet ligjeve dhe zbatimit të tyre në terren. Në shumë raste, komunitetet pakicë vazhdojnë të përballen me diskriminim, margjinalizim dhe pabarazitë socio-ekonomike.

Një sfidë tjetër është politizimi i çështjeve të pakicave, ku partitë politike mund të shfrytëzojnë tensionet etnike për përfitime elektorale, duke minuar përpjekjet për të promovuar harmoninë dhe bashkëpunimin ndëretnik. Për më tepër, mungesa e besimit ndërmjet komuniteteve pakicë dhe institucioneve qeveritare mund të pengojë dialogun dhe bashkëpunimin efektiv.

Vlerësimi i Pjesëmarrjes në Vendimmarrje në Praktikë

Vështrime nga Kosova

Përpara se të thellohemi më tej në vlerësimin e vendimmarrjes në praktikë, është e rëndësishme të theksojmë këtu se zhvillimet në gjysmën e dytë të vitit 2022, lanë serbët e Kosovës, komunitetin më të madh joshumicë në Kosovë, pothuajse tërësisht të papërfaqësuar në institucionet e Kosovës. Gjegjësisht, në nëntor të vitit 2022, serbët e Kosovës u tërhoqën nga institucionet e Kosovës për shkak të shkeljeve të perceptuara të marrëveshjeve dhe të drejtave nga Prishtina, duke përfshirë suspendimin e një oficeri serb të Policisë së Kosovës dhe vendosjen e njësive speciale shtesë të Policisë së Kosovës në veri, gjë që përkeqësoi tensionet dhe shqetësimet e sigurisë në mesin e popullatës serbe. Serbët u tërhoqën nga të gjitha institucionet e Kosovës, duke përfshirë Kuvendin, Qeverinë, katër komunat në veri, gjyqësorin, policinë dhe administratën. Ky vendim është marrë gjatë një takimi të përfaqësuesve politikë dhe institucionalë të serbëve në Kosovë. Tërheqja kishte për qëllim të mbetej në fuqi derisa të përmbusheshin disa kushte nga Prishtina, duke përfshirë respektimin e marrëveshjeve dhe të drejtave, tërheqjen e vendimit të targave dhe themelimin e Asociacionit të Komunave me shumicë serbe në përputhje me Marrëveshjen e Parë të Brukselit dhe të gjitha. marrëveshje të tjera relevante të arritura në dialog.

Vendimi për t'u tërhequr nga institucionet u shkaktua nga suspendimi nga ana e Prishtinës i Nenad Gjuriqit, drejtor i Drejtorisë Rajonale të Policisë Veri, për refuzimin për të lëshuar paralajmërime serbëve me targa 'KM' në veturat e tyre. Më pas, Qeveria e Kosovës dërgoi qindra policë nga jugu në veri në mes të mujit dhjetor me pretekstin e garantimit të sigurisë. Ky fluks i policëve, i shoqëruar me automjete të blinduara, çoi në arrestime, raportime për ngacmime dhe një atmosferë tensioni në mesin e popullatës serbe.

Në analizimin e përgjigjeve të fokus grupeve lidhur me të drejtat e pakicave dhe pjesëmarrjen në proceset vendimmarrëse në Kosovë, është evidente se komuniteti serb përballet me sfida të mëdha. Përgjigjet pasqyrojnë një situatë komplekse të karakterizuar nga shqetësimet për diskriminimin, mekanizmat institucionalë joefektiv dhe një mungesë të perceptuar të përfaqësimit të mirëfilltë politik.

Perceptimi i të drejtave të pakicave në Kosovë, veçanërisht për komunitetin serb, është i ngarkuar me një ndjenjë të cenueshmërisë dhe rrezikut. Një nga pjesëmarrësit në fokus grup ka ilustruar qartë këtë ndjenjë duke thënë se: "Aktualisht, komuniteti ynë është në një pozitë shumë të pasigurt dhe gjithçka që bëjnë autoritetet në nivelin qendror vetëm na rrezikon më tej. Kjo situatë është e paprecedentë.[69] Kjo pasqyron një shqetësim të thellë për situatën në përkeqësim dhe mungesën e perceptuar të mbrojtjes për komunitetin serb.

Për më tepër, njohja e ligjeve dhe nënligjeve ekzistuese që rregullojnë të drejtat e pakicave bie në kontrast të fortë me realitetet praktike në terren. Një pjesëmarrës thekson, «Statusi i të drejtave të pakicave në Kosovë është i rregulluar në mënyrë të drejtë me ligje dhe akte

69] Përgjigje nga fokus grupi i organizuar më 17 tetor në Mitrovicën e Veriut

nënligjore, dhe Kosova ka synuar t›i zbatojë këto ligje. Megjithatë, kjo nuk është gjithmonë rasti, dhe çdo ndryshim në pushtet në Kosovë ndikon negativisht në komunitetet jo-shumicë.[70] Kjo sugjeron një ndarje midis kornizave ligjore dhe zbatimit të tyre, duke kontribuar në shqetësimet e komunitetit.

Kur është fjala për situatën në jug, sipas pjesëmarrësve të fokus grupit të mbajtur në Graçanicë, perceptimi i të drejtave të pakicave në Kosovë shihet si sfidues, "përkundër përpjekjeve të UNMIK-ut dhe KFOR-it për të bërë progres". Ndërsa disa standarde janë miratuar, ka probleme me zbatimin e tyre, duke rezultuar në realizimin jo të plotë të të drejtave themelore të pakicave. Siç theksoi një nga pjesëmarrësit "Në praktikë, të drejtat e përcaktuara me ligj për pakicat nuk zbatohen dhe shpesh pakicat karakterizohen si qytetarë të dorës së dytë.[71]

Përgjigjet tregojnë një trajektore historike të shënuar nga marrëdhënie të drejta dhe korrekte që janë përkeqësuar në mënyrë progresive. Një pjesëmarrës vëren se marrëdhëniet ishin shumë të dobëta pas konfliktit, por me kalimin e viteve, është ndërtuar një besim dhe përpjekje për pajtim[72]. Kjo perspektivë kohore nxjerr në pah brishtësinë e marrëdhënieve ndëretnike dhe ndjeshmërinë e tendencave pozitive ndaj faktorëve të jashtëm. Ndërsa në veri, sipas pjesëmarrësve të fokus grupeve, zhvillimet e fundit të sigurisë dhe politike shkaktuan përkeqësim të marrëdhënieve ndëretnike. pjesëmarrësit e fokus grupit të organizuar në jug të Kosovës në Graçanicë, theksuan se përkeqësimi i marrëdhënieve ndërmjet komuniteteve ka ndodhur shumë kohë më parë, pasi që ata shpesh i përmendnin trazirat e marsit 2004 si shkas për këtë. Lidhur me këtë, një pjesëmarrës theksoi "komuniteti ynë dhe komunitetet e tjera, veçanërisht popullata shumicë, karakterizohet nga tension. Incidente të tilla si ngjarjet e marsit 2004 nxjerrin në pah ndarjet dhe sfidat ekzistuese në ndërtimin e besimit[73]". Interesante për analiza të mëtejshme ishte se pjesëmarrësit vlerësuan marrëdhëniet e tyre me komunitetin shumicë si jo në një nivel të kënaqshëm, me mosmarrëveshje të ndërsjella për çështje politike, fetare dhe të sigurisë, ndërsa raporti me komunitetet e tjera pakicë është relativisht i mirë.

Bashkëpunimi ekonomik i përmendur si element pozitiv është kontekstualizuar brenda sfidave më të gjera. Një pjesëmarrës ka vërejtur se marrëdhëniet pozitive shpesh ndërtohen përmes bashkëpunimit ekonomik, por ato nuk janë imune ndaj pasojave të vendimeve politike.[74] Kjo nënvizon ndërlidhjen e dinamikës ekonomike dhe politike, duke treguar se vetëm bashkëpunimi ekonomik është i pamjaftueshëm pa i adresuar tensionet ekzistuese politike.

Ndërkohë që ekziston një ndërgjegjësim i caktuar për mekanizmat institucionalë, dyshimet vazhdojnë në lidhje me efikasitetin e tyre praktik. Një pjesëmarrëse me përvojë në sektorin e OJQ-ve thekson se ekziston një këshill konsultativ për komunitetet në zyrën e presidentit që dikur u ofronte rekomandime presidentëve të Kosovës për të drejtat e pakicave. Megjithatë, shpesh këto rekomandime nuk zbatohen[75]. Përgjigjet e ngjajshme janë dhënë nga fokus grupi i mbajtur në Graçanicë "Edhe pse ekzistojnë mekanizma institucionalë për mbrojtjen e të drejtave të pakicave, efektiviteti i tyre shpesh bie shpejt. Standardet janë miratuar, por problemet mbeten të pazgjidhura, dhe shumë anëtarë të komuniteteve pakicë përballen me sfida

70] Përgjigje nga fokus grupi i organizuar më 17 tetor në Mitrovicën e Veriut
71] Përgjigje nga fokus grupi i organizuar më 12 tetor 2023 në Graçanicë
72] Përgjigje nga fokus grupi i organizuar më 17 tetor 2023 në Mitrovicën e Veriut
73] Përgjigje nga fokus grupi i organizuar më 12 tetor 2023 në Graçanicë
74] Përgjigje nga fokus grupi i organizuar më 17 tetor 2023 në Mitrovicën e Veriut
75] Përgjigje nga fokus grupi i organizuar më 17 tetor 2023 në Mitrovicën e Veriut

në realizimin e drejtave te tyre.[76] Kjo u theksua nga disa pjesëmarrës të grupeve të fokusit dhe tregon qartë perceptimin se ekziston një hendek midis kornizave institucionale dhe funksionalizimit të tyre, duke vënë në pikëpyetje efektivitetin e këtyre mekanizmave në mbrojtjen e të drejtave të pakicave.

Veçanërisht, tërheqja e serbëve të Kosovës nga institucioni i përfaqësuesve politikë të Kosovës del si një faktor kritik që ndikon në mekanizmat institucionalë. Një i anketuar vëren se me tërheqjen e përfaqësuesve politikë dhe policëve nga komuniteti serb, kjo mbrojtje rrezikohet seriozisht.[77] Kjo sugjeron se efektiviteti i mekanizmave institucional është i kushtëzuar nga përfaqësimi dhe angazhimi i qëndrueshëm politik pasi që mund të konkludohet se serbët e Kosovës besojnë se vetëm përfaqësuesit politikë që vijnë nga komuniteti serb mund t'i përfaqësojnë realisht ata dhe të avokojnë për mbrojtjen e të drejtave të tyre.

Perceptimi i nivelit të përfshirjes së komunitetit pakicë në proceset vendimmarrëse karakterizohet nga kufizimet dhe mungesa e përfaqësimit adekuat të zërit të tyre. Të anketuarit kanë shprehur zhgënjimin për shkak të mungesës së përfshirjes efektive, duke vënë në dukje se komuniteti i tyre shpesh përballet me kufizime dhe ndihet i përfshirë në mënyrë joefikase në sistemin më të gjerë. Tërheqja e përfaqësuesve politikë theksohet si një kontribues i rëndësishëm në nivelin e ulët të përfshirjes së komunitetit. Një pjesëmarrës pohon, "Fatkeqësisht, me largimin e serbëve nga institucionet, kam frikë se nuk ka më njeri që të përfaqësojë interesat tona.[78] Kjo sugjeron se përfaqësimi efektiv politik është thelbësor për angazhimin e komunitetit në proceset vendimmarrëse. Siç pritej, situata u perceptua ndryshe në veri dhe jug, pasi në jug serbët e Kosovës nuk u tërhoqën nga institucionet e nivelit lokal, siç theksohet nga një i anketuar "'përfshirja e të anketuarve në vendimmarrje ekziston kryesisht në nivel lokal, ndërkohë që ka përfaqësim të kufizuar dhe mungesë të aktorëve politikë në nivelin qendror që e pengon procesin".

Niveli i ulët i përfshirjes në proceset vendimmarrëse është një temë e përsëritur, me peticionet që janë një nga rrugët e pakta për pjesëmarrje. Një pjesëmarrës thekson se "Forma e vetme e pjesëmarrjes së komunitetit serb është përmes peticioneve të ndryshme.[79] "Kjo tregon një hapësirë të kufizuar për angazhim të drejtpërdrejtë dhe nënvizon mbështetjen e komunitetit në metodat alternative për të shprehur shqetësimet.

Analiza e qasjes në shërbime dhe dokumente zbulon një pengesë të thellë gjuhësore dhe komunikuese për komunitetin serb. Një pjesëmarrës e përshkruan përdorimin e gjuhës dhe shkrimit serb si "pothuajse inekzistent", duke theksuar natyrën sistematike të kësaj çështjeje. Më tej pjesëmarrësi shton: "Shpesh dokumentet ofrohen vetëm në gjuhën shqipe, madje edhe kur janë në serbisht, ato përkthehen dobët deri në atë pikë sa të jenë të pakuptueshme.[80] Kjo nxjerr në pah jo vetëm mungesën e përfshirjes gjuhësore, por edhe cilësinë nën standard të përkthimit, duke shtuar vështirësitë me të cilat përballet komuniteti.

Garantimi kushtetues i të drejtave gjuhësore është në kontrast me realitetin e zymtë të zbatimit të tyre. Një i anketuar vëren, "Unë e di që përdorimi i gjuhës serbe garantohet me kushtetutë, por në praktikë, është larg nga kjo.[81]" Qasja në shërbime dhe dokumente në gjuhën e

76] Përgjigje nga fokus grupi i organizuar më 12 tetor në Graçanicë
77] Përgjigje nga fokus grupi i organizuar më 13 tetor në Mitrovicën e Veriut
78] Përgjigje nga fokus grupi i organizuar më 17 tetor në Mitrovicën e Veriut
79] Përgjigje nga fokus grupi i organizuar më 13 tetor në Mitrovicën e Veriut
80] Përgjigje nga fokus grupi i organizuar më 17 tetor në Mitrovicën e Veriut
81] Përgjigje nga fokus grupi i organizuar më 17 tetor në Mitrovicën e Veriut

tyre amtare brenda institucioneve është shpesh e kufizuar, duke e bërë të vështirë ushtrimin e të drejtave themelore. Ky kufizim raportohet vazhdimisht në përgjigjet, si në nivel lokal ashtu edhe në atë qendror, me qasje të pamjaftueshme që pengon realizimin e të drejtave themelore. Kjo ndarje midis garancive ligjore dhe zbatimit praktik ngre pyetje në lidhje me përkushtimin ndaj diversitetit gjuhësor brenda kornizës institucionale.

Skepticizmi në lidhje me efektivitetin e mekanizmave që mbrojnë të drejtat e njeriut dhe të pakicave është një ndjenjë mbizotëruese. Një i anketuar shprehet shkurt: "Vetë institucionet shkelin mekanizmat që synojnë të mbrojnë të drejtat e njeriut dhe të pakicave, kështu që efektiviteti dhe efikasiteti i tyre janë larg nga praktika në realitet.[82] Ky vlerësim i ashpër tregon për një mungesë thelbësore besimi në masat mbrojtëse institucionale ekzistuese.

Zhgënjimi në mungesë të mekanizmave monitorues nga Organizatat e Shoqërisë Civile (OSHC) dhe komuniteti ndërkombëtar i shton një shtresë tjetër kritikës. Një pjesëmarrës shpreh zhgënjim, duke thënë: "Po, jam i njohur me ta. Jam i zhgënjyer sepse nuk ka mekanizma monitorimi nga Organizatat e Shoqërisë Civile (OSHC) dhe komuniteti ndërkombëtar.[83] Kjo nënvizon nevojën për mekanizma të mbikëqyrjes së jashtme dhe llogaridhënies për të siguruar mbrojtjen e të drejtave të pakicave.

Diskriminimi shfaqet si një çështje e përhapur me të cilën përballet komuniteti serb si në nivel individual ashtu edhe në atë të komunitetit. Përmenden raste të sjelljes diskriminuese, siç janë vështirësitë në marrjen e dokumenteve ose kryerja e bisedave me autoritetet në gjuhën serbe. Një pjesëmarrës ndan një përvojë personale, "Po, shembulli i fundit është një bisedë me një zyrtar policor që nuk mund të bëhej në gjuhën serbe.[84]" Ky rrëfim i dorës së parë thekson ndikimin e prekshëm të praktikave diskriminuese në ndërveprimet e përditshme me autoritetet.

Përgjigjet tregojnë një ndjenjë të përhapur të diskriminimit si në nivel individual ashtu edhe në komunitetin e pakicave brenda shoqërisë. Shembujt e përmendur, veçanërisht në Graçanicë, përfshijnë raste të emigrimit masiv dhe dhunës gjatë ngjarjeve të marsit 2004, duke theksuar ashpërsinë e praktikave diskriminuese. Përveç kësaj, barrierat gjuhësore identifikohen si një formë e zakonshme e diskriminimit brenda komuniteteve pakicë, ku zyrtarët nga komuniteti shumicë shpesh refuzojnë të pranojnë gjuhën e grupeve pakicë pavarësisht nga rregullimi i saj ligjor. Këta shembuj nënvizojnë natyrën e shumëanshme të diskriminimit të përjetuar nga individët dhe komunitetet pakicë, duke filluar nga çështjet sistematike deri tek sfidat e përditshme.

Përgjigjet sugjerojnë një njohje të kufizuar me përfaqësuesit politikë që mbrojnë interesat e komunitetit. Ndërsa disa të anketuar pranojnë ndërgjegjësimin e këtyre përfaqësuesve dhe ndjekin punën e tyre, ekziston një ndjenjë e pakënaqësisë. Kjo pakënaqësi buron nga perceptimi i përfaqësimit joadekuat të interesave të pakicave, gjë që minon besimin tek këta përfaqësues. Përgjigjet nxjerrin në pah një shkëputje midis veprimeve të përfaqësuesve dhe nevojave dhe prioriteteve të komunitetit pakicë që ata supozohet se përfaqësojnë. Kjo mungesë kënaqësie nënvizon një çështje më të gjerë të përfaqësimit dhe llogaridhënies brenda peizazhit politik, ku interesat e pakicave mund të mos kenë prioritet ose të adresohen në mënyrë adekuate.

82] Përgjigje nga fokus grupi i organizuar më 13 tetor në Mitrovicën e Veriut
83] Përgjigje nga fokus grupi i organizuar më 13 tetor në Mitrovicën e Veriut
84] Përgjigje nga fokus grupi i organizuar më 17 tetor në Mitrovicën e Veriut

Mungesa e besimit te përfaqësuesit politikë është një temë e përsëritur, me dyshime të ngritura për kompetencën e tyre dhe përafrimin me interesat e komunitetit. Një pjesëmarrës thekson: "Unë nuk u besoj përfaqësuesve aktualë politikë dhe as nuk i konsideroj përfaqësuesit e mi.85 Kjo mungesë besimi sugjeron një shkëputje të thellë midis komunitetit dhe përfaqësuesve të tij të caktuar.

85] Përgjigje nga fokus grupi i organizuar më 13 tetor në Mitrovicën e Veriut

Vështrime nga Sllovakia

Tre pjesëmarrës (1,3,5) ndanë perceptimet e tyre për pozitën e të drejtave të pakicave në një kontekst më të gjerë shoqëror në Sllovaki si të pamjaftueshme. Ata madje kanë dhënë shembuj ku sipas mendimit të tyre të drejtat e pakicave nuk mbrohen në mënyrë adekuate. Këto u referohen shkollave të pakicave rome, të drejtave gjuhësore, partive politike etnike dhe ligjit të pakicave ndër të tjera. Sipas pjesëmarrësit 3 (femra, 21 vjeç, Nové Zámky), ka vetëm një numër të vogël te shkollave të pakicës rome dhe ato nuk funksionojnë siç duhet. Tabelat e mëtejshme dygjuhëshe në vende publike nuk janë gjithmonë të disponueshme për pakicat. Dhe së fundi, sipas saj, një parti politike "etnike" duhet të hyjë në parlament. Ajo mendon se pragu prej pesë për qind për këtë është shumë i lartë dhe i vështirë për t'u arritur.

Përveç kësaj, Pjesëmarrësi 5 i bëri jehonë shqetësimeve për mungesën e një ligji gjithëpërfshirës për pakicat dhe mungesën e ndërgjegjësimit të pakicave për organizatat mbështetëse në dispozicion. Pjesëmarrësi 1 theksoi vështirësitë me të cilat përballen pakicat në përshtatjen me normat shoqërore dhe qasjen ndaj mundësive, veçanërisht në arsim dhe punësim. Në fokus grupin e dytë, pjesëmarrësit e përfshirë në pyetjen lidhur me statusin dhe të drejtat e pakicave kombëtare në Sllovaki, shprehën shqetësime të paqarta. Pjesëmarrësi 1, një ish-zyrtar qeveritar i moshës 50-60 vjeç, vuri në dukje zvogëlimin e hapësirës për pakicën hungareze në sfera të ndryshme dhe propozoi një program të ri politik për të adresuar krizën. Pjesëmarrësi 5, një sipërmarrës dhe ish-zyrtar qeveritar i moshës 60-70 vjeç, theksoi rënien e rëndë të statusit social të komunitetit hungarez, duke ia atribuar proceseve afatgjata dhe sfidave të komunikimit. Pjesëmarrësi 3, një zyrtar qeveritar i moshës 50-60 vjeç, e ridrejtoi diskutimin në çështjen thelbësore të të drejtave të pakicës hungareze, duke vënë në pikëpyetje fokusin në çështjet politike dhe duke kërkuar qartësi mbi objektivat dhe segmentet e diskutimit. Pjesëmarrësit nga fokus grupi i dytë theksuan urgjencën që pakica hungareze në Sllovaki të organizojë dhe të krijojë një dokument analitik në lidhje me situatën e tyre aktuale. Ata diskutuan nevojën për një forum të ri për të lehtësuar diskutimet mbi të drejtat e pakicave, me theks të veçantë në sqarimin e nismave në vazhdim.

Kur u pyetën për marrëdhëniet ndëretnike, pjesëmarrësit theksuan dinamika të ndryshme në marrëdhëniet shumicë-pakicë nëpër rajone dhe shtresa shoqërore, me stereotipe që shpesh çojnë në grumbullimin e pakicave, veçanërisht të romëve, sipas Pjesëmarrësit 3. Rastet e nacionalizmit shfaqen herë pas here, duke kontribuar në një ndjenjën e epërsisë mes shumicës, siç vërehet nga Pjesëmarrësi 3. Pjesëmarrësi 4, megjithatë, ndau një këndvështrim kundërshtues, duke deklaruar se ai nuk e percepton trajtim të ndryshëm pavarësisht se është pjesë e një pakice të dyfishtë, edhe pse ai kujtoi përvojat e fëmijërisë të ngacmimeve me bazë etnike . Përvoja e pjesëmarrëses 1 në Štúrovo, ku hungarezët mbizotërojne, ishte në kontrast të fortë me realizimin e statusit të pakicave pas lëvizjes në Bratislavë, duke nxitur një introspeksion. Ndërveprimet ndërmjet grupeve të ndryshme te pakicave u karakterizuan nga pjesëmarrësi 3 si mungesë bashkëpunimi, ndërsa pjesëmarrësi 5 sugjeroi që marrëdhëniet brenda komunitetit rom ndikohen nga faktorë të tillë si vendndodhja gjeografike dhe statusi social.

Shumica dërrmuese e pjesëmarrësve të fokus grupit të parë ndanë raste të diskriminimit në kontekste të ndryshme, duke përfshirë shkollën, hapësirat publike, transportin dhe zyrat, me shembuj që variojnë nga fyerjet verbale deri tek trajtimi i pabarabartë bazuar në përkatësinë etnike dhe gjuhësore. Për më tepër, diskutimet u thelluan në kompleksitetin e identitetit, me një pjesëmarrëse që theksoi trajtimin e ndryshëm bazuar në trashëgiminë e saj hungareze

dhe spanjolle, duke theksuar perceptimet negative të kombësisë së saj hungareze. Disa pjesëmarrës reflektuan gjithashtu mbi paragjykimet e tyre në të kaluarën ndaj grupit të tyre të pakicës, romëve, ndërsa të tjerë theksuan diskriminimin me të cilin përballen anëtarët e familjes që luftojnë me gjuhën sllovake.

Pjesëmarrësit nga grupi i dytë i fokusit diskutuan perceptimet e pakicës hungareze nga shumica në Sllovaki, duke theksuar shqetësimet për t'u parë si një forcë antidemokratike e lidhur me populizmin dhe ideologjitë konservatore, e cila ndryshon nga imazhi i kaluar i komunitetit si pro-evropian dhe properëndimor. Kishte shqetësime për t'u bërë gjithnjë e më i parëndësishëm në peizazhin mediatik dhe për t'u përballur me izolimin nga grupet e tjera të pakicave. Për më tepër, u bënë reflektime mbi orientimin politik të komunitetit hungarez, me disa që shprehën shqetësime për përafrimin me propagandën ruse dhe pasojat e mundshme mbi solidaritetin me grupet e tjera. Diskutimi nuk mbuloi gjerësisht diskriminimin, me vetëm dy pjesëmarrës që ndanë përvojat e mospërballjes me diskriminimin në mjediset ku flitet sllovakisht.

Kur është fjala për përfaqësimin dhe pjesëmarrjen politike, pjesëmarrësit nga fokus grupi i parë diskutuan për mbrojtjen e interesave të pakicave nga përfaqësuesit politikë. Disa kishin mendime se pakicat kanë nevojë për përfaqësimin e tyre politik në parlament për të nxitur një "axhendë të pakicës" (Pjesëmarrësja 3, femër, 21 vjeç, Nové Zámky) ose dikush mjaftueshëm i fortë për të mbrojtur interesat e pakicave (Pjesëmarrësja 5, femër, 26, Pukanec). Megjithatë, u pranua se "Nuk mund të flitet vetëm për politikë etnike. Nuk mjafton, sepse ka probleme të tjera dhe probleme më të mëdha. Do të ishte më mirë të votohej në bazë të ideologjisë dhe programit. Vlerat dhe zgjidhjet janë të rëndësishme." Pjesëmarrësja 3 (femër, 21 vjeç, Nové Zámky). Në një mënyrë të ngjashme, pjesëmarrësja 2 (femër, 18 vjeç, Nová Dedinka) deklaroi se nuk mjafton të ketë parti politike hungareze të cilat vetëm pretendojnë se janë hungareze. "Pra çfarë?" - pyet ajo. Pjesëmarrësi 4 (mashkull, 14 vjeç, Bratislavë) nuk ndjek përfaqësuesit politikë që i përkasin pakicës së tij. Pjesëmarrësja 6 (femër, 35 vjeç, Nitra) nuk u përfshi fare në diskutim. Gjithashtu, pjesëmarrësit diskutuan për mekanizmat institucionalë për pjesëmarrjen e pakicave kombëtare në proceset vendimmarrëse. Ata u pyetën nëse e dinin se si mund të merrnin pjesë në këto procese dhe si mund të dëgjohej zëri i tyre. Si predispozitë e parë, u identifikua gjuha, që pjesëtarët e pakicave duhet të mësojnë gjuhën sllovake (Pjesëmarrësi 1, femër, 18 vjeç, Svodín; Pjesëmarrësi 4, mashkull, 14, Bratislavë). Mosnjohja e gjuhës së shumicës mund të jetë kufizuese në shumë fusha si arsimi, por edhe hapësirat publike dhe mund të çojë në diskriminim ndaj pakicave të pranuara nga pjesëmarrësit. Megjithatë, kur një anëtare e pakicës kombëtare jeton në një mjedis kryesisht pakicë, ajo nuk ka mundësi adekuate për të mësuar gjuhën e shumicës (Pjesëmarrësi 1, femër, 18 vjeç, Svodín). Së dyti, u vu në dukje ekzistenca e "këshillave të pakicave" si dhe OJQ-ve ose institucioneve të tjera që mund të përfaqësojnë në një mënyrë tjetër pakicat dhe të drejtat e tyre, p.sh. partitë politike etnike në parlament (Pjesëmarrësja 3, femër, 21, Nové Zámky). Pjesëmarrësja 5 (femër, 26 vjeçe, Pukanec) theksoi se mekanizmat ekzistues për t'i dhënë fjalën pakicave nuk janë të dukshme dhe "pakicat shume shpesh nuk janë të vetëdijshme se ekziston një mekanizëm i tillë". Sipas saj, përfaqësuesit e pakicave që marrin pjesë në këto procese "nuk përfaqësojnë plotësisht nevojat reale të pakicave". Për më tepër, asaj i duket shumë "i bezdisshëm" fakti që për shembull komunitetet rome perceptohen si objekte të ndihmës sociale. Në vend të kësaj, "pak vëmendje u kushtohet atyre njerëzve që janë vetë, për shembull, përfaqësues të pakicës rome, të cilët janë të përfshirë disi në atë jetë sociale dhe shoqërore. Pra, mendoj se nevojat e mia nuk po dëgjohen vërtet për momentin." përfundoi Pjesëmarrësja 5 (femër, 26 vjeç, Pukanec). Pjesëmarrësja 2 (femër, 18, Nová Dedinka) dhe Pjesëmarrësja 6 (femër, 35, nuk u përfshi në këtë diskutim.

Pjesëmarrësit nga fokus grupi i dytë shprehën pakënaqësi me përfaqësimin hungarez në parlament, duke kritikuar Aleancën Hungareze për fokusin e saj të perceptuar në përfitimet financiare dhe shkëputjen nga interesat e votuesve. Janë ngritur shqetësime në lidhje me emërimin e mundshëm të György Gyimesi si Fuqiplotë për Pakicat Kombëtare dhe ndikimin e tij në përfaqësimin e pakicave, me thirrje për një qasje më proaktive dhe të fokusuar në komunitet për të adresuar sfidat shoqërore. Diskutimi i gjerë u rrotullua rreth një teme të bashkëpunimit të pjesetarëve të pakicës hungareze me qeverinë e re të katërt Fico. Pjesëmarrësit folën nëse përfaqësuesit e pakicës hungareze duhet të bashkëpunojnë me qeverinë e re. Pjesëmarrësi 1 (mashkull, 50-60 vjeç, ish-zyrtar i qeverisë) njoftoi se ai tashmë ka përgatitur "një grup rekomandimesh për qeverinë që ata mund të përdorin. Është një pako proaktive." Sipas tij tani duhet të vendoset "nëse duam të jemi pjesë e proceseve apo jo. Me këtë dua të them, a duam ne si komunitet të bashkëpunojmë me qeverinë apo jo?" Disa pjesëmarrës theksuan se pakica hungareze është bërë "e parëndësishme" dhe "do të mbetet i tillë në të ardhmen e parashikueshme" (Pjesëmarrësi 5, mashkull, 60-70 vjeç, sipërmarrës, ish-zyrtar i qeverisë). Të tjerë menduan se "kjo qeveri nuk do të kërkojë bashkëpunimin e duhur me pakicat" (Pjesëmarrësja 4, femër, 50-60 vjeç, menaxhere e shtëpisë së medias). Pjesëmarrësi 3 (mashkull, 50-60 vjeç, zyrtar qeveritar) paralajmëroi se nuk mund të heqin dorë nga pozitat që kanë tashmë. "Ne duhet të krijojmë lidhje personale. Gjeni njerëz me të cilët mund të flasim dhe bisedoni me ata njerëz rregullisht. Mendoj se me disa nga partitë qeveritare, në veçanti Hlas, mund të bisedohet. Madje edhe ndoshta mund të ndikojë në programin e qeverisë."

Vetëm tre pjesëmarrës folën për qasjen në shërbime dhe dokumente në gjuhën e tyre amtare brenda institucioneve në Sllovaki. Disa ishin të vetëdijshëm se disa ligje dhe dokumente duheshin përkthyer në gjuhët e pakicave, por nuk është e lehtë t'i gjesh ato (Pjesëmarrësi 3, femër, 21 vjeç, Nové Zámky). Në disa komuna, vetëm gjuha sllovake eshte në përdorim zyrtar në zyrat publike (Pjesëmarrësja 2, femër, 18 vjeç, Nová Dedinka) ndërsa diku tjeter edhe gjuha e pakicës (Pjesëmarrësja 1, femër, 18, Svodín).

Tema e fundit që del nga diskutimi lidhet me opinionet dhe bindjet e pjesëmarrësve rreth asaj se çfarë mund të përmirësojë të drejtat dhe kushtet e jetesës së anëtarëve të komunitetit të tyre. Në fillim të këtij diskutimi u fol për ekzistencën e partive politike fashiste, neofashiste që "shkojnë kundër pakicave". Pjesëmarrësja 1 (femër, 18 vjeç, Svodín) ishte e shqetësuar që këto lloj partish ekzistojnë në shoqërinë demokratike sllovake. Tre pjesëmarrës u pajtuan se arsimi është më i rëndësishmi. Arsimi në përgjithësi (Pjesëmarrësi 4, mashkull, 14, Bratislavë) dhe arsimimi i fëmijëve romë dhe qasja e tyre e barabartë në arsim (Pjesëmarrësi 5, femër, 26 vjeç, Pukanec). Gjithashtu, u identifikua nevoja për arsimim të përgjithshëm për pakicat etnike dhe se "ata nuk duan të lëndojnë askënd" Pjesëmarrësi 3 (femër, 21 vjeç, Nové Zámky). Pjesëmarrësja 2 (femër, 18, Nová Dedinka) dhe Pjesëmarrësja 6 (femër, 35, Nitra) nuk u përfshinë në këtë diskutim.

Pjesëmarrësit nga fokus grupi i dytë u fokusuan në kornizen institucionale për mbrojtjen e të drejtave të pakicave në Sllovaki, duke shprehur shqetësime për zvogëlimin e rëndësisë së institucioneve si nënkomiteti qeveritar për pakica, rëndësia e te cilit është ulur dhe shpërfillur në proceset legjislative. Ndërsa disa avokuan për ruajtjen dhe përdorimin e institucioneve ekzistuese, të tjerët theksuan nevojën për një aparat burokratik më të fortë dhe theksuan rëndësinë e burimeve të alokuara për pakicat, veçanërisht pakicen hungareze, për të siguruar përfshirjen dhe për të parandaluar margjinalizimin. Pjesëmarrësi 1 nënvizoi domosdoshmërinë e mekanizmave mbështetës të barabartë dhe sugjeroi angazhimin me aktivistët romë për t'i trajtuar këto çështje në mënyrë gjithëpërfshirëse.

Vështrime nga Republika Çeke

Ekziston një ndryshim i madh në ngritjen e vetëdijes për ekzistencën e rregulloreve specifike për përfaqësimin e interesave të pakicave midis polakëve që jetojnë në Zaolzie dhe popullsisë që jeton në pjesën tjetër të vendit. Njerëzit nga rajoni Zaolzie i njohin mekanizmat e ndryshëm për të mbrojtur interesat e tyre dhe i përdorin ato për të formësuar procesin e vendimmarrjes. Ata gjithashtu zakonisht votojnë për përfaqësuesit polakë në zgjedhje, edhe pse ata nuk konkurrojnë nën përkatësinë e tyre kombëtare.

Komuniteti është i vogël kështu që shumica e njerëzve i njohin përfaqësuesit e tyre personalisht dhe nuk kanë nevojë për etiketa të veçanta etnike për t'i njohur ata. Sipas polakëve vendas, aftësia për të nxitur për një zgjidhje të dobishme për pakicat varet kryesisht nga vetëorganizimi i pakicës dhe ndërtimi i ndërgjegjësimit të përbashkët për nevojat dhe prioritetet e komunitetit. Aftësitë individuale të kryetareve komunal dhe këshilltarëve polakë janë gjithashtu një faktor i rëndësishëm që kontribuon në mbrojtjen e interesave të kësaj pakice.

Në të kundërt, polakët që jetojnë jashtë Zaolzie kanë pak vetëdije për mekanizmat specifikë, të cilët mund të përdoren për të mbrojtur interesat e tyre specifike kombëtare. Megjithatë, ata zakonisht janë të mirë-integruar në komunitetin shumicë dhe nuk ndihen të diskriminuar. Problemet që ata hasin janë të ngjashme me ato që prekin popullsinë çeke (probleme me qasjen në sistemin shëndetësor, çerdhet dhe strehimin e përballueshëm). Prandaj, modeli i votimit të tyre nuk ndryshon ndjeshëm nga ai i çekëve me status të ngjashëm ekonomik dhe social pasi programet e partive dhe jo përkatësia etnike e kandidatëve e formëson sjelljen e tyre votuese. Nëse të drejtat e tyre personale apo kombëtare neglizhohen, ata kërkojnë mbrojtje përmes gjyqësorit dhe procedurave administrative dhe institucioneve për mbrojtjen e të drejtave të njeriut (dmth. Avokati i Popullit).

Të dy grupet konsiderojnë se ngritja e institucioneve të qëndrueshme që garantojnë sundimin e ligjit, të drejtat e njeriut etj. në procesin e transformimit demokratik dhe procesit të anëtarësimit në BE kontribuoi në nivelin e mbrojtjes së të drejtave të qytetarëve dhe mbrojtjen e tyre nga vendimet arbitrare të administratës. dhe institucionet shtetërore, sidomos në krahasim me periudhën komuniste.

Vështrime nga Hungaria

Baza për të diskutuar çdo formë të vendimmarrjes në Hungari është të pranohet se vendimmarrja në vend është shumë e centralizuar dhe jo pluraliste. Ndërsa paraqes pse mungon përfaqësimi i romëve në Hungari, është e rëndësishme të theksohet se nuk ka pluralizëm në vendimmarrjen hungareze në përgjithësi. Ligjbërja e shpejtuar përtej çdo mundësie për konsultim social, sektori civil dhe opozita janë të përjashtuar nga procesi, dhe linjat partiake dhe lidhjet personale përcaktojnë ndarjen e burimeve dhe pushteteve. Qeveria aktuale është në pushtet prej 13 vitesh, pothuajse në vazhdimësi me 2/3 e shumicës në parlament dhe është gjithnjë e më e pranishme në të gjitha sferat e jetës, nga media në kulturë dhe arsim e deri te industria. Ndërsa qeveria qendrore është forcuar, qeverisja vendore është dobësuar, si në aspektin e fuqive ashtu edhe të burimeve. Hungaria performon dobët në indekset demokratike; Indeksi i mirënjohur i Freedom House e konsideroi vendin një "regjim hibrid"[86]. Meqenëse vendi në tërësi vuan nga një deficit demokratik, nuk është çudi që përfaqësimi i një pakice siç është pakica rome është gjithashtu i dobët.

Duke filluar nga niveli kombëtar, siç ishte përcaktuar më parë, pakica rome aktualisht nuk ka një deputet zyrtar ose një zëdhënës të kombësisë në parlament. Ka pak deputetë romë, për shembull, opozita e përbashkët e 2022-shit ra dakord të kandidojë një numër kandidatësh romë në vendet e sigurta në listën e përbashkët, por, pasi ata janë në grupet parlamentare të opozitës, ata nuk mund të ndikojnë realisht në vendimmarrje. Koalicioni qeverisës i Fidesz-KDNP në përgjithësi voton një mënyrë në unison të përsosur, pavarësisht nga përkatësia etnike, dhe grupet e tyre parlamentare janë gjithsesi homogjene për sa i përket përkatësisë etnike, gjinisë, fesë dhe ideologjisë. Pastaj, është Qeveria Kombëtare Rome.

Aktualisht, Qeveria Kombëtare Rome (ORÖ) është josolvetnte, e falimentuar. "Stafi ka punuar pa pagesë që nga tetori 2023, përfaqësuesit nuk kanë marrë pagat për gjashtë muaj dhe faturat e shërbimeve për selinë e Budapestit nuk janë paguar" sipas Oszkár Lakatos, ushtrues detyre i presidentit të përkohshëm të ORÖ, thot se thirrja e Kuvendit te pergjithshem apo votimi i buxhetit të këtij viti ose është i pamundur në këto rrethana[87]. Ky është kulmi i një procesi të paktën 9-vjeçar, të cilin po përpiqem ta përmbledh këtu. Çështja e parë u shfaq në fillim të vitit 2015, kur një deputet i opozitës, Ákos Hadházy publikoi detajet shqetësuese të programit tashmë famëkeq "Ura në botën e punësimit": Një program fillimisht mbi 13 milionë euro, nga të cilat më shumë se 1,5 milionë euro janë siguruar nga Bashkimi Evropian. Në vitet në vijim, buxheti i projektit u reduktua nga autoritetet, dhe më pas u anulua plotësisht. Autoritetet hungareze si dhe OLAF kryen hetime të projektit dhe zbuluan se projekti praktikisht nuk u krye sipas planit, shumë nga fondet u shpenzuan për shpenzime të palidhura, dhe në fund ORÖ u udhëzua të kthente mbi 4,2 milionë si dëme. Qeveria hungareze pranoi të financonte pjesën më të madhe të saj, por 790 mijë euro u kërkuan nga ORÖ. Pas viteve te hetimit, autoritetet vendosën se ishte kryer një vepër penale, por hetimi u pezullua për mungesë provash. Ndonëse nuk u akuzua, ish-presidenti i ORÖ dhe udhëheqësi i organizatës më të shquar proqeveritare rome Lungo Drom, Flórián Farkas ra nga mëshira ndërsa nënshkroi dokumentet për projektin famëkeq si president në vitin 2014. Gjatë skandalit, pasardhësi i tij István Hegedűs, gjithashtu anëtar i Lungo Drom, ishte në detyrë, por dha dorëheqje në 2016 pjesërisht për shkak të problemeve shëndetësore. Pasardhësi i Hegedűs, János Balogh ishte në detyrë deri në vitin 2019, kur edhe u akuzua dhe më vonë është dënua për ryshfet, pas një tentative të supozuar për të përdorur fondet e fushatës ORÖ për të bërë fushatë për

86] https://freedomhouse.org/countries/nations-transit/scores

87] https://nepszava.hu/3221890_felsooktatas-horizont-mta-freund-tamas-orban-kormany

kandidatin lokal të partisë qeverisëse, duke mobilizuar votuesit romë.[88] Pasardhësi i tij János Agócs ishte presidenti i fundit i ORÖ, por u paraburgos në vitin 2022 dhe më vonë u dënua me 4 vjet burg në shkallë të parë për përpjekjen për të shitur postin e tij presidencial për para.[89] Kështu, ORÖ nuk ka aktualisht një president dhe drejtohet nga nënpresidenti Oszkár Lakatos. Për sa i përket problemeve financiare, ky nuk është rasti i parë që Qeveria Kombëtare Rome është pa mjete, por arsyeja aktuale është se Ministria e Brendshme ka urdhëruar ORÖ në vitin 2021 të shlyejë 1,38 milionë euro nga një grant i marrë në vitin 2016 për shkak të parregullsive të supozuara, ky rast është ende në vazhdim, por edhe e pengon ORÖ që të marrë fonde shtesë shtetërore për momentin.

Në përgjithësi, Qeveria Kombëtare Rome aktualisht nuk mund të përmbushë funksionin e saj si organ përfaqësues i pakices rome, kryesisht për shkak të krizës financiare dhe drejtuese të shpjeguar më sipër. Jane konsideruar edhe shpërbërja e ORÖ dhe Lungo Drom, por përfundimisht të dyja mbetën. Edhe nëse këto çështje do të zgjidheshin, nuk ka asnjë provë se kjo e përmirësoi situatën e pakices rome në Hungari edhe kur i kishte mjetet, duke marrë parasysh realizimin dërrmues të programit të urës drejt punësimit, apo përpjekjen e pasuksesshme për ndërtimin e listës rome në 2022, duke e lënë pakicën pa përfaqësim parlamentar. Arsyeja për këtë është se Lungo Drom, mik i hapur ndaj qeverisë, humbi shumicën kundër një koalicioni tjetër rom në ORÖ, gjë që rezultoi në një listë të kandidatëve të pakicës që ishte e pafavorshme për organizatën. Më pas, Lungo Drom bindi gjykatën kushtetuese të anulojë rezultatin e asamblesë emëruese, e cila çoi në një mbledhje kuvendore skandaloze dhe të nxehtë, e cila nuk dha fryte para afatit, duke lënë kështu komunitetin rom pa përfaqësim parlamentar. Në përgjithësi, ka mosbesim ndaj ORÖ-së dhe në aftësinë dhe vullnetin e saj për të përfaqësuar pakicen rome në politikë. Ish-anëtari dhe presidenti-kandidat i Qeverisë Kombëtare Rome, Aladár Horváth, e quajti shumicen e ORÖ-së se është në të vërtetë "një kongregacion hienash" duke pretenduar se "ka qenë gjithmonë në interes të shtetit që romët të fragmentohen, në luftë me secilin. të tjerë dhe të përbuzur, të paaftë për të pohuar vullnetin e tyre. Ajo që nevojitet janë njerëz primitivë, të pakënaqur, të shantazhueshëm, të cilët do ta copëtojnë njëri-tjetrin nëse do të dalin në skenë disa qindra milionë forintë".[90] Një përfaqësues lokal rom në lidhje me ORÖ tha në fokus grupet tona: "*Ndikimi i tyre është shumë, shumë i parendesishëm në përgjithësi. Ju nuk mund ta matni atë vërtet, kështu që është mirë që disa njerëz të jenë në gjendje të promovojnë pak më mirë interesat e tyre sociale dhe lokale politike ose politike të qarkut, por nuk ka të bëjë me përfaqësimin e interesave të shumicës dhe jo interesave të komunitetit.*"

Këto përshtypje, të kombinuara me natyrën ekskluzive të nacionalitetit dhe listave të partive, dhe faktin që liderët e kombësisë rome shpesh bëjnë fushatë të hapura për Fidesz-KDNP dhe përfshihen në shumë skandale, për të mos përmendur kompetencat e pamjaftueshme të përfaqësuesve të pakicave, që kontribuojnë në pjesëmarrjen e ulët në rastin e listës së pakicave dhe Qeverisë Kombëtare Rome.

Qeveritë lokale rome, siç u shpjegua më herët, punojnë së bashku me qeveritë e bashkive lokale në avokimin per popullin romë. Megjithatë, niveli i përfshirjes së tyre në proceset vendimmarrëse dhe publike në fund të fundit varet nga mëshira e pushtetit vendor. Në fokus grupet tona me liderë dhe avokatë lokalë romë, ne kemi vërejtur se qeveritë lokale rome dhe përfaqësuesit individualë përballen me vështirësin e qasjes në procese. "*...Komuna e pakicës*

88] https://merce.hu/2020/02/25/jogerosen-eliteltek-balogh-janost-az-orszagos-roma-onkormanyzat-volt-elnoket/

89] https://hvg.hu/itthon/20231129_Eliteltek_Agocs_Janost_az_ORO_vesztegetessel_vadolt_elnoket

90] https://24.hu/belfold/2022/03/25/cigany-kepviselo-roma-politika-orszaggyulesi-valasztasok-2022-horvath-aladar-berki-sandor/

ndjen se është menjanuar nga disa, shumë gjëra, ose se nuk ka arritur t'i mbrojë interesat e saj ashtu siç dëshiron. tha një vendimmarrës rom. Të tjerët formuan opinione të pafavorshme në lidhje me disa qeveri të pakicave, duke thënë se "ata po veprojnë kundër interesave të romëve, ende fuqishëm sot". Një pjesëmarrës tjetër e përshkroi historinë e përjashtimit të tyre nga vendimmarrja në komunë: "*...Ne jemi të njëjtët përfaqësues dhe nuk na merrin parasysh si qenie njerëzore sikurse përfaqësuesit e tjerë. Më heret nuk ishim ftuar kurrë në takimet e bordit, as një herë*." Megjithatë, një pjesëmarrës tjetër na tregoi se si një qeverisje vendore u përpoq t'i pengonte ata të fitonin një tender për një pozicion administrativ: "*...janë pranuar tre aplikacione, njëri nga tre aplikantët plotësonte kushtet e thirrjes për aplikime, dy të tjerët jo. , dhe pas gjithë kësaj filloi një proces i gjatë negociatash brenda Këshillit të Përfaqësuesve se çfarë duhet të ndodhë tani, nëse aplikacioniduhet pranuar apo jo. Më pas u vendos që të nxirret sërish në tender... Unë e di në prapavijë se kryetari i komunes duhej t'i bindte njerëzit brenda grupit të votonin për mua në raundin tjetër, kur u hodh sërish në tender dhe unë aplikova.*" Mjerisht, këto tregime nuk janë unike, ne me keqardhje pranuam gjatë hulumtimit tonë se këto janë forma të zakonshme të përjashtimit të avokatëve lokalë romë.

Kur diskutojmë për luftën e qytetarëve romë, duhet të kuptojmë se edhe për një përfaqësues lokal rom është një luftë qe duhet bërë për të kërkuar të drejtat dhe përgjegjësitë, përndryshe ligjërisht të përcaktuara në pozicionin e tyre, dhe vetëm atëherë ata mund të përmbushin detyrat e tyre zyrtare dhe të ndihmojnë komunitetin lokal rom. Natyrisht, pas punës së vështirë për t'u ngjitur në atë nivel të përfshirjes dhe pranimit në proceset publike, duhen bërë shumë kompromise për të ndikuar në vendimmarrje. "*Avokimi si i tillë, ka dy mënyra për ta bërë atë. Njëra është kur përfshihesh në konflikte dhe lufton për interesat e të shtypurve në konfrontime të vazhdueshme, dhe më pas futesh në atë kuti të veçantë... qytetarin e pakënaqur që është kundër pushtetit, i cili thjesht po tregohet i zgjuar ose i bezdisshëm. Dhe tjetri është në punën tuaj të përditshme, edhe nëse e dini që kryetari është racist, por nuk i largoni menjëherë dhe i thoni në fytyrë se kjo mënyrë e të menduarit është raciste, ju përpiqeni të mos... interesi i njerëzve që jetojnë atje dhe i romëve të tjerë, duke iu drejtuar çështjes pak nga pas, për të ndihmuar <kryetarin e komunës> të marrë një vendim pak më ndryshe... Shumë herë duhet të kapni fundin e tabelës në mënyrë që mos te thuani: jam i ofenduar shume. Por më duhet, sepse e di që ka një komunitet me <mijëra> njerëz atje dhe nëse nuk flisni, ata do të ngecin në një vend*."

Në projektet lokale, zakonisht, romët janë "një partner që duhet shënuar, i nevojshëm për një nënshkrim apo një foto të mirë. Në realitet ata as nuk e dinë se çfarë është partneriteti këtë herë, është e papranueshme që shumë programe rome mund të zbatohen në vendbanimet pa rom."

Në përgjithësi, sistemi aktual detyron varësinë e Pushtetit Lokal Rom dhe përfaqësuesve nga komunat dhe kryetarët e komunave. Kryetarët e komunave në veçanti kanë një kontroll të fortë mbi proceset lokale, veçanërisht në zona rurale. Siç shpjegoi një avokat civil rom: "*Kryetaret e komunave janë mbretër të vegjël. Dhe ata pak që kryetari i komunes i lejon të afrohen, ata mund të punojnë me ta, të gjithë të tjerët janë pak me larg, dhe çfarëdo iniciativash të mira në bazë të bashkohen, një grup civilësh të mblidhen, marrin iniciativa, kryetari i komunës, nëse ai ose asaj nuk i pëlqen, do t'i fshijë ato*." Këto çështje mund të shfaqen në çdo vendbanim, edhe nëse shumica dërrmuese e banorëve janë romë, por udhëheqja jo.

Në lidhje me këtë vëzhgim, është e rëndësishme të theksohet se ka edhe disa kryetarë komune qe jane romë në Hungari. Disa kontribuan shumë në përmirësimin e kushteve të komuniteteve lokale rome, por siç u tha më herët, pushtetet dhe burimet e komunave janë shkurtuar në mënyrë drastike në vitet e mëparshme, dhe linjat partiake dhe lidhjet personale

përcaktojnë trajtimin e pushtetit vendor, duke detyruar dorën. dhe uljen e jashtëzakonshme të autonomisë lokale.

Së fundi, qeveria qendrore rivlerësoi edhe rolin e saj në shërbimet sociale, duke denoncuar përgjegjësinë e saj për sigurimet shoqërore, duke vënë në plan të parë pushtetet dhe komunitetet e dobësuara vendore dhe organizatat civile, pa fuqitë apo burimet e nevojshme për të ofruar shërbime. Ajo që mbetet, përfaqësimi dhe mbrojtja e romëve në nivel lokal është ajo e komuniteteve lokale, iniciativave bazë, komunave dhe individëve të përzgjedhur me ndërgjegjësim shoqëror dhe organizatave civile që ofrojnë shërbime në mbarë vendin ose në rajon.

Analiza krahasuese e vlerësimit

Ndërsa Kosova, Sllovakia, Hungaria dhe Republika Çeke kanë secila sfidat dhe kontekstet e tyre unike lidhur me të drejtat e pakicave dhe marrëdhëniet ndëretnike, disa tema të përbashkëta dalin nga të dhënat e ofruara. Këto përfshijnë shqetësimet për përfaqësimin politik, diskriminimin, qasjen në shërbime dhe efektivitetin e mekanizmave institucionalë për mbrojtjen e të drejtave të pakicave. Adresimi i këtyre sfidave kërkon përpjekje të bashkërenduara nga qeveritë, organizatat e shoqërisë civile dhe aktorët ndërkombëtarë për të nxitur shoqëritë inkluzive ku të gjithë individët, pavarësisht nga përkatësia etnike apo prejardhja e tyre, mund të marrin pjesë plotësisht dhe të gëzojnë të drejtat e tyre.

Në të katër vendet, shqetësimet rreth përfaqësimit politik dhe pjesëmarrjes së komuniteteve pakicë në proceset vendimmarrëse janë evidente. Në Kosovë, tërheqja e serbëve të Kosovës nga institucionet politike për shkak të shkeljeve të perceptuara të të drejtave të tyre reflekton një zhgënjim të thellë me mungesën e përfaqësimit dhe angazhimit të vërtetë. Në mënyrë të ngjashme, në Sllovaki, pjesëmarrësit shprehin pakënaqësi me përfaqësimin e pakicave në parlament, duke përmendur pragjet e larta zgjedhore dhe mungesën e partive politike të fokusuara në pakicat. Bazuar në të dhënat e ofruara, mund të konkludohet se edhe në Hungari dhe Republikën Çeke, rëndësia e angazhimit dhe përfaqësimit politik ka të ngjarë të mbetet një çështje e rëndësishme edhe në këto vende, veçanërisht duke pasur parasysh përbërjet e ndryshme etnike të popullsive të tyre. Dyshimet rreth efektivitetit të mekanizmave institucionalë për mbrojtjen e të drejtave të pakicave dhe nevoja për avokim dhe përfaqësim më të fortë të interesave të pakicave janë të zakonshme në Kosovë, Sllovaki dhe Hungari, ndërsa kjo nuk është përmendur në mënyrë specifike në Republikën Çeke.

Shqetësimet për statusin e të drejtave të pakicave dhe diskriminimin ndaj komuniteteve pakicë janë të përhapura në mbarë Kosovën dhe Sllovakinë. Në Kosovë, komuniteti serb e percepton veten si të pambrojtur dhe të rrezikuar, duke u përballur me diskriminim, mekanizma institucionalë joefektiv dhe mungesë të përfaqësimit të mirëfilltë politik. Në Sllovaki, pjesëmarrësit theksojnë çështje siç janë shkollat e papërshtatshme të pakicave, të drejtat gjuhësore dhe përfaqësimi politik, duke treguar pakënaqësi me gjendjen aktuale të të drejtave të pakicave. Gjëra të ngjashme përmendën edhe pjesëmarrësit romë nga Hungaria. Ndërsa në Republikën Çeke, komuniteti polak është i integruar mirë, kështu që është e arsyeshme të supozohet se shqetësime të tilla të ngjajshme mund të mos ekzistojnë në Republikën Çeke.

Sjellja diskriminuese ndaj komuniteteve pakicë dhe sfidat në marrëdhëniet ndëretnike janë evidente në Kosovë dhe Sllovaki. Në Kosovë raportohen raste të diskriminimit dhe tensioneve në mes të komuniteteve të ndryshme dhe ato po i përkeqësojnë ndarjet ndëretnike. Në mënyrë të ngjashme, në Sllovaki, pjesëmarrësit diskutojnë stereotipet, sjelljet diskriminuese dhe variacionet në marrëdhëniet ndëretnike bazuar në rajone dhe klasa shoqërore. Situatë e ngjajshme është raportuar në Hungari në mesin e popullatës rome.

Sfidat në qasjen në shërbime dhe dokumente në gjuhët e pakicave janë theksuar në Kosovë dhe Sllovaki. Në Kosovë, shqetësimet rreth barrierave gjuhësore me të cilat ballafaqohet komuniteti serb janë ngritur, me qasje joadekuate në dokumente dhe shërbime në gjuhën e tyre amtare që pengojnë realizimin e të drejtave themelore. Në mënyrë të ngjajshme, në Sllovaki, pjesëmarrësit përmendin sfidat në qasjen në dokumente dhe shërbime në gjuhët e pakicave, duke reflektuar mospërputhje në përdorimin e gjuhës nëpër komuna të ndryshme. Ndërsa qasja në shërbime dhe dokumente në gjuhët e pakicave nuk është diskutua në mënyrë

eksplicite për Hungarinë dhe Republikën Çeke, barrierat gjuhësore dhe pabarazitë në qasje mund të paraqesin ende sfida për komunitetet pakicë në këto vende.

Dyshimet rreth efektivitetit të mekanizmave institucionalë për mbrojtjen e të drejtave të pakicave dhe nevoja për advokim dhe përfaqësim më të fortë të interesave të pakicave janë të zakonshme në të katër vendet.

Sfidat ndërsektoriale me të cilat ballafaqohen komunitetet pakicë

Çështjet me të cilat ballafaqohen komunitetet joshumicë në Kosovë

Sfidat me të cilat ballafaqohen pjesëtarët e komuniteteve pakicë në Kosovë, siç janë artikuluar nga të anketuarit, pasqyrojnë një ndërveprim kompleks të çështjeve politike, sociale dhe institucionale. Një sfidë e spikatur është pamjaftueshmëria e perceptuar e përfaqësimit dhe pjesëmarrjes politike, e ilustruar nga skepticizmi dhe mosbesimi i shprehur ndaj përfaqësuesve aktualë. Diskriminimi shfaqet si një sfidë tjetër e përhapur, me raste të vështirësisë në marrjen e dokumenteve dhe përballjes së barrierave gjuhësore. Një i anketuar ka ndarë një përvojë prekëse, duke thënë: "Po, shembulli i fundit është një bisedë me një zyrtar të policisë që nuk mund të bëhej në gjuhën serbe.[91]" Ky takim ilustron ndikimin e prekshëm të diskriminimit të lidhur me gjuhën, duke penguar komunikimin efektiv me autoritetet dhe duke penguar potencialisht qasjen në shërbimet thelbësore. Mekanizmat institucionalë të krijuar për të mbrojtur të drejtat e pakicave përballen me skepticizëm dhe kritikë. Perceptimi se këto mekanizma janë shkelur dhe mungesa e efikasitetit praktik permendet nga një i anketuar i cili u shpreh: "Vetë institucionet shkelin mekanizmat që synojnë të mbrojnë të drejtat e njeriut dhe të pakicave, kështu që efektiviteti dhe efikasiteti i tyre janë larg nga praktika në realitet.[92] Ky skepticizëm nënvizon nevojën për një shqyrtim më të afërt të mekanizmave ekzistues dhe përafrimin e tyre me nevojat dhe përvojat aktuale të komuniteteve pakicë.

Urgjenca e ndërhyrjes është evidente në çështjet kyçe të identifikuara nga të anketuarit, si kthimi i pakicave në institucione dhe shkarkimi i kryetarëve të komunave. Këto kërkesa tregojnë për një nevojë urgjente për veprime të menjëhershme për të adresuar çështjet që lidhen me përfaqësimin politik dhe qeverisjen. Identifikimi i çështjeve kyçe që kërkojnë ndërhyrje urgjente ofron një udhërrëfyes për adresimin e sfidave sistematike me të cilat përballet komuniteti serb. Thirrja për kthimin e serbëve në institucione dhe shkarkimin e kryetarëve të komunave pasqyron një dëshirë të thellë për përfaqësim politik që përputhet me interesat e komunitetit. Një pjesëmarrës nënvizon këtë urgjencë duke thënë, "Kthimi i serbëve në institucione; Zgjedhje të reja për kryetarë të komunave në komunat në veri[93]."

Theksi në respektimin e marrëveshjeve, mbrojtjen e trashëgimisë kulturore, të drejtat gjuhësore dhe lirinë e shprehjes tregon një kuptim gjithëpërfshirës të sfidave të shumëanshme me të cilat përballet komuniteti. Një i anketuar ofron një listë gjithëpërfshirëse të çështjeve urgjente, duke përfshirë, "Respektimi i Marrëveshjes së Brukselit dhe zbatimi i saj i plotë; tërheqja e forcave speciale të policisë; respektimi i ligjeve për shpronësimin, mbrojtjen e trashëgimisë kulturore, të drejtat gjuhësore, arsimin, kujdesin shëndetësor, lirinë e shprehjes të përkatësive fetare, etnike dhe të tjera[94] Kjo sugjeron që prioritetet e komunitetit shtrihen përtej shqetësimeve të menjëhershme politike për të përfshirë çështje më të gjera të ruajtjes së kulturës dhe të drejtave themelore.

91] Përgjigje nga fokus grupi i organizuar më 17 tetor në Mitrovicën e Veriut
92] Përgjigje nga fokus grupi i organizuar më 13 tetor në Mitrovicën e Veriut
93] Përgjigje nga fokus grupi i organizuar më 13 tetor në Mitrovicën e Veriut
94] Përgjigje nga fokus grupi i organizuar më 13 tetor në Mitrovicën e Veriut

Përgjigjet e dhëna sugjerojnë fuqishëm se përfshirja dhe pjesëmarrja më e madhe në proceset e politikave dhe vendimmarrjes perceptohen si faktorë vendimtarë për rritjen e ndjenjës së sigurisë dhe sigurisë brenda komuniteteve pakicë në Kosovë. Të anketuarit shprehin vazhdimisht një nivel të ulët të përfshirjes në vendimmarrje, duke theksuar se situata aktuale karakterizohet nga mungesa e përfaqësimit efektiv. Kjo ngre shqetësime në lidhje me aftësinë e komunitetit për të ndikuar në vendimet që ndikojnë drejtpërdrejt në sigurinë dhe mirëqenien e tyre. Pjesëmarrësit theksojnë diskriminimin dhe mungesën e besimit te përfaqësuesit politikë, duke kontribuar në ndjenjën e cenueshmërisë. Ndjenjat e vëzhguara nënvizojnë një skepticizëm mbizotërues, duke sugjeruar se komuniteti mund të ndihet i pambrojtur në peizazhin aktual politik. Kjo mungesë besimi nënkupton që, për komunitetin, përfshirja kuptimplotë në proceset e vendimmarrjes mund të jetë një faktor kyç në adresimin e shqetësimeve të sigurisë. Urgjenca e lidhur me çështjet kyçe të identifikuara për ndërhyrje urgjente, si kthimi i pakicave në institucione dhe shkarkimi i kryetarëve të komunave, tregon një lidhje të ngushtë midis pjesëmarrjes aktive në vendimmarrje dhe adresimit të çështjeve urgjente të lidhura me sigurinë. Theksi në kthimin e serbëve të Kosovës në institucione thekson besimin e komunitetit se një rol më aktiv në vendimmarrje është thelbësor për zgjidhjen e shqetësimeve të menjëhershme të sigurisë. Theksohen gjithashtu sfidat që lidhen me qasjen në shërbime dhe të drejtat gjuhësore. Të dhënat sugjerojnë se përfshirja dhe pjesëmarrja e përmirësuar në vendimmarrje mund t'i adresojë këto sfida duke ndikuar në politika që sigurojnë qasje më të mirë në shërbime dhe përfshirje gjuhësore. Kjo, nga ana tjetër, mund të kontribuojë në një ndjenjë të shtuar të sigurisë brenda komuniteteve pakicë. Ndërsa të dhënat lënë të kuptohet fuqimisht për një korrelacion pozitiv midis përfshirjes më të madhe dhe ndjenjës së përmirësuar të sigurisë, është e rëndësishme të pranohet se këto janë perceptime që rrjedhin nga përvojat dhe këndvështrimet e pjesëmarrësve. Ndikimi aktual i rritjes së përfshirjes do të varet nga shkalla në të cilën shqetësimet dhe nevojat e komunitetit adresohen realisht përmes proceseve pjesëmarrëse.

Çështjet me të cilat përballen komunitetet joshumicë në Sllovaki

Bazuar në njohuritë e ofruara përmes fokus grupeve të organizuara në Sllovaki, çështjet kryesore me të cilat përballen pakicat në Sllovaki mund të përmblidhen si më poshtë. Pjesëmarrësit kanë shprehur shqetësime për mbrojtjen e pamjaftueshme të të drejtave të pakicave, duke përfshirë arsimin, gjuhën dhe përfaqësimin politik. Shembuj të tillë si funksionimi i shkollave të pakicës rome, mungesa e sinjalistikës dygjuhëshe dhe pragu i lartë për përfaqësimin e partive politike etnike në parlament citohen si dëshmi për këtë çështje. Stereotipizimi i pakicave, veçanërisht romëve, dhe rastet e nacionalizmit kontribuojnë në tensionimin e marrëdhënieve ndëretnike. Epërsia e perceptuar e grupit të shumicës dhe mungesa e bashkëpunimit midis vetë pakicave përkeqësojnë tensionet dhe pengojnë kohezionin social. Pjesëmarrësit ndajnë përvojat personale të diskriminimit në sfera të ndryshme si arsimi, hapësirat publike, transporti dhe zyrat publike. Diskriminimi në bazë të gjuhës, përkatësisë etnike, gjinisë dhe moshës është i përhapur, duke krijuar pengesa për pjesëmarrje dhe mundësi të barabartë. Ekziston një thirrje për rritjen e përfaqësimit politik të pakicave për të mbrojtur interesat e tyre në proceset vendimmarrëse. Megjithatë, sfida të tilla si barrierat gjuhësore, mungesa e ngritjes së vetëdijës për mekanizmat ekzistues dhe përfaqësimi joefektiv i zërave të pakicave pengojnë pjesëmarrjen kuptimplotë politike. Qasja e kufizuar në shërbime dhe dokumente në gjuhët amtare përbën një pengesë për pakicat, me pabarazitë në shërbimet e përkthimit nëpër komuna që e përkeqësojnë më tej këtë çështje, duke penguar keshtu qasjen në shërbimet dhe informacionet thelbësore. Arsimi identifikohet si një faktor kritik në përmirësimin e të drejtave të pakicave dhe luftimin e diskriminimit, me një thirrje për arsimim të përgjithshëm për pakicat etnike për të nxitur mirëkuptimin dhe respektin, së bashku me përpjekjet specifike për të siguruar qasje të barabartë në arsim për fëmijët romë. Kur bëhet fjalë për pakicën hungareze në Sllovaki, ajo përballet me sfida të rëndësishme, duke përfshirë një humbje të perceptuar të ndikimit dhe mangësi strukturore në mbrojtjen e të drejtave të tyre, siç u vu re nga pjesëmarrësit. Mund të konkludohet se ka një rënie të statusit social të komunitetit hungarez, duke ia atribuar çështjeve të komunikimit dhe erozionit të identitetit. Gjithashtu, pjesëmarrësit ngritën shqetësime për mungesën e qartësisë në lidhje me diskutimet për të drejtat e pakicave dhe të ardhmen e tyre, duke theksuar nevojën për dialog të fokusuar. Temat si organizimi, përfaqësimi politik dhe bashkëpunimi me qeverinë nënvizojnë kompleksitetin e trajtimit efektiv të shqetësimeve të pakicave. Përveç kësaj, diskutimet mbi peizazhin mediatik dhe strukturat institucionale zbulojnë çështje sistematike që ndikojnë në aftësinë e pakicës hungareze për të mbrojtur të drejtat e tyre dhe për të ruajtur identitetin kulturor brenda shoqërisë sllovake.

Çështjet me të cilat ballafaqohen komunitetet joshumicë në Republikën Çeke

Sfida më e madhe për komunitetin polak është ruajtja e identitetit polak dhe gjuhës polake, pasi sidomos brezi i ri nuk e konsideron përkatësinë kombëtare si të rëndësishme. Sipas të intervistuarve, vetëm komunitetet e organizuara mirë dhe të shumta mund të shtyjnë aktivisht për mbrojtjen e grupit te pakicave. Për më tepër, kërkohen pragje të veçanta për të fituar qasje në të drejta specifike, kështu që numri në rënie i polakëve mund të çojë në kufizimin e të drejtave të tyre, veçanërisht në arsim. Prandaj, problemet ende të vazhdueshme me mosrespektimin e dygjuhësisë në administratë dhe në institucionet e tjera shtetërore konsiderohen si kërcënim pasi kontribuojnë në uljen e numrit të përdoruesve të gjuhës polake. Zyrtarisht, pakicat kanë të drejtë të përdorin gjuhën e tyre në kontakt me administratën, policinë, gjyqësorin, etj., por kjo pothuajse nuk respektohet. Problemi ekziston edhe me tabelat dygjuhëshe, tabelat informuese etj. edhe në komunat me shumicë të madhe polake. Edhe pse qeveria qendrore mbështet dygjuhësinë dhe ndonjëherë financon tabela dygjuhëshe, komunat lokale bllokojnë futjen e tyre. Nuk ka asnjë dokumentacion apo formular në gjuhën polake në dispozicion për qytetarët në administratë. Nëse dikush insiston të flasë polonisht në institucione të ndryshme, koha e përpunimit rritet ndjeshëm. Meqenëse shumica e polakëve flasin gjuhen çeke dhe shumë zyrtarë të administratës janë me origjinë polake, kjo nuk ndikon në efektivitetin e komunikimit ndërmjet komunitetit dhe institucioneve të ndryshme. Megjithatë, kjo perceptohet si një përpjekje për të reduktuar praninë e gjuhës polake në sferën publike dhe mungesë respekti për këtë pakicë.

Një nga sfidat më të rëndësishme për forcimin e grupeve të cenueshme është mungesa e qasjes në financimin bazë afatgjatë. Shumica e skemave të mbështetjes bazohet në projekte vjetore dhe kjo nuk i lejon shoqatat që përfaqësojnë grupet e cenueshme të hartojnë plane afatgjata.

Edhe pse Republika Çeke ka një sistem të mirë-krijuar për mbrojtjen e grupeve te pakicave, nuk ka një sistem që siguron përfaqësim të barabartë të grupeve të ndryshme te cenueshme dhe i inkurajon ata të marrin pjesë në procesin e vendimmarrjes. Mekanizmat e konsultimit nuk konsiderohen mjaftueshëm efektivë për të adresuar nevojat specifike të grupeve të ndryshme. Njerëzit në administratat e qeverisjes vendore, policinë dhe sistemin gjyqësor nuk janë të trajnuar për të respektuar ndjeshmëritë dhe dobësitë e grupeve të ndryshme.

Pjesëmarrësit e fokus grupeve nuk ndeshen me ndonjë rast specifik të diskriminimit në bazë të përkatësisë kombëtare. Ata e konsiderojnë Republikën Çeke si një mjedis të parrëzikshem dhe të sigurt. Raportet zyrtare nuk tregojnë ndonjë krim ne baza racore, kombëtare ose krim tjetër të urrejtjes të kryer kundër pakicës polake. Megjithatë, përfaqësuesit e pakicës polake tregojnë se polakët nuk janë të gatshëm të deklarojnë përkatësinë e tyre etnike për shkak të frikës nga qëndrimet negative të popullatës shumicë. Gjithashtu për sa i përket përdorimit të emrave gjeografikë dygjuhëshe, disa përfaqësues hezitojnë t'i mbështesin ato pasi perceptohen si irrituese për popullsinë çeke në rajonin e Zaolzie (në zona të tjera nuk ka një problem të tillë). Përfaqësuesit e pakicës polake pohojnë se ata nuk ndihen të diskriminuar ose në asnjë kuptim të rrezikuar nga popullata shumicë, por megjithatë ata përmbahen nga nënvizimi i identitetit kombëtar në sferën publike dhe ndonjëherë kanë frikë të pranojnë perkatesine polake të tyre siç konsiderohet ende në kontekstin lokal silesian si inferior ndaj çekëve. Megjithatë, zhvillimi dinamik i Polonisë në vitet e fundit dhe përmirësimi i përgjithshëm i marrëdhënieve polake-çeke kontribuan në një ndryshim të rëndësishëm pozitiv në perceptimin e vendit dhe të polakëve tek popullata çeke. Kjo rezultoi në rritjen e atraktivitetit të identitetit polak në mesin e popullatës vendase dhe si pasojë ngadalësimin e procesit të asimilimit.

Çështjet me të cilat përballen komunitetet joshumicë në Hungari

Mungesa e përfaqësimit dhe veprimit çon në një mori problemesh për romët në Hungari. Qeveria nuk ka politikë eksplicite ndaj romeve, të mirë apo të keqe, megjithatë, në shumë fusha si arsimi, puna, mirëqenia apo familja, ajo krijoi politika të cilat, pa përmendur romët, përkeqësuan situatën e komunitetit rom. Nëpërmjet këtyre politikave në dukje jo të synuara, shfaqet silueta e një politike të "fshehur" rome, dhe ky rrjet politikash që pa pranim diskriminojnë komunitetin rom, është ajo që unë e quaj "politikë segregacioni".

Segregacioni i romëve në Hungari ka shumë fytyra. Nuk është një fenomen i ri, ai ka qenë i pranishëm për aq kohë sa ka qenë pakica rome, por pak është bërë për ta luftuar atë në epokën moderne. Zhvendosja e detyruar e romëve ka qenë një praktikë e zakonshme prej qindra vitesh, e cila nuk është bërë duke pasur parasysh asimilimin, duke ruajtur ndarjen territoriale të romëve, e cila përkeqësohet vazhdimisht nga "ikja e bardhë" nga rajonet me praninë e romëve në rritje sot. Përveç segregacionit territorial, segregacioni i shkollave ka marrë përmasa ekstreme. Vlerësimi i sistemit arsimor hungarez meriton një libër, me fjalë të thjeshta, dekada e fundit ka parë gërryerjen e shkollave publike dhe ngritjen e shkollave kishtare më të mira, të cilat janë ende përgjithësisht të përshtatshme për t'u kujdesur për fëmijët atje (edhe pse vështirë se janë të përshtatshme për t'i edukuar ata, sepse programi mësimor është mizor, ka mungesë të mësuesve dhe Hungaria ka vite që nuk ka performancë të mirë në indekset e arsimit ndërkombëtar). Këto shkolla kishtare kanë autoritet për të vendosur se kush pranohet dhe me çfarë kriteresh, qe në dhjetë vitet e fundit çojnë në ndarjen e shkollave në tre kategori kryesore: shkolla kishtare për fëmijët jo-rom, shkolla publike për fëmijët romë dhe një pjesë e vogël të shkollave private për fëmijët e pasur. Fëmijët romë përgjithësisht përfundojnë në klasa të përziera, pa mësues, në ndërtesa të shkatërruara dhe e lënë sistemin arsimor në thelb analfabet dhe të pashpresë në tregun e punës, i cili tashmë i diskriminon romët edhe nëse ata kanë aftësi të jashtëzakonshme. Ulja e moshës së shkollës së obligueshme në 16 vjeç e përkeqësoi jashtëzakonisht situatën e këtyre fëmijëve. Numri i çështjeve rritet dhe ne nuk kemi përmendur as mungesën e përfaqësimit në kurrikulë, pavarësisht se romët janë një pakicë themeluese në Hungari. Siç tha një pjesëmarrës i fokus grupit: "*As fëmijët jo-rom dhe as fëmijët romë, pasi të hyjnë në arsim... dëgjojnë vërtet për popullin cigan... çfarë kanë bërë ata në procesin historik që kur ekziston Hungaria*". Ndarja e punës është ana tjetër e së njëjtës medalje. Romët përballen vazhdimisht me diskriminim në tregun e punës, shumë punëdhënës refuzojnë të punësojnë rom, ata janë të punësuar vetëm si punëtorë fizikë, ose aspak. Qeveria hungareze prezantoi sistemin e punës publike në vitin 2011, i cili synonte të luftonte papunësinë, gjë që e bëri, por bëri pak më shumë, dhe në vend të kësaj ka shumë anë negative. Si punonjës publik, punonjësit fitojnë një pagë nën pagën minimale, e cila i mban ata vazhdimisht nën kufirin e varfërisë. Gjithashtu nuk ofron aftësi të tregtueshme ose nuk i ndihmon punonjësit të kthehen ose të hyjnë në tregun primar të punës, punët janë shpesh të vjetruara ose të paplotësuara dhe i nënshtrohen mëshires së "mbretërve të vegjël" dhe kryetareve të komunave, të cilët i nënshtrojnë punëtorët në varësi dhe cenueshmëri serioze, gjë që forcon kushtet tashmë feudale të romëve, për të mos përmendur shenjat e mashtrimit të shfrenuar zgjedhor nëpërmjet frikësimit dhe ndikimit, duke rezultuar në kalimin e shumicës së votave të romëve për partitë qeverisëse, pavarësisht mungesës totale të politikës së tyre rome.

Varfëria është gjithashtu e perhapur në pakicën rome. Mund të paraqiten shumë të dhëna për ta vërtetuar këtë, ndoshta më e arsyeshmja do të ishte të tregohej se përqindja e romëve

në rrezik të varfërisë ose përjashtimit social ishte 62% në vitin 2022, krahasuar me vetëm 19% për popullsinë jo-rome.[95] Së bashku me politikën e romëve, politika e varfërisë është një tjetër gjë që qeveria hungareze nuk ka. Politika e varfërisë është subjekt i shumë debateve akademike, duke përfshirë tezën e magjistraturës së autorit, por ky botim nuk ka të bëjë me këtë temë. Për ta thënë qartë, qeveria hungareze nuk ka politikë të varfërisë, ajo ka politikë sociale, te cilën gjithashtu përmbledh vetëm në dy elementë kryesorë: politika e punës publike e përmendur më parë dhe politika familjare. E para u diskutua në detaje të mjaftueshme për këtë studim, e dyta kërkon ende pak vëmendje. Politika e familjes është një politikë kryesore e qeverisë Orbán, një temë kryesore e fushatës dhe një deklaratë ideologjike e koalicionit kristian-konservator Fidesz-KDNP. Qëllimi i politikës është të ndalojë apo edhe të ndryshojë rënien natyrore të popullsisë hungareze, megjithatë ajo është ndërtuar me kujdes për të siguruar që ajo mund të nxisë vetëm lindjen e "familjeve të duhura", që përfshin familjet e klasës së mesme të lartë dhe siç tha një nga pjesëmarrësit e grupit tonë të fokusit: "*Ajo që po shohim është se padyshim klasa e lartë e mesme si e tillë nuk ekziston më (brenda shoqërisë rome), por nuk mendoj se klasa e mesme ekziston me të vërtetë as në shoqërinë rome*". Kriteret për marrjen e përfitimeve të politikës familjare janë vendosur pikërisht për të përjashtuar ata që jetojnë në varfëri dhe duke e bërë këtë, përjashton edhe shumicën e romëve. Bashkëpagesa, pranueshmeria për kreditim, kriteret për punësim të plotë, ndër të tjera, sigurojnë që ata që nuk kanë kursime, pronë apo punë të mbeten praktikisht jashtë mirëqenies. Në fakt, përfitimet e pa-testuara nga mjetet përfundojnë duke përfituar më shumë ato familje që janë më të pasura. Në thelb, të vetmet përfitime të përgjithshme që mund të përfitojnë romët janë ndihma familjare dhe përfitimi i papunësisë, shuma e të cilave është mbajtur e ulët ose e pandryshuar për 15 vjet, gjë që, duke pasur parasysh inflacionin hungarez, i bëri këto forma të mirëqenies të pamjaftueshme për të siguruar edhe më themeloren e nevojave. Ndërsa ka përfitime sociale lokale, romët rrallë aplikojnë për to për shkak të mungesës së informacionit. Edhe kur një komunë ndan fonde për ndonje arsye t mirë, fondet mbeten brenda. Mund të vazhdohet pa pushim në lidhje me ndarjen, diskriminimin dhe varfërinë e romëve, nga shëndeti dhe higjiena, veçanërisht të drejtat riprodhuese të grave, strehimit dhe krimit, deri tek racizmi ose mungesa e rrjetit ligjor të sigurisë, të gjitha këto, të kombinuara me mungesën e përfaqësimit politik kontribuojnë në gjendjen e trishtuar të pakicës më të madhe të Hungarisë. Mes të gjitha vështirësive, ne shohim se edhe pse popullsia rome në Hungari në dukje u dyfishua në 30 vjet[96] ndoshta afër 10% të popullsisë së përgjithshme, vetëm 2,18% pretenduan se ishin romë në regjistrimin e popullsisë në vitin 2022, qe është një rënie në krahasim me vitin 2011[97]. Shumë romë përpiqen të distancohen nga rrënjët e tyre ose të fshehin kombësinë e tyre në vend që ta përqafojnë atë dhe të ruajnë traditat, të ruajnë kulturën ose gjuhën. Mjerisht, kjo çështje u shfaq në mënyrë të përsëritur gjatë hulumtimit tonë kualitativ. "*Për mua është shumë alarmante që, për shembull, të dhënat e fundit të regjistrimit nga Zyra Qendrore e Statistikave të Hungarisë (KSH), tregojnë se vetëm rreth 200,000 njerëz në Hungari e deklaruan veten romë. Kjo tregon shumë se sa të sigurt ndihen romët në Hungari.*" – tha një avokat rom. Një pjesëmarrës tjetër, një përfaqësues rom i një komune, ngriti shqetësime shtesë: "Ajo që unë përjetoj është se njerëzit që kanë një ose dy ose tre diploma, ose që kanë një familje të gjeneratës së dytë ose të tretë me një përqindje të lartë të diplomuarish, në thelb janë zbardhur. dmth ata nuk konsiderohen ciganë, dhe si rrjedhim privohen nga identiteti i tyre në shoqëri". Ndonjëherë kjo ndodh edhe me dëshirë. Siç tha një avokat rom dhe entuziast i gjuhës: "*Për fat të keq, jam i rrethuar nga disa njerëz që mendojnë se nëse janë pak më të bardhë, nëse mund t'i tregojnë shoqërisë se janë vetëm qytetarë hungarezë, ose me kombësi hungareze, atëherë nuk hezitojnë të mohojnë se flasin gjuhën rome dhe duan ta lënë atë*".
Nëse të drejtat e pakicave do të siguroheshin dhe mbroheshin vërtet në Hungari, të paktën

95] https://www.ksh.hu/stadat_files/ele/hu/ele0034.html

96] https://g7.hu/kozelet/20180222/tobb-mint-ketszer-annyi-roma-el-magyarorszagon-mint-harminc-eve/

97] https://nepszamlalas2022.ksh.hu/eredmenyek/vegleges-adatok/kiadvany/assets/nepszamlalas2022-vegleges-adatok.pdf

romët do të dëshironin të qëndronin romë dhe të jenë krenarë që janë romë. Të shohësh pjestarët e një pakice që humbasin ndjenjën e përkatësisë flet shumë për gjendjen e të drejtave të pakicave në një vend dhe kërkon veprim të menjëhershëm.

Analizë krahasuese e çështjeve me të cilat ballafaqohen komunitetet joshumicë

Të dhënat e ofruara theksojnë disa çështje të përbashkëta me të cilat ballafaqohen komunitetet pakicë në Kosovë, Sllovaki, Republikën Çeke dhe Hungari. Këto çështje përfshijnë aspekte të ndryshme të përfaqësimit politik, diskriminimit, ruajtjes së identitetit kulturor, pabarazive socio-ekonomike dhe nevojës për reforma gjithëpërfshirëse.

Një çështje kryesore e identifikuar në të dhëna është mbrojtja joadekuate e të drejtave të pakicave. Në Kosovë, të anketuarit shprehin shqetësime për papërshtatshmërinë e perceptuar të përfaqësimit dhe pjesëmarrjes politike, si dhe diskriminimin në marrjen e dokumenteve dhe përballjen me barrierat gjuhësore. Në mënyrë të ngjajshme, në Sllovaki, ka shqetësime për mbrojtjen e pamjaftueshme ligjore për të drejtat e pakicave, duke përfshirë arsimin, gjuhën dhe përfaqësimin politik. Në Republikën Çeke, ka sfida që lidhen me erozionin e identitetit dhe gjuhës polake, me raste të diskriminimit të bazuar në gjuhën dhe përkatësinë etnike. Hungaria gjithashtu përballet me çështje që lidhen me mbrojtjen e të drejtave të pakicave, popullatës, me diskriminim sistematik në sfera të ndryshme si arsimi, punësimi, qasja në shërbime dhe ndërveprimet me institucionet publike.

Diskriminimi dhe margjinalizimi shfaqen si sfida të përhapura në të katër vendet. Në Kosovë, diskriminimi ndaj komuniteteve pakicë, veçanërisht në lidhje me barrierat gjuhësore, pengon komunikimin efektiv me autoritetet dhe qasjen në shërbimet thelbësore. Në Sllovaki, pjesëmarrësit raportojnë raste të diskriminimit në arsim, hapësira publike, transport dhe zyra publike, duke kontribuar në tensionimin e marrëdhënieve ndëretnike. Në mënyrë të ngjashme, në Republikën Çeke, ka shqetësime për diskriminimin në bazë të gjuhës dhe përkatësisë etnike, me raste të hezitimit midis përfaqësuesve të pakicave për të pohuar identitetin e tyre kombëtar për shkak të frikës nga qëndrimet negative nga shumica e popullsisë. Hungaria gjithashtu përballet me sfida të rëndësishme në lidhje me diskriminimin ndaj komunitetit rom, duke përfshirë ndarjen e shkollës dhe punës, qasjen e kufizuar në shërbimet thelbësore dhe varfërinë.

Sfidat në përfaqësimin dhe pjesëmarrjen politike janë një tjetër temë e zakonshme. Në Kosovë, komunitetet pakicë shprehin skepticizëm dhe mosbesim ndaj përfaqësuesve aktualë, duke theksuar një hendek të dukshëm ndërmjet komuniteteve pakicë dhe subjekteve politike. Në Sllovaki, ka shqetësime për mungesën e përfaqësimit efektiv të zërave të pakicave në proceset vendimmarrëse, të penguara nga barrierat gjuhësore dhe mekanizmat joefektiv. Republika Çeke përballet me sfida në sigurimin e përfaqësimit të barabartë të grupeve të ndryshme te cenueshme dhe inkurajimin e pjesëmarrjes së tyre në proceset vendimmarrëse, me mekanizma konsultimi joefektiv dhe mungesë trajnimi për ndjeshmërinë mes zyrtarëve qeveritarë. Hungaria gjithashtu përballet me mungesën e përfaqësimit dhe agjencisë për romët, me politika diskriminuese që përkeqësojnë pabarazitë sociale dhe pengojnë pjesëmarrjen kuptimplote politike.

Ruajtja e identitetit kulturor është një shqetësim kyç në të katër vendet. Në Kosovë, komunitetet pakicë theksojnë rëndësinë e respektimit të marrëveshjeve, mbrojtjen e trashëgimisë kulturore, të drejtat gjuhësore dhe lirinë e shprehjes. Në Sllovaki, ka thirrje për arsimim të përgjithshëm për pakicat etnike për të nxitur mirëkuptimin dhe respektin, së bashku me përpjekjet për të siguruar qasje të barabartë në arsim për fëmijët romë. Republika Çeke përballet me sfida në lidhje me ruajtjen e identitetit dhe gjuhës polake, me raste të hezitimit të

përfaqësuesve të pakicave për të pohuar identitetin e tyre kombëtar për shkak të frikës nga qëndrimet negative. Hungaria gjithashtu përballet me erozionin e identitetit kulturor rom, me shumë individë romë që distancohen nga rrënjët e tyre ose fshehin kombësinë e tyre në vend se që ta përqafojnë atë, duke reflektuar kështu çështje më të gjera të përjashtimit social dhe diskriminimit.

Pabarazitë socio-ekonomike dhe varfëria janë çështje të përhapura që prekin komunitetet pakicë në të katër vendet. Në Kosovë, ka shqetësime rreth qasjes së kufizuar në shërbime dhe mundësitë socio-ekonomike, duke përkeqësuar cenueshmërinë brenda komuniteteve pakicë. Në Sllovaki, pjesëmarrësit raportojnë diskriminim në tregun e punës dhe qasje të kufizuar në arsim dhe mirëqenie sociale, duke kontribuar në ciklet e varfërisë dhe përjashtimin social. Republika Çeke përballet me sfida në lidhje me qasjen në financimin bazë afatgjatë për shoqatat që përfaqësojnë grupet e cenueshme, duke përkeqësuar pabarazitë socio-ekonomike dhe duke penguar zhvillimin e komunitetit. Hungaria gjithashtu përballet me varfërinë e perhapur në mesin e pakicës rome, me shkallë të lartë të varfërisë dhe përjashtimit social në krahasim me popullsinë jo-rome.

Rekomandimet specifike

Rekomandimet për Kosovën

Rekomandimet e mëposhtme ofrojnë një udhërrëfyes të qartë për veprim për të adresuar sfidat me të cilat përballen komunitetet pakicë në Kosovë dhe për të promovuar qeverisjen inkluzive, respektimin e të drejtave të njeriut dhe kohezionin social. Janë zhvilluar për institucionet e Kosovës, autoritetet lokale, komunitetin ndërkombëtar dhe OSHC-të me rolet dhe përgjegjësitë e qarta të secilit.

1. Përforcimi i përfaqësimit dhe pjesëmarrjes politike

Institucionet e Kosovës: Krijimi i kanaleve të strukturuara të dialogut me komunitetet pakicë, duke përfshirë komunitetin serb, është thelbësor. Kjo nënkupton krijimin e forumeve ku përfaqësuesit e pakicave mund të shprehin shqetësimet e tyre, të propozojnë zgjidhje dhe të marrin pjesë aktive në proceset vendimmarrëse. Përveç kësaj, institucionet e Kosovës duhet të punojnë drejt sigurimit që përfaqësuesit e pakicave jo vetëm të jenë të pranishëm, por edhe të fuqizuar për të ndikuar në politikat dhe programet që prekin drejtpërdrejt komunitetet e tyre. Kjo mund të përfshijë rishikimin e kornizave ekzistuese për përfaqësimin e pakicave brenda organeve qeveritare për të rritur përfshirjen dhe efektivitetin.

Komuniteti Ndërkombëtar: Mbështetja e përpjekjeve të Kosovës për të forcuar përfaqësimin e pakicave është jetike për promovimin e qeverisjes gjithëpërfshirëse dhe kohezionit social. Palët e interesuara ndërkombëtare mund të ofrojnë asistencë teknike, financim dhe avokim për të ndihmuar institucionet e Kosovës të zhvillojnë mekanizma të fuqishëm për pjesëmarrjen e pakicave. Për më tepër, nxitja e partneriteteve ndërmjet Kosovës dhe organizatave ndërkombëtare të fokusuara në të drejtat e pakicave mund të lehtësojë ndarjen e njohurive dhe ngritjen e kapaciteteve në këtë fushë.

2. Përmirësimi i kornizës ligjore dhe institucionale:

Qeveria e Kosovës: Përtej miratimit të legjislacionit, qeveria e Kosovës duhet t'i japë përparësi zbatimit efektiv të ligjeve që mbrojnë të drejtat e pakicave. Kjo përfshin investimin në programe trajnimi për agjencitë e zbatimit të ligjit dhe zyrtarët qeveritarë për t'u siguruar që ata i kuptojnë dhe i mbrojnë këto të drejta në praktikë. Për më tepër, përmirësimi i qasjes gjuhësore në dokumentet dhe shërbimet qeveritare është thelbësor për tejkalimin e barrierave të komunikimit me të cilat përballen komunitetet pakicë. Forcimi i kapaciteteve të departamenteve përkatëse qeveritare përgjegjëse për shërbimet e përkthimit dhe interpretimit mund të ndihmojë në kapërcimin e këtij hendeku.

Organizatat e Shoqërisë Civile (OSHC) dhe Organizatat Ndërkombëtare: OSHC-të dhe organizatat ndërkombëtare luajnë një rol kritik në monitorimin dhe avokimin për mbrojtjen e të drejtave të pakicave. Krijimi i mekanizmave të fuqishëm monitorues, ndoshta përmes përpjekjeve bashkëpunuese ndërmjet palëve të interesuara vendore dhe ndërkombëtare, mund të ndihmojë në gjurmimin e zbatimit të mbrojtjes së të drejtave të pakicave dhe të mbajë përgjegjës përgjegjësit për shkeljet. Për më tepër, ofrimi i ndihmës juridike dhe mbështetjes së avokimit për komunitetet pakicë mund t'i fuqizojë ata të mbrojnë të drejtat e tyre dhe të kërkojnë rivendosje ne rast të ankesave.

3. Luftimi i diskriminimit dhe promovimi i pajtimit ndëretnik:

Qeveria e Kosovës: Luftimi i diskriminimit kërkon një qasje shumëplanëshe që përfshin si ndërhyrjet e politikave ashtu edhe iniciativat e angazhimit të komunitetit. Qeveria e Kosovës duhet të ketë prioritet zbatimin e politikave kundër diskriminimit dhe të investojë në fushata të te ngritjes se vetëdijes së publikut për të promovuar tolerancën dhe respektimin e diversitetit. Për më tepër, nxitja e dialogut ndëretnik dhe përpjekjeve për pajtim në nivel bazë është thelbësore për rindërtimin e besimit dhe nxitjen e mirëkuptimit të ndërsjellë ndërmjet komuniteteve të ndryshme.

Udhëheqësit e komuniteteve dhe OJQ-të: Iniciativat bazë të udhëhequra nga udhëheqësit e komunitetit dhe OJQ-të janë instrumentale në nxitjen e pajtimit ndëretnik. Këto organizata mund të organizojnë programe të shkëmbimit kulturor, seminare për ndërtimin e paqes dhe projekte bashkëpunuese që bashkojnë anëtarët e komuniteteve të ndryshme për t'u përfshirë në dialog dhe aktivitete bashkëpunuese. Duke promovuar ndjeshmërinë, mirëkuptimin dhe bashkëpunimin, këto iniciativa mund të kontribuojnë në ndërtimin e shoqërive më gjithëpërfshirëse dhe kohezive në Kosovë.

4. Adresimi i pabarazive socio-ekonomike:

Qeveria e Kosovës dhe donatorët ndërkombëtarë: Adresimi i pabarazive socio-ekonomike kërkon ndërhyrje të synuara që synojnë përmirësimin e qasjes në arsim, kujdes shëndetësor, punësim dhe shërbime të tjera thelbësore për komunitetet pakicë. Qeveria e Kosovës, në bashkëpunim me donatorët ndërkombëtarë, duhet të investojë në programe që fuqizojnë ekonomikisht individët dhe komunitetet e pakicave. Kjo mund të përfshijë ofrimin e mundësive të trajnimit dhe zhvillimit të aftësive, mbështetjen e nismave të biznesit të vogël dhe përmirësimin e infrastrukturës në zonat me shumicë të komuniteteve pakicë për të stimuluar rritjen dhe zhvillimin ekonomik.

Autoritetet lokale dhe OSHC-të: Projektet e zhvillimit të drejtuara nga komuniteti të udhëhequra nga autoritetet lokale dhe organizatat bazë mund të luajnë një rol të rëndësishëm në adresimin e pabarazive socio-ekonomike. Këto projekte duhet t'i japin përparësi nevojave dhe aspiratave të komuniteteve pakicë, duke shfrytëzuar njohuritë dhe ekspertizën e tyre lokale për të hartuar dhe zbatuar zgjidhje të përshtatura. Duke promovuar bashkëpunimin ekonomik dhe kohezionin social në nivel të komuniteteve, këto iniciativa mund të kontribuojnë në uljen e pabarazive dhe nxitjen e ndjenjës së përkatësisë dhe përfshirjes në mesin e popullsive pakicë.

5. Lehtësimi i mbështetjes dhe angazhimit ndërkombëtar:

Qeveria e Kosovës: Qeveria e Kosovës duhet të angazhohet në mënyrë aktive me partnerët ndërkombëtarë për të mobilizuar mbështetjen për të drejtat e pakicave dhe iniciativat për përfshirje. Kjo përfshin avokimin për ndihmë të vazhdueshme ndërkombëtare, financim dhe ekspertizë teknike për të adresuar në mënyrë efektive sfidat me të cilat përballen komunitetet pakicë. Për më tepër, nxitja e partneriteteve me aktorët rajonalë dhe vendet fqinje mund të krijojë mundësi për bashkëpunim në çështjet ndërsektoriale si siguria, zhvillimi ekonomik dhe shkëmbimi kulturor.

Komuniteti ndërkombëtar: Bashkëpunimi rajonal është thelbësor për promovimin e stabilitetit, sigurisë dhe prosperitetit në Kosovë dhe në rajonin më të gjerë të Ballkanit Perëndimor. Aktorët rajonalë dhe vendet fqinje mund të luajnë një rol konstruktiv në mbështetjen e përpjekjeve të Kosovës për të ndërtuar shoqëri gjithëpërfshirëse dhe të qëndrueshme duke ndarë praktikat më të mira, duke shkëmbyer ekspertizë dhe duke koordinuar përpjekjet për

të adresuar sfidat e përbashkëta. Duke punuar së bashku, palët e interesuara rajonale mund të kontribuojnë në krijimin e një mjedisi të favorshëm për paqen, stabilitetin dhe prosperitetin në rajon.

Rekomandimet për Sllovakinë

1. Rritja e Mekanizmave Pjesëmarrëse:

Qeveria: Të forcohen mekanizmat ekzistues pjesëmarrës për të siguruar përfshirjen aktive të të gjitha pakicave kombëtare, pavarësisht nga madhësia, në çdo nivel të proceseve vendimmarrëse.

OSHC-të: Të lehtësojnë sesionet dhe punëtoritë e angazhimit të komunitetit për të edukuar pakicat kombëtare për të drejtat e tyre dhe rëndësinë e pjesëmarrjes në proceset vendimmarrëse.

Përfaqësuesit e jo-pakicave: të avokojnë për politika gjithëpërfshirëse dhe të përfshijnë ne menyrë aktive pakicat kombëtare në diskutimet politike dhe proceset vendimmarrëse.

2. Zgjerimi i mekanizmave për përfaqësimin e pakicave:

Qeveria: Të zgjeron mekanizma pjesëmarrës të krijuar për pakicën rome për të përfshirë pakicat e tjera kombëtare, duke siguruar përfaqësim dhe përfshirje të barabartë.
OSHC-të: Të avokojnë për ndryshime të politikave që zgjerojnë mekanizmat pjesëmarrës për të përfshirë të gjitha pakicat kombëtare, duke punuar ngushtë me agjencitë qeveritare dhe palët e interesuara.

Përfaqësuesit jo-pakicë: Të mbeshtesin nisma legjislative që synojnë zgjerimin e përfaqësimit të pakicave në organet vendimmarrëse, duke theksuar nevojën për diversitet dhe gjithëpërfshirje.

3. Konsultimet gjatë gjithë ciklit të politikave:

Qeveria: Të zbaton politika që mandatojnë konsultimin me pakicat kombëtare në të gjitha fazat e ciklit të politikave, nga hartimi deri te vlerësimi, duke siguruar që perspektivat e tyre të janë të integruara.

OSHC-të: Të ofrojnë trajnime dhe burime për pakicat kombëtare se si të angazhohen në mënyrë efektive në konsultimet e politikave dhe të avokojnë për të drejtat dhe nevojat e tyre.
Përfaqësuesit jo pakicë: Të angazhohen në mënyrë aktive me komunitetet e pakicave kombëtare për të kuptuar prioritetet dhe shqetësimet e tyre, duke avokuar për përfshirjen e tyre në diskutimet e politikave.

4. Promovimi i diversitetit brenda përfaqësimit të pakicave:

Qeveria: Të siguron që mekanizmat pjesëmarrës dhe proceset e konsultimit të përfshijnë grupe të ndryshme brenda pakicave kombëtare, si gratë, të rinjtë, individët LGBTQ+ dhe personat me aftësi të kufizuara.

Media: Të paraqesin histori dhe perspektiva nga anëtarë të ndryshëm të komuniteteve të pakicave kombëtare për të nxjerrë në pah përvojat e tyre dhe për të promovuar përfshirjen.
OShC-të: Të avokojnë për politika dhe programe që adresojnë nevojat dhe sfidat specifike me të cilat përballen grupe të ndryshme brenda pakicave kombëtare, duke nxitur përfshirjen dhe përfaqësimin.

Përfaqësuesit jo pakic: Të mbështesin iniciativa që promovojnë diversitetin brenda përfaqësimit të pakicave, duke avokuar për mundësi të barabarta dhe përfshirje për të gjithë anëtarët e pakicave kombëtare.

Rekomandime për Republikën Çeke

1. Institucionalizimi i dialogut për të drejtat e pakicave:

Qeveria: Të krijon dialogun e strukturuar ndërmjet ministrive qeveritare, agjencive shtetërore dhe grupeve të pakicave për të diskutuar çështjet e të drejtave të pakicave.

Organizatat e Shoqërisë Civile (OSHC): Të lehtësojnë pjesëmarrjen e OSHC-ve të specializuara për mbrojtjen e të drejtave të pakicave në këto dialogje, duke siguruar që të dëgjohen perspektiva të ndryshme.

2. Krijimi i Organeve Konsultative për Përfaqësimin e Pakicave:

Qeveria: Të propozon legjislacion për krijimin e organeve konsultative në nivel kombëtar dhe lokal për përfaqësimin e pakicave.

Komunitetet pakicë: Të emërojnë përfaqësues për të marrë pjesë në këto organe konsultative, duke siguruar që zërat e tyre të përfaqësohen në mënyrë efektive.

3. Rritja e monitorimit të zbatimit të të drejtave të pakicave:

Agjencitë qeveritare: Të forcojnë mekanizmat monitorues për të vlerësuar zbatimin e mbrojtjes së të drejtave të pakicave dhe për të ofruar raporte të rregullta për qeverinë.

OSHC-të: Të bashkëpunojnë me agjencitë qeveritare për të monitoruar zbatimin e mbrojtjes së të drejtave të pakicave dhe për të ofruar vlerësime dhe rekomandime të pavarura.

4. Promovimi i dialogut ndërkulturor dhe ndëretnik:

Qeveria: Të zhvillon programet dhe iniciativat arsimore për të promovuar mirëkuptimin ndërkulturor dhe vlerësimin për diversitetin midis studentëve.

Media: Të promovojnë diversitetit dhe përfshirjen në diskursin publik duke siguruar përfaqësimin e zërave dhe perspektivave të pakicave në mbulimin dhe programimin mediatik.

5.Rritja e ndërgjegjësimit të nëpunësve civilë dhe zyrtarëve publikë:

Qeveria: Të koordinon programet e trajnimit për nëpunësit civilë, gjyqtarët, prokurorët dhe zyrtarët e policisë mbi të drejtat e pakicave dhe ndjeshmërinë kulturore.

OSHC-të: Të organizojnë fushatat ndërgjegjësuese dhe sesione trajnimi për zyrtarët qeveritarë në bashkëpunim me komunitetet pakicë për të përmirësuar kuptimin e tyre për çështjet e pakicave.

6. Rritja e vëmendjes ndaj pakicave në diskursin publik:

Media: Të siguron përfaqësimi i zërave dhe perspektivave të pakicave në debatet publike, emisionet televizive dhe radiofonike dhe platformat e tjera mediatike për të promovuar diversitetin dhe përfshirjen.

Komunitetet pakicë: Të angazhohen në mënyrë aktive me mediat për të ngritur vetëdijën për çështjet e pakicave dhe për të siguruar përfaqësimin e tyre në diskursin publik.

Rekomandimet për Hungarinë

1. Reforma në arsim:

Qeveria: Të zbaton metodat e diferencuara të mësimdhënies dhe reformave të kurrikulës për të plotësuar nevojat e ndryshme të të nxënit, duke përfshirë përfshirjen e kulturës rome në kurrikulën për fëmijët romë.
Ministria e Arsimit: Të rrisë mundësitë për ndërveprim ndërmjet fëmijëve romë dhe jo-rom, dhe zgjerimi i aktiviteteve postkurrikulare për të nxitur integrimin social dhe mirëkuptimin e ndërsjellë. Është gjithashtu e rëndësishme të sigurohet infrastruktura dhe burimet e mjaftueshme për shkollat, duke përfshirë strehimin për nxënësit nëse është e nevojshme, për të krijuar mjedise të favorshme mësimore.

2. Rritja e të drejtave të punës dhe mundësive të punësimit:

Qeveria: Të forcon të drejtat e punës dhe mbrojtja për punëkërkuesit romë, duke përfshirë masat për të luftuar diskriminimin në fuqinë punëtore.
Ministria e Punës: Të rishikon dhe te reformon programin e punës publike për të ofruar mundësi domethënëse punësimi dhe paga të drejta për punëtorët romë. Gjithashtu, të inkurajohet përfshirja e punëtorëve romë në tregun e bardhë përmes iniciativave të diversitetit dhe gjithëpërfshirjes dhe praktikave të drejta të punësimit.

3. Promovimi i ndërtimit të komunitetit dhe zhvillimit të infrastrukturës:

Qeveria: Të rrisë autonominë dhe financimin për komuna për të mbështetur iniciativat për ndërtimin e komunitetit dhe për të përmirësuar infrastrukturën në vendbanimet rome.
Organizatat e Shoqërisë Civile: Të avokoj për sektorët civilë të financuar më mirë dhe programet e zhvillimit të komunitetit për të lehtësuar rritjen dhe fuqizimin e komuniteteve rome.
Autoritetet Lokale: Të punojnë me romët dhe vendbanimet e përziera për të adresuar nevojat e infrastrukturës dhe për të përmirësuar qasjen në shërbime, duke promovuar zhvillimin e hapësirave jetësore gjithëpërfshirëse dhe të qëndrueshme.

4. Qasja në kujdesin shëndetësor dhe zbutja e diskriminimit:

Agjencitë shtetërore shëndetësore: Të përmirësojnë qasjen në shërbimet e kujdesit shëndetësor në zonat e largëta dhe adresimi i diskriminimit në kujdesin shëndetësor nëpërmjet institucioneve të specializuara dhe masave parandaluese.
Organizatat Shëndetësore të Shoqërisë Civile: Të bashkëpunojnë me agjencitë qeveritare për të avokuar për krijimin e institucioneve të specializuara të kujdesit shëndetësor dhe pikave të qasjes për shëndetin mendor dhe shërbimet e shëndetit riprodhues.

5. Përmirësimi i mbrojtjes ligjore dhe zbatimi i të drejtave të pakicave:

Qeveria: Të rivendos dhe forcon mekanizmat e mbrojtjes ligjore për romët, duke përfshirë shërbimet e ndihmës juridike dhe rrjetet e avokatëve të specializuar për të drejtat e pakicave.
Organizatat e Ndihmës Juridike: Të sigurojnë përfaqësimin ligjor falas për rastet e diskriminimit dhe avokimi për zbatimin e të drejtave të pakicave përmes kanaleve ligjore.

6. Përmirësimi i përfaqësimit dhe imazhit të romëve në media:

Qeveria: Të përdor platformat mediatike për të përmirësuar portretizimin e pakicës rome, duke theksuar arritjet, talentet dhe kontributet e tyre në shoqëri.
Mediat rome: Të shfaqin historinë dhe kulturën rome në një dritë pozitive për të luftuar stereotipet negative dhe për të promovuar një përfaqësim më të saktë dhe gjithëpërfshirës të komunitetit rom.

7. Forcimi i mekanizmave për angazhim vendimmarrës:

Qeveria: Të siguron përfaqësimin proporcional i romëve në Asamblenë Kombëtare dhe reformimi i sistemeve të votimit për të inkurajuar pjesëmarrjen e pakicave në zgjedhje.
Autoritetet e Qeverisjes Lokale: Të forcojnë strukturat e qeverisjes lokale dhe kornizat reformuese për bashkëpunimin ndërmjet komunave dhe qeverive të pakicave lokale për të fuqizuar angazhimin e pakicave në proceset vendimmarrëse.
Partitë Politike: Të inkurajojnë përfshirjen dhe diversitetin brenda partive politike për të siguruar përfaqësim dhe pjesëmarrje kuptimplotë të komuniteteve pakicë në proceset demokratike.

Rekomandime të përgjithshme

1. Themelimi i organeve të pavarura mbikëqyrëse:

Të krijohen organe të pavarura mbikëqyrëse të ngarkuara me monitorimin dhe sigurimin e zbatimit të legjislacionit për të drejtat e pakicave. Këto organe duhet të kenë autoritetin për të hetuar ankesat për shkelje të të drejtave, të ofrojnë mbrojtje dhe mbështetje për komunitetet joshumicë dhe t'i mbajnë institucionet qeveritare përgjegjëse për veprimet e tyre.

2. Promovimi i diversitetit dhe tolerancës kulturore:

Zbatimi i programeve edukative dhe fushatave të ngritjes së vetëdijes të publikut që synonë promovimin e diversitetit kulturor, tolerancës dhe mirëkuptimit mes popullatës më të gjerë. Nxitja e dialogut dhe bashkëpunimit ndërkulturor ndërmjet komuniteteve shumicë dhe pakicë për të ndërtuar respekt dhe vlerësim të ndërsjellë për kulturat e njëri-tjetrit.

3. Pjesëmarrja e zgjeruar në proceset e vendimmarrjes:

Zhvillimi i mekanizmave për të rritur pjesëmarrjen kuptimplotë të komuniteteve joshumicë në proceset e vendimmarrjes në të gjitha nivelet e qeverisjes. Siguroni që komunitetet pakicë të kenë përfaqësim në organet legjislative, pozitat ekzekutive dhe këshillat këshillëdhënës, dhe se zëri i tyre dëgjohet dhe merret parasysh në politikëbërje dhe qeverisje.

4. Ngritja e kapaciteteve dhe mbështetja për komunitetet pakicë:

Të sigurohet mbështetja dhe burimet për komunitetet pakicë për të ndërtuar kapacitetet e tyre në fusha të tilla si angazhimi qytetar, avokimi dhe zhvillimi i komunitetit. Ofroni programe trajnimi, grante dhe asistencë teknike për të fuqizuar komunitetet joshumicë që të ënë për të drejtat e tyre, të adresojnë nevojat e tyre specifike dhe të marrin pjesë në mënyrë më efektive në shoqëri.

Visegrad Fund

Ministry of Foreign Affairs
Republic of Korea

Projekti është bashkëfinancuar nga Ministria e Punëve të Jashtme të Republikës së Koresë përmes granteve nga Fondi Ndërkombëtar i Vishegradit. Misioni i fondit është të avancojë idetë për bashkëpunim të qëndrueshëm rajonal në Evropën Qendrore.